

LEGEA ȘI VIAȚA

Publicație științifico-practică
ISSN 1810-309X

Întreprindere de stat
Fondator – Agenția Proprietății Publice
Certificat de înregistrare
nr. 10202264 din 11.02.1993

Publicație acreditată de Consiliul
Suprem pentru Știință și Dezvoltare Tehnologică
al Academiei de Științe a Moldovei prin
Hotărârea nr. 169 din 21.12.2017
Revista este inclusă în baza științifică
internațională Index Copernicus International
(Republica Polonă)

Tipul C

Asociați: Curtea Constituțională, Curtea Supremă de
Justiție, Institutul de Științe Penale și Criminologie
Aplicată, Institutul de Cercetări Juridice și Politice al
Academiei de Științe a Moldovei, Academia „Ștefan cel
Mare” a MAI, Universitatea de Stat „B. P. Hasdeu”
(Cahul), Universitatea Slavonă, Universitatea „Spiru
Haret” (Constanța), Universitatea „Petre Andrei”
(Iași), Universitatea de Stat din Herson (Ucraina).

Se editează din ianuarie 1991

Nr. 12 (336) 2019

Redactor-șef L. Arsene,
dr. h. c. mult.

Colegiul de redacție:

Gh. Alecu, doctor în drept, profesor universitar
(Constanța, România); T. Barzo, doctor hab. în drept,
profesor, (Miskolc, Ungaria); V. Bujor, doctor în drept,
prof. univ.; Gh. Costachi, doctor hab. în drept, profesor
univ.; V. Cușnir, doctor hab. în drept, profesor univ.;
D. Garadjaev, doctor în drept, profesor, Judecător
la Curtea Constituțională (Bacu, Azerbaidjan); E.
Haritonov, doctor hab., profesor, membru cor. al AND
(Odesa, Ucraina); E. Ișcenco, doctor hab. în drept,
profesor (Moscova, FR); T. Kolomoș, doctor hab. în
drept, profesor (Zaporojie, Ucraina); J. Kovac, doctor
hab. în drept, profesor, Universitatea Paneuropeană
(Bratislava, Slovenia); A. Lonciacov, doctor hab. în
drept, profesor (Habarovsk, FR); V. Stratonov, doctor
hab. în drept, profesor (Herson, Ucraina); V. Șepitico,
doctor hab. în drept, profesor, membru cor. al AND
(Harcov, Ucraina).

Adresa redacției:
Casa presei, et. 5
str. Pușkin 22, mun. Chișinău, MD - 2012,
Republica Moldova
Tel.: 022-233 790;
022-234 132 (contabilitatea)
E-mail: legea_zakon@mail.ru

Index: RM 77030

© Legea și viața
Pagina web: www.legeazakon.md
www.legeasiviata.in.ua

SUMAR

- Gheorghe COSTACHI, Octavian MARIAN.
„Statutul juridic”, „condiția juridică” și „situa-
ția juridică” a persoanei: conținut semantic
și corelație conceptuală 4
- Serghei BOSTAN. Forma de guvernare de
stat: noi abordări 8
- Petr GUYVAN. The resolution of the legal
contradiction between the statics and dyna-
mics of private property law 13
- Maxim BRAILA. Caracteristici ale protecției
și conservării mediului marin în zona econo-
mică exclusivă a unui stat de coastă 19
- Valentin CHIRIȚA, Alina STAHURSCHI.
Latura subiectivă a infracțiunii de atragere a
minorilor la activitatea criminală sau deter-
minarea lor la săvârșirea unor fapte imorale. 23
- Veaceslav CERBA. Construcția teoretică
a răspunderii juridice în Teoria generală a
dreptului 28
- Victor DONOS. Reflecții asupra statutului
juridic al aleșilor poporului 34
- Vitalie JITARIUC. Particularitățile apli-
cării cunoștințelor speciale la cercetarea
infracțiunilor de trafic de ființe umane 38
- Sergiu TUREȚCHI. Studiul comparativ
al legislațiilor naționale și internaționale
administrative, civile și penale privind
protecția mediului 44

CZU 342.71/.73(478)

„STATUTUL JURIDIC”, „CONDIȚIA JURIDICĂ” ȘI „SITUAȚIA JURIDICĂ” A PERSOANEI: CONȚINUT SEMANTIC ȘI CORELAȚIE CONCEPTUALĂ

Gheorghe COSTACHI,

doctor habilitat în drept, profesor universitar,
cercetător științific principal al Institutului de Cercetări Juridice și Politice,

Octavian MARIAN,

doctor în drept

În literatura de specialitate, în cea mai mare parte, noțiunile de „statut”, „condiție” și „situație” sunt tratate ca sinonime, considerându-se că nu are sens să se facă distincția între ele. În ciuda identității etimologice a termenilor dați, suntem de părere reacționară, convențional, înțelesurile sunt diferite. Pornind de la această ipoteză, în articolul științific de față, ne propunem o succintă abordare a termenilor în cauză în vederea precizării conținutului lor semantic și identificării corelației dintre ele.

Cuvinte-cheie: *statut juridic, situație juridică, condiție juridică.*

„LEGAL STATUS”, „LEGAL CONDITION” AND „LEGAL SITUATION” A PERSON: SEMANTIC CONTENT AND CONCEPTUAL CORRELATION

In the specialized literature, for the most part, the notions of status, condition and situation are treated as synonyms, considering that it does not make sense to distinguish between them. Despite the etymological identity of these terms, we believe that their meaning is conventionally different. Starting from this hypothesis, in the present scientific article we propose a brief overview of the terms in question in order to specify their semantic content and to identify the correlation between them.

Keywords: *legal status, legal situation, legal condition.*

Introducere. Problema locului și rolului persoanei în spațiul juridico-statal și în cadrul sistemului politic al societății contemporane este una deosebit de actuală pentru doctrina juridică și practica socială. În prezent, modernizarea societății a accentuat și mai mult semnificația deosebită a *statutului juridic* al persoanei. Respectiv, aceasta este considerată una dintre cele mai importante categorii politico-juridice, strâns legate de structura socială a societății, nivelul democrației și starea legalității [1, p. 91].

Dincolo de semnificația deosebită a acestui concept, atragem atenția că doctrina operează și cu alte noțiuni apropiate cum ar fi, *situație juridică* și *condiție juridică*, care astfel crează o confuzie în ceea ce privește conținutul semantic al *statutului juridic*.

În literatura de specialitate, în cea mai mare parte, noțiunile de *statut*, *condiție* și *situație* sunt tratate ca sinonime, considerându-se că nu are sens să se facă distincția

între ele. Înviziunea noastră în să, acest polisemantism nu contribuie la o percepție clară și o analiză adecvată a unor categorii-cheie ale dreptului. Suntem de părere că în ciuda identității etimologice a termenilor *statut*, *condiție* și *situație*, convențional, înțelesurile lor este unul diferit [6, p. 55]. Evident, o asemenea poziție este susținută și de alți cercetători. Cu toate acestea, nu poate fi atestat un consens referitor la criteriile care ar permite diferențierea noțiunilor date. Totodată, nu este conturat minimul elementelor structurale, necesar pentru definirea lor [8, p. 10].

Scopul studiului. Pornind de la cele menționate, în prezentul articol științific ne propunem o succintă abordare a termenilor în cauză în vederea precizării conținutului lor semantic și identificării corelației dintre ele.

Discuții și rezultate obținute. Din punct de vedere etimologic, termenul *statut* provine de la cuvântul latin *statutum* – a statua, a decide, a ordona. În sens obișnuit,

potrivit unor cercetători, *statutul* semnifică: prestigiu; situația stabilă în interiorul sistemului social, legată de anumite așteptări, drepturi și obligații etc.; reputație pozitivă sau negativă, autoritatea persoanei în cadrul anumitor relații sociale [22, p. 219].

În sociologie, *statutul* (numit și *status*) este privit ca o poziție în cadrul unui sistem social, precum ar fi cea de „copil” sau „părinte”. Respectiv, *statutul* indică ceea ce omul este. Fiecare om dispune de câteva *statusuri* concomitente. De exemplu, un adolescent este fiu pentru părinții săi, este frate pentru sora sa, prieten pentru cercul său social, coleg pentru membrii clasei lui. Asemenea combinații de *statusuri* se ramifică în diferite direcții și se modifică pe parcursul vieții. Copilul crește și devine părinte, studentul devine jurist sau medic, oamenii se căsătoresc devenind soți și soții (acest statut încetând în caz de divorț sau deces). Angajarea la serviciu sau asocierea la o organizație mărește numărul *statusurilor*;

încetarea activității – îl micșorează. Astfel, pe parcursul vieții omul obține și pierde mai multe statusuri [27, p. 199].

În materia dreptului, acest termen a fost inițial utilizat în Teoria dreptului și Dreptul constituțional, ulterior fiind preluat și în alte ramuri ale dreptului [33, p. 139]. În cadrul Teoriei dreptului, termenul „statut” are o conotație distinctă, fapt destul de clar expus și în dicționare.

Potrivit *Dicționarului explicativ al limbii române* [2, p. 1016] cuvântul *statut* presupune: sub aspect juridic: *statut personal* – totalitatea legilor care se aplică cetățenilor unui stat; și sub aspect sociologic: *statut social* – locul pe care îl ocupă un individ într-un sistem social dat și la un anumit moment. În același timp, prin termenul de statut este desemnat: a) actul sau ansamblul de dispoziții cu caracter oficial, prin care se reglementează scopul, structura și modul de funcționare al unei organizații, asociații etc.; b) Constituție.

În *Micul Dicționar Juridic* [4, p. 171] este dată următoarea explicație pentru termenul *statut*: 1) regulament sau convenție destinată să asigure funcționarea unei colectivități publice sau private. 2) *statut personal*, normele referitoare la starea și capacitatea persoanelor.

Așadar, *statutul* presupune o stare, o situație a persoanei. În cazul în care situația persoanei este reglementată prin norme juridice, suntem în prezența unei *situații juridice* [7, p. 372].

Referitor la sintagma *statut juridic*, aceasta este explicată în *Marele dicționar juridic rus* [13, p. 587] ca „situația subiecților de drept, totalitatea drepturilor și obligațiilor acestora, stabilită de normele dreptului”.

Rezumând asupra celor două accepțiuni ale noțiunii de *statut*, cercetătorii subliniază ideea că *statutul juridic* al persoanei se află într-o strânsă interacțiune cu *statu-*

tul social al acesteia [10, p. 114]. În cadrul interacțiunii date, *statutul social* reprezintă cauza primară a apariției și existenței *statutului juridic* care, la rândul său, în anumite condiții influențează relațiile sociale, corectându-le [36, p. 317].

În literatura de specialitate nu poate fi atestată o viziune unică asupra definirii *statutului juridic* persoanei. Unii cercetători identifică noțiunea de *statut juridic* al persoanei cu cea de *situație juridică* [37, p. 45; 20, p. 38], în timp ce alții le consideră distincte [17, p. 25].

Într-o accepțiune mai largă, *statutul juridic* este definit ca „situația juridică a persoanei în cadrul societății reglementată de lege” [28, p. 90]. În acest sens, M.C. Строгович consideră că „*statutul juridic* al persoanei presupune o exprimare și asigurare juridică a situației reale pe care o are omul în cadrul statului și a societății” [34, p. 30].

Majoritatea cercetătorilor consideră că *statutul juridic* al persoanei presupune totalitatea drepturilor, libertăților și a obligațiilor de care dispune aceasta în baza legii (a legislației naționale și a normelor de drept internațional [35, p. 475]). În concret, A.A. Джафарова susține că „*statutul juridic* al omului și cetățeanului poate fi caracterizat ca fiind un sistem de drepturi și îndatoriri, consacrate legislativ de către stat în constituții sau alte acte normativ-juridice” [22, p. 221]. La rândul său, E.B. Ермакова precizează că „relațiile complexe ce apar între stat și individ, precum și între indivizi sunt fixate juridic sub formă de drepturi, libertăți și îndatoriri, formând în totalitatea lor *statutul juridic al persoanei*” [23, p. 16].

Totodată, tot mai mulți autori tratează *statutul juridic* al persoanei ca un fenomen complex, care pe lângă drepturi, libertăți și obligații cuprinde și alte elemente. În acest sens, A.И. Лепешкин [25, p. 3-11] și И.А.Кузнецов [24, p.

144-145] menționează – garanțiile drepturilor omului; Л.Д. Воеводин [19, p. 42-50] – capacitatea juridică și principiile; Н.И. Матузов [28, p. 189-205] – răspunderea cetățeanului față de stat și societate; Б.В.Щетинин – cetățenia [39, p. 4]; Н.В. Витрук [17, p. 38], А.В. Малько și В.В. Субочев [26, p. 120-132] – interesele legale etc.

În concret, А.Б. Венгеров definește *statutul juridic* ca „o totalitate de drepturi, libertăți, în datorii și răspunderea persoanei” [15, p. 585]; В.А. Патюлин consideră că *statutul juridic* al persoanei cuprinde cetățenia, capacitatea juridică generală, drepturile și în datoriile fundamentale (inclusiv constituționale), principiul constituțional al egalității în drepturi [32, p. 230].

În aceeași ordine de idei, Н.В. Витрук propune realizarea unei distincții între *situația (statutul) juridic* al persoanei în sens larg – denumită convențional – *situație juridică* și *situația (statutul) juridică* a persoanei în sens îngust ca *statut juridic*, categorii aflate în relații de la întreg la parte [17, p. 38-39].

Elemente ale *situației juridice* a persoanei sunt recunoscute a fi fenomenele juridice, trăsăturile, calitățile și caracteristicile juridice ale persoanei cu ajutorul cărora legiuitorul îi reglementează situația juridică. Dintre toate fenomenele juridice ce caracterizează *situația juridică* a persoanei, sistemul drepturilor, libertăților și obligațiilor constituie nucleul, elementul principal. Anume acest sistem formează, în viziunea cercetătorului, *statutul juridic al persoanei* [18, p. 28-29; 17, p. 40].

După cum s-a enunțat ceva mai sus, o asemenea idee nu este general acceptată. Majoritatea cercetătorilor nici nu invocă distincția în cauză (cum ar fi: В.М. Сырых [35, p. 469-478]; А.Б. Венгеров [14, p. 585]), unii însă se implică în discuții. De exemplu, Н.И. Матузов susține că *statutul juridic* și *situația juridică* sunt noțiuni identice [29,

p. 58]. A.Ю. Верин consideră că *statutul juridic* și *situația juridică* nu trebuie privite ca categorii distincte. Potrivit Constituției, *statutul juridic* al persoanei este o categorie destul de largă care cuprinde așa elemente precum: drepturi, libertăți și îndatoriri, cetățenia, capacitatea de a fi subiect de drept, principii și garanții ale statutului juridic. La rândul său, noțiunea *situație juridică* poate fi utilizată pentru caracterizarea subiectului unui raport juridic concret, adică este vorba de *statutul juridic special* (ramural) [16].

În viziunea noastră, pornind de la cele menționate, există puține temeuri și argumente pentru a delimita strict *situația juridică* de *statutul juridic*. Mai mult, ținând cont de faptul că noțiunile *situație* și *statut* sunt sinonime, iar în legislație și doctrină este utilizat în mare parte doar termenul *statut*, devine evidentă inutilitatea delimitării acestora, ea fiind doar generatoare de confuzii [7, p. 375; 6, p. 60]. Drept argumente în acest sens servesc și următoarele accepțiuni date noțiunii de *statut juridic*: „situația juridică a persoanei în cadrul societății, reglementată de lege”; „exprimarea și asigurarea juridică a situației reale pe care o are omul în cadrul statului și a societății”; „aspectul juridic al situației sociale a persoanei” [38, p. 179].

Sinonimia dintre conceptele analizate este confirmată și în doctrina românească, în care *statutul juridic al persoanei* este numit și *situație juridică* (*condiție juridică* [6, p. 178-180]), care indică astfel condiția sa juridică într-un sistem de drept [11, p. 490-49; 9, p. 302].

Dincolo de aceste particularități, trebuie recunoscut faptul că noțiunea de *statut juridic* reprezintă o noțiune generală caracteristică oricărui subiect de drept [10, p. 115], în același timp, fiind și o instituție juridică complexă și multilaterală. Sub acest aspect, ea înglobează

toate tipurile de relații juridice, determină poziția subiecților în societate, reflectă și consacră în drept situația reală, *de facto*, a acestora. Altfel spus, *statutul juridic* reprezintă exprimarea juridică a poziției reale pe care o are cetățeanul/persoana în sistemul relațiilor sociale reglementate de drept [21, p. 334; 10, p. 115].

În același timp, *statutul juridic* determină situația de drept a cetățenilor în diferitele sfere ale activității lor sociale și de stat, stabilește caracterul relațiilor dintre persoană și societate, dintre stat și cetățean [3, p. 6].

Potrivit unor cercetători, *statutul juridic* reprezintă nucleul exprimării normative a principiilor de bază ce guvernează relațiile persoanei cu statul; un sistem de etaloane, modele de conduită a oamenilor (limitele conduitei posibile și necesare [31, p. 147]), sancționate și protejate de către stat și, de regulă, general acceptate de societate [36, p. 312].

Într-o altă viziune, *statutul juridic* al persoanei reprezintă consacrarea legală a poziției individului în societate, este parte a statutului social, reglementat prin lege. El include drepturile, libertățile și îndatoririle persoanei prevăzute de lege ca elemente structurale de bază. Drepturile persoanei în structura statutului juridic reprezintă facultățile, formal determinate și legal garantate, de a accede la beneficiile sociale. Totodată ele reprezintă măsura oficială a limitelor comportamentului uman în societatea organizată în stat [12, p. 21-35].

Referitor la coraportul dintre *statutul juridic* și *condiția juridică*, precizăm că unii autori propun să se facă distincție între acestea, *statutul juridic* fiind privit în acest sens ca totalitate de drepturi și obligații ce servesc ca bază a condiției juridice a persoanei [18, p. 115].

Un punct de vedere similar, dar care încearcă să depășească disensi

unile terminologice, este să se analizeze *statutul juridic* în sens în gust, ca ansamblul de drepturi și obligații ale persoanei, și în sens larg, incluzând și totalitatea componentelor ce determină poziția individului în societate [30, p. 7-8]. În esență, aceasta este o încercare de a contura *statutul juridic* al persoanei în sens vast, mergând dincolo de totalitatea de drepturi și obligații egale. Considerăm acest lucru cu siguranță unul pozitiv [8, p. 13]. Cu regret, o asemenea abordare a conținutului fenomenului studiat se realizează în cadrul aparatului categorial existent, printr-un efort de extindere a conceptului teoretico-științific tradițional al *statutului juridic al persoanei* ca totalitate de drepturi și obligații. Luând în considerație multitudinea de relații sociale, pare inadecvat să ne limităm la un singur termen. Considerăm mai rațional să se facă distincție între două concepte separate – *condiția juridică* și *statutul juridic* al persoanei – raportul dintre ele fiind ca unul dintre întreg și parte.

Condiția juridică a persoanei se prezintă astfel ca un concept generalizator, care dezvăluie toate elementele fixate de sistemul de drept, ce determină poziția individului în societate. Astfel, ca elemente structurale ale condiției juridice a persoanei, desigur servesc fenomenele juridice prin care legiuitorul fixează starea de drept a individului în sistemul relațiilor sociale.

Generalizând, subliniem că în totalitatea fenomenelor juridice, care caracterizează condiția juridică a individului, este necesar de evidențiat sistemul de drepturi, libertăți și responsabilități, recunoscute de stat, ca nucleu al *condiției juridice*. Acesta ar trebui definit ca *statut juridic al persoanei*. Anume cu *statutul juridic* al persoanei sunt interconectate toate celelalte fenomene juridice care, în raport cu drepturile, obligațiile și intereselor legale, joacă rolul de aranjamen-

te. Astfel, luate în totalitatea lor, drepturile, libertățile și îndatoririle individului recunoscute de stat, constituie *statutul juridic* – nucleu al *condiției juridice a individului* [6, p. 55].

Bibliografie

- Chetruș U. *Garantarea drepturilor și libertăților constituționale în procesul aplicării măsurilor de constrângere juridică*. Teză de doctor în drept. Chișinău, 2013.
- Dicționarul Explicativ al Limbii Române*. Ediția a II-a. București, 1998.
- Grama D.C., Martincic E.G. *Statutul constituțional al persoanei*. Chișinău: Cartea Moldovenească, 1981.
- Hanga VI. *Mic dicționar juridic*. București: Lumina Lex, 1999.
- Iftime E. *Reforming the civil status of a person in the romanian civil law*. In: The USV Annals of Economics and Public Administration, 2014, vol. 14, issue 2(20).
- Marian O. *Rolul statului în promovarea și garantarea statutului juridic al personalității*. Teză de doctor în drept. Chișinău, 2016.
- Marian O. *Statutul juridic al persoanei: concept, structură și categorii*. În: Mecanisme naționale și internaționale de protecție a drepturilor omului: Materiale ale mesei rotunde cu participare internațională consacrată aniversării a 65-a de la adoptarea Declarației Universale a Drepturilor Omului, 11 decembrie 2013. Chișinău: Academia de Administrare Publică, 2014.
- Marian O. *Statutul persoanei în statul de drept: abordări conceptuale*. În: *Legea și viața*, 2019, nr. 11.
- Mazilu D. *Teoria generală a dreptului*. București: All Beck, 1999.
- Ungureanu C.G. *Statutul juridic al organizațiilor nonguvernamentale în statele democratice*. Teză de doctor în drept. Chișinău, 2015.
- Vonica R.P. *Introducere generală în drept*. București: Lumina Lex, 2000.
- Басик В.П. *Эволюция правового статуса личности и его отражение в российской правовой науке*. В: *Правоведение*, 2005, № 1.
- Большой юридический словарь*. Под ред. А.Я Сухарева, В.Е. Крутских. Издание второе. Москва: Инфра-М, 2001.
- Венгеров А.Б. *Теория государства и права*. Учебник. Москва: Омега-Л, 2004.
- Венгеров А.Б. *Теория государства и права*: Учебник. 8-е изд. Москва: «Омега-Л», 2011.
- Верин А.Ю. *Понятие и структура правового статуса личности*. В: Вестник ТИСБИ, 2012, Выпуск №3. [resurs electronic]: http://www.tisbi.org/assets/Site/Science/Documents/TISBI-BULLETIN_2012_issue3/VERIN.pdf.
- Витрук Н.В. *Общая теория правового положения личности*. Москва: Норма, 2008.
- Витрук Н.В. *Основы теории правового положения личности в социалистическом обществе*. Москва: Наука, 1979.
- Воеводин Л.Д. *Содержание правового положения личности в науке советского государственного права*. В: *Советское государство и право*, 1965, nr. 2.
- Воеводин Л.Д. *Юридический статус личности в России: Учебное пособие*. Москва: ИНФРА-М-НОРМА, 1997.
- Гакало Е.В. *Понятие конституционно-правового статуса общественных объединений*. В: *Управление в социальных и экономических системах: тез. докл. XVII Междунар. науч.-практ. конф., Минск, 2-6 июня 2008 г.* / Минский ин-т управления. Минск: Издательство МИУ, 2008.
- Джафарова А.А. *Соотношение социального и правового статусов личности*. В: Вестник КрасГАУ, 2011, №11.
- Ермакова Е.В. *Особенности эволюции правового статуса личности в контексте исторического развития права и государства*. В: Вестник РУДН, сер. Юридические науки, 2007, №1.
- Кузнецов И.А. *Правовой статус личности в Российской Федерации: понятие, общая характеристика, структура и гарантии*. В: Вестник БИСТ, 2010, № 2(6).
- Лепешкин А.И. *Правовое положение советских граждан*. Москва, 1966.
- Малько А.В., Субочев В.В. *Законные интересы как правовая категория*. СПб.: «Юридический центр Пресс», 2004.
- Масионис Дж. *Социология*. 9-е изд. СПб., 2004.
- Матузов Н.И. *Личность. Права. Демократия. Теоретические проблемы субъективного права*. Саратов: Изд-во Саратов. ун-та, 1972.
- Матузов Н.И. *Правовая система и личность*. Саратов, 1987.
- Новоселов В.И. *Правовое положение граждан в отраслях государственного управления*. Саратов, 1977.
- Оксамытный В.В. *Теория государства и права: Учебник*. Москва: ИМПЭ-ПАБЛИИШ, 2004.
- Патюлин В.А. *Государство и личность в СССР (правовые аспекты взаимоотношений)*. Москва: Наука, 1974.
- Пономарева Т.Н. *Правовой статус коммерческой организации: понятие и структурные элементы*. В: *Исторические, философские, политические и юридические науки, культурология и искусствоведение. Вопросы теории и практики*. Тамбов: Грамота, 2013, № 7 (33): в 2-х ч. Ч. II.
- Права личности в социалистическом обществе* / Отв. ред. В.Н. Кудрявцев, М.С. Строгович. Москва: Наука, 1981.
- Сырых В.М. *Теория государства и права*. Учебник. 3-е изд. Москва: Юстицинформ, 2004.
- Теория государства и права*. Учебник. 3-е изд. Под ред. М.Н. Марченко. Москва: Зерцало, 2000.
- Теория государства и права: курс лекций*. Под ред. Н.И. Матузова, А.В. Малько. Москва: Юристъ, 2004.
- Теория государства и права: Учебник* / Н.И. Матузов, А.В. Малько. Москва: Юристъ, 2004.
- Щетинин Б.В. *Гражданин и социалистическое государство*. В: *Советское государство и право*, 1975, №2.

DESPRE AUTOR
Marian OCTAVIAN,
 doctor în drept,
 Șef adjunct al SUP a IP Botanica
 al DP mun. Chișinău
 e-mail: marian.octavian@mail.ru

CZU 340.12:342.5

FORMA DE GUVERNARE DE STAT: NOILE ABORDĂRI

Serghei BOSTAN,

doctor habilitat în drept, profesor universitar,
profesor al catedrei de drept constituțional, administrativ și al muncii al Institutului de Management și Drept
al Universității Naționale „Politehnica din Zaporizhia”

Articolul este dedicat formelor guvernării de stat ca unul dintre cele mai importante elemente ale statului. Într-însul se prezintă viziunea autorului asupra conceptului de „formă de guvernare”, se identifică, pe baza unor noi abordări, tipurile istorice de societăți (castă-feudală; civilă), de state (statul societății de castă-feudale și societății civile), forme de stat (monocrație; policrație) și forme de guvernare de stat (monarhie; poliarchie), dezvăluie regularitățile generale ale tranziției formei de guvernare a statului societății castă-feudală (monarhie) până la forma de guvernare a statului societății civile (poliarhia), sunt definite tendințe ale dezvoltării lor în raport cu țările de tip de tranziție.

Cuvinte cheie: *stat, formă de stat, formă de guvernare a statului, tipuri istorice, monarhie, poliarchie, republică, poliarchie prezidențială, poliarchie parlamentară, poliarchie mixtă*

FORM OF GOVERNMENT: NEW APPROACHES

Sergey BOSTAN,

Doctor of Law Sciences, Professor,
Professor of the Department of Constitutional, Administrative and Labor Law of the Institute of Management and Law
of the National University of “Zaporizhia Polytechnica”

The article is devoted to the form of state government as one of the most important elements of the state. It outlines the author's vision of the concept of „form of government”, identifies, on the basis of some new approaches, the historical types of societies (caste-status and civic), states, forms of state (monocracy and polycracy) and forms of state government (monarchy and polyarchy); general patterns of transition of the form of government of the caste state society (monarchy) to the form of government of the state of civil society (polyarchy) are revealed, some tendencies of their development in relation to the countries of transition type are determined.

Keywords: *state, form of state, form of state governance, historical types, monarchy, polyarchy, republic, presidential polarity, parliamentary polarity, mixed polarity.*

Introducere. Problema obținerii celei mai bune forme de stat – este una dintre cele mai actuale problemele ale studiilor de stat. Ea fost subiectul unei atenții deosebite a cercetătorilor în toate etapele dezvoltării societății organizate de stat și nu și-a pierdut atractivitatea științifică, importanța teoretică și practică și în timpul nostru. Judecând după problemele construirii statului, care, din motive obiective și subiective, au apărut în ultimul deceniu pe teritoriile țărilor post-socialiste (inclusiv Ucraina și Moldova), putem spune cu certitudine că relevanța problemelor implicate odată cu „înregistrarea” statului, precum și nevoia de înțelegere științifică ulterioară a acestora nu numai că a rămas, dar a crescut semnificativ. Aceasta se datorează, în special, faptului că teoria exis-

tentă a formei statului necesită o nouă „citire” și chiar o revizuire radicală a dispozițiilor sale individuale, ținând cont de realitățile socio-politice existente în lume la începutul secolului XXI. Ne referim, în primul rând, la o formă de guvernare a statului în legătură cu care există o convingere puternică că a fost cercetată cuprinzător și amănunțit.

Scopul articolului. Într-adevăr, se poate de spus că despre forma de guvernare sa-scris mult. Vasta gamă de materiale sursă pe această problemă (monografii, disertații, articole etc.) face impresia că nu există perspective de dezvoltare mai departe. Dar nu este cazul, pentru că practica «aruncă» în mod constant noi materiale empirice pentru înțelegerea teoretică. Având în vedere lacunele actuale

din știința juridică teoretică, inclusiv, lacunele și nevoile construirii de stat în etapa actuală, noi propunem să familiarizăm comunitatea științifică românească cu unele abordări cognitive noi care pot da rezultate neconvenționale privind definiția conceptuală a formei de guvernare, definirea tipurilor acesteia, precum și a modelelor de dezvoltare.

Rezultate și discuții obținute. În ceea ce privește conceptul de formă de guvernare de stat, se poate afirma că există un anumit aparat terminologic fixat, destul de stabil. Dar, având în vedere că inadmisibilitatea și unicitatea viziunii conceptuale a anumitor fenomene în știință este extrem de rară, considerăm recomandabil să acordăm atenție acelor dispoziții conceptuale care ne-au servit o anumită bază

teoretică și metodologică pentru formarea unei idei doctrinare a formei de guvernare [1].

În primul rând, definiția conceptului acestui fenomen este posibilă printr-o conștientizare obligatorie a acestuia ca o sistemă socială concepută pentru a produce un tip special de putere politică – guvernare de stat. În această privință, termenul „formă de guvernare”, care este utilizat pe scară largă în studiile de stat, în opinia noastră, nu este suficient de precis. Avem în vedere că «forma de guvernare» nu este numai la statul, dar și, de exemplu, la instituțiile familiale, publice sau private, partidele politice, organizațiile profesionale și publice etc. Prin urmare, această denumire terminologică pentru stat, credem noi, trebuie să fie specificată ca „formă de guvernare de stat”.

În al doilea rând, formă de guvernare de stat are mai multe „laturi” necesită utilizarea abordărilor ontologice și epistemologice. În plan ontologic, forma guvernării de stat, în opinia noastră, trebuie să fie o parte a existenței statului, care este un sistem de putere structural-instituțional și funcțional, al cărui conținut este determinat de o anumită ordine de formare, principii de organizare și interacțiune a subiecților săi – organe superioare ale puterii de stat.

În plan epistemologic, unde forma guvernării de stat acționează ca un „produs” cognitiv al unei anumite științe, situația este mai mult complicată. Acest lucru este demonstrat de numeroasele definiții a formelor de guvernare de stat analizate de noi, al căror conținut, nediferențiat în funcție de subiectul științei relevante, dă naștere la o anumită confuzie conceptuală și, în consecință, o problemă științifică.

Pentru a rezolva această problemă, sunt propuse următoarele abordări pentru înțelegerea formei de guvernare:

1) din punctul de vedere al teo-

riei statului și dreptului, forma de guvernare de stat este o modalitate de existență și de exprimare a acelei părți a conținutului statului, care se reflectă extern în sistemul predefinit istoric al autorităților supreme, care exercită un fel special de putere politică – guvernare de stat;

2) din punctul de vedere al dreptului constituțional – forma de guvernare de stat este un sistem instituțional stabil de putere consacrată de normele constituționale-juridice, conținutul cărei este determinat de statutul juridic și principiile relațiilor dintre organele superioare ale puterii de stat;

3) din punct de vedere al științei politice, forma guvernării de stat este un sistem dinamic de relații funcționale ale autorităților respective, rezultat al cărei este o guvernare reală în stat.

Cele de mai sus arată că forma guvernării de stat este într-adevăr un fenomen polivalent, care are cel puțin trei „fețe” care trebuie luate în considerare cu domeniul de știință relevant. Deoarece pentru studiul nostru un astfel de domeniu este teoria statului și a dreptului, vom lua ca bază definiția teoretică de mai sus, care reflectă universalul pentru toate epocile istorice și creează o imagine generală al formei de guvernare de stat.

Pentru identificarea regularității de dezvoltare a formei de guvernare de stat, adică obiectiv și sistematic repetate fapte interrelaționate [2, p. 27], care determină linia generală (strategică) a dezvoltării acestor fenomene, este necesar să ne dăm seama că acest sistem de putere socială nu este o unitate „independentă”, este un subsistem – element structural al unui sistem de putere de ordin mai superior – a formei de stat. Aceasta, la rândul său este un subsistem al statului, iar statul – un subsistem al societății, care se dezvoltă istoric. „Statul ..., – a scris A. Gradovsky pe această temă, – cum un orice fenomen is-

toric este supus condițiilor de dezvoltare, legilor progresului, adică formele sale se modifică de la un principiu relativ potrivit pentru un timp în altul adecvat pentru următorul timp”[3, p. 31].

Acele intervale mari de timp (epoci) care determină apariția, dezvoltarea și tranziția calitativă de la un stat social la altul și stau la baza tipurilor istorice necesare pentru cunoașterea modelelor de dezvoltare a fenomenelor sociale [2, p. 48]. Pentru a determina tipurile istorice de state într-o lungă perioadă de timp, înainte a fost utilizată o abordare formativă, conform căreia existau tipuri istorice de sclavi, feudali, burghezi și socialiști.

Prăbușirea socialismului în stil sovietic și schimbările care au avut loc în arsenalul metodologic al științei post-socialiste au dus la o revizuire a opiniei despre acest sistem. În special, cunoscutul om de știință rus O. Leyst [4], analizând, în primul rând, societățile după criterii sociale și de drept, a ajuns la părerea că este corect să concluzionăm că societatea organizată de stat nu este împărțită în patru tipuri de societate istorică (sclavă, feudală, burgheză și socialistă), a doua: societate diferențiată, care, pe de o parte, ar trebui să includă societatea sclaviană și feudală, din altă parte – societatea civilă, care s-a construit la bazele societății burgheze.

Poziția conceptuală propusă de O. Leyst creează o bază privind soluționarea lor și face o claritate în tipurile istorice de stat pentru rezolvarea între altele, și problema tipurilor istorice de stat. Dacă facem trimitere la ideile propuse de L. Rozhkova [5, p. 22–23] care, într-o oarecare măsură, le completăm cu dispozițiile noastre teoretice și metodologice privind tipurile genetice (esențiale) și structurale (formale) ale statului, atunci se poate constata că societatea de castă-feudală și societatea civilă determină calitativ diferite tipuri genetice ale statului:

în primul caz, vorba merge de un stat asocial, nedemocratic și nedrept, în al doilea caz – de un stat social, democratic și de drept. Tipurile genetice istorice ale acestor state, la rândul lor, dau naștere la tipuri istorice de tipuri structurale de state, clasificarea căror, în opinia corectă a L. Rozhkova, există sub forma clasificării a formelor de stat [5, p. 23].

Tipurile istorice de forme de state, bazate pe teoriile propuse de savanți cu o mare autoritate, ca R. Mukhaev, M. Rassolov, V. Chirkin, etc., dispoziții conceptuale pentru determinarea tipurilor de forme de stat, vor fi: pentru statul societății de castă-feudală – monocrație, dar pentru statul societății civile – policrație. Monocrația se caracterizează prin concentrarea politică și centralizarea teritorială a puterii în mâinile unei instituții – de obicei în mâinile unei persoane ale cărei mijloace și metode de guvernare sunt violența, constrângerea, ideologia de stat sau religia și, de fapt, absența drepturilor și libertăților omului. Policrația se caracterizează prin separarea puterilor pe linie orizontală și verticală, pluralismul stabil al grupurilor sociale, metodele democratice de formare a autorităților publice și funcționarea lor, existența drepturilor și responsabilităților consacrate legal și efective ale individului și cetățeanului.

Tipul istoric al formei de stat determină, la rândul său, și tipul istoric de formă de guvernare corespunzător, a cărui definiție este asociată cu unele dificultăți. Trebuie să constatăm că știința statului modern nu operează cu conceptul de „tip istoric de formă guvernare”. Pentru științele juridice post-socialiste este acceptată o astfel de schemă generală de clasificare în care toate statele moderne sub formă de guvernare sunt împărțite în două tipuri principale: monarhia și republica. Monarhiile sunt nelimitate (absolute) și restricționate

sau constituționale (dualiste și parlamentare); republicile – clasice (prezidențiale și parlamentare) și hibride (mixte). Adică monarhia și republica sunt definite ca două forme de guvernare de bază, dar nu tipuri structurale istorice. Această diviziune nu este posibilă, potrivit lui L. Rozhkova, că în toate epocile și în societăți istorice există aceleași elemente ale formei de stat: monarhia și republica; regimuri antedemocratice și democratice; imperiu, stat unitar și federație.

Într-adevăr, beneficiul acestui lucru este faptul că monarhiile și republicile au existat, în special, în vremea Antică și în Evul Mediu, și în Timpul Nou, și în Timpul Modern. Dar noi putem să fim de acord cu această afirmație, dacă ne uităm la problema indicată pur formal. Dacă pătrundem adânc în esența acestor fenomene și procese, observăm că pentru societatea clasei de castă-feudală, a cărei istorii datează de aproape șase milenii (până la revoluțiile burgheze din secolele XVII și XVIII), așa-numita „republică” este un episod temporar într-o masă generală de forme de guvernare monarhică la acea vreme. Mai mult, „republicile sclave” din acele vremuri, în opinia noastră, se diferă de cele moderne prin faptul că erau o manifestare exterioară a rămășițelor democrației tribale (militare). Când au apărut trăsăturile societății Antice, republica antică a cedat în mod natural monarhiei – formei de guvernare tipică pentru statul societății de castă-feudală, conținutul a cărui este reflectat în sistemul politic și juridic al puterii supreme, care se concentrează toată în mâinile șefului statului – monarhului.

Prin urmare, tipul istoric de formă de guvernare al statului societății de castă-feudală este monarhia. Se pune întrebarea: care, la rândul său, ar trebui să fie tipul istoric de formă de guvernare pentru statul societății civile? Prin logică, el ar trebui să fie o republică, forma

de guvernare care este considerată la marile majorități al statelor moderne. Suntem de acord cu aceasta, dar cu o modificare conform căreia termenul „republică” trebuie să se refere nu la forma de guvernare a statului societății civile, la esența socială a statului acestei societăți. Aceasta vine logic din tratatul strămoșului termenului – Cicero „De republica (Despre stat)”, în care el, în sintagma „res publica est res populis” [6, p. 20–183] indică faptul că statul (res publica – o cauză comună) trebuie să fie pentru poporul (res populis). Faptul că Cicero a însemnat exact proprietățile nu formale, dar esențiale ale statului dovedește lista formelor de guvernare de stat care el o dato: monarhia (puterea țaristă), aristocrația (puterea optimilor) și democrația (puterea poporului). Cum vedem în această listă, nu este republică.

Fără să ne oprim în detaliu la argumentarea propriei poziții, care se demonstrează mai rezonabil într-un articol separat [7], propunem să determinăm tipul istoric al formei de guvernare a societății civile ca poliarchie – tipică pentru statul acestei societăți forma de guvernare, conținutul cărei este bazat pe principiile democrației și distribuția puterii sistemului socio-politic-juridic al organelor superioare ale puterii legislative și executive, funcționarea cărora are drept scop satisfacerea nevoilor socio-economice, politice și spirituale-culturale ale cetățenilor. Adică, dacă *μοναρχία* este un rezultat de guvernare de un subiect de autoritate, atunci *πολιαρχία* este un rezultat de guvernare de multe subiecte de autoritate care interacționează între ei.

Din cele de mai sus rezultă că, în dezvoltarea sa, forma de guvernare de stat „împreună” cu societatea, statul și forma sa generală trebuie să meargă pe calea naturală de la monarhie la poliarchie. Dar este o întrebare: dacă trăim într-o epocă a societății civile, de ce mai

există forme de guvernare monarhice, care sunt tipice pentru statul societății castă-feudală?

Aceasta poate fi explicată, în primul rând, prin faptul că societatea civilă a fost începută aproximativ trei secole în urmă, și procesul de dezvoltare al ei se caracterizează printr-o anumită denivelare: o grupă de state, în realitate, sunt localizate încă în societatea de castă-feudală, altele construiesc bazele societății civile, al treilea a ajuns mai maturi, dar încă nu perfecte forme. În al doilea rând, ce noi trebuie în condiții moderne să înțelegem ca monarhie. Definiția tradițională a acesteia din urmă ca o formă de guvernare, în care șeful statului înlocuiește postul de șef al statului prin moștenire, nu reflectă într-adevăr conținutul de formă de guvernare monarhică. Monarhia „adevărată”, în opinia noastră, este o formă de guvernare în care caracteristica principală este unică – mono-guvernare, și dacă nu există un astfel de semn, toate celelalte (ereditate, iresponsabilitate și durată nedeterminată) nu sunt suficiente pentru recunoașterea unui stat ca monarhie.

În lumina celor de mai sus, putem specifica într-un detaliu tipurile istorice ale formelor de guvernare de stat. Cu ajutorul operațiunilor de clasificare, am ajuns la concluzia că tipul istoric monarhic de formă de guvernare, care servește drept trăsătură pentru tipul societății de castă-feudală astăzi se reprezintă cu așa-numită monarhie neabsolută (Bahrain, Brunei Darussalam, Qatar, Emiratele Arabe Unite, Oman, Arabia Saudită, Swaziland). Tipul istoric poliarhic al formei de guvernare, care se bazează pe „tipul de distribuție a puterii” și diferite modele („greu”, „moderat” și „moale”), face posibilă determinarea următorilor subtipuri de monarhie: prezidențială, mixtă și parlamentară. Această din urmă își are subspecia: a) o monarhie parlamentară cu un șef de stat ales (clasificat în mod

tradițional ca republică parlamentară. – S.B) și b) o monarhie parlamentară cu un șef de stat ereditar (considerată în mod tradițional ca monarhie parlamentară. – S.B). Dacă noi nu împărtășim părerea că formele de guvernare ale unor state, de exemplu, Australia, Belgia, Marea Britanie, Spania, Canada, Norvegia, Suedia, Japonia etc., pot fi definite drept ca monarhice, atunci când ne referim la monarhiile parlamentare cu șef de stat ereditar [8]. Explicația este, că șeful de stat ereditar modern, cum de fapt, și cum de legal de drept, a pierdut fostul iui statut de monarh – singurul conducător al statului.

Prin urmare, în procesul de dezvoltare a formei de guvernare de stat natural este înlocuirea tipului istoric monarhic cu tipul istoric poliarhic. Dar aceasta este o schemă teoretică. Practica politică arată că o schimbare calitativă a acestora și altor tipuri istorice sociale are loc nu la un moment dat, dar într-o anumită perioadă de tranziție, când există „rămășițe” ale trecutului și elemente ale noului în conținutul formei de guvernare. Procesul acestei transformări „clasice” este evident în exemplul istoric al monarhiei engleze, care a ajuns în cadrul societății de castă-feudală „maturității” sale sub forma monarhiei absolute după revoluția burgheză de la mijlocul secolului al XVII a devenit o monarhie dualistă (sec. XVIII) și apoi, funcționând o anumită perioadă de timp în această calitate (secolele XVIII–XIX), odată cu întărirea societății civile (secolul XX), a evoluat într-o așa-numită monarhie parlamentară sau, prin definiția noastră, într-o monarhie parlamentară cu un șef de stat ereditar.

Marea Britanie și alte astfel de „monarhii” sunt un exemplu primordial al inconsistenței formei de guvernare a entității lor republicane, democratice și de drept, care necesită în mod obiectiv o altă ordine de formare a șefului statului.

Dar aici este cazul când tradiția, care se bazează pe un anumit nivel de conștiință de masă în societate, uneori destul de lung timp, „deține” o formă cristalizată arhaică. O astfel de discrepanță între esența statului și forma sa este una dintre trăsăturile specifice ale formei guvernului de stat a societății civile în etapa actuală.

O altă caracteristică este aceea că în multe țări există o astfel de discrepanță între modelele de drept-constituțional și modelele formelor de guvernare în practica politică. Dacă o astfel de bifurcație nu este în caracterul monarhiei, pentru că conținutul socio-politic depinde de factorii obiectivi ai societății de castă-feudală și este legitimat și asigurat legal de drept de monarh, atunci în societatea civilă, dimpotrivă: mai întâi, prin voința subiectivă a legiuitorului, se face o construcție normativă-constituțională – „forma juridică”, împrumutată, de regulă, în țările dezvoltate, iar „forma politică” se adaptează conform de nivelul dezvoltării sociale, economice, politice și spirituale al societății civile pe teritoriul unui anumit stat. Având în vedere acest lucru, subliniem faptul că monarhia trebuie recunoscută ca unsistem care are două „fețe” a formei puterii de stat: – „juridică” (de-jure) și „politică” (de-facto).

Concluzii. Rezumând cele de mai sus, putem concluziona că societatea civilă, ale cărei principii inițiale în sfera politică este demopolizarea, desconcentrarea și descentralizarea puterii de stat, a influențat dramatic la esența statului și formele acestuia, inclusiv la formele de guvernare. Deși de la începutul formării unei noi societăți a trecut foarte puțin timp (câteva secole), dar unele regularități și tendințe de dezvoltare a formei de guvernare de stat se văd deja destul de clar. Dacă în forma cea mai concentrată să reflectăm cursul natural de dezvoltare a statului și forma sa

de guvernare, atunci „drumul” va fi așa. Forma de guvernare tipică pentru un stat de societate castă-feudală este monarhia. Bazat pe principiul concentrării puterii de stat în mâinile unei persoane care a primit această putere nu de la oameni, dar de la un „proces de moștenire”, această formă de guvernare, ca vestigiul al vechii ere, nu a putut să nu contrazică principiul separației puterilor inerente societății civile. După secole de stăpânire nedivizată, în secolul al XX-lea, monarhia a dat loc altei forme de guvernare, care este caracteristică pentru statul societății civile – adică republica, prin definiția noastră, poliaria.

O caracteristică particulară a poliariiei este aceea că ea a fost umplută cu conținut nou treptat, „simțind” în mod natural impactul „marii tranziții” a societății și a statului de la societatea castă-feudală la societatea civilă. Motivul principal al incompletitudinii formelor de guvernare poliarihice, inconsecvența acestora cu proprietățile substanțiale și esențiale ale statului este neuniformitatea procesului de tranziție a țărilor de la un stat social la altul. Însă considerăm necesar să subliniem, încă o dată, că poliaria este o formă tânără de guvernare, care prin micul timp istoric este încă la începutul drumului său.

Extrem de importantă în planul cognitiv și practic pentru o anumită grupă de state, inclusiv Ucraina și Moldova, este specificitatea formei de guvernare în condițiile „micii tranziții” – tranziția de la societatea „socialistă” către societatea civilă. Marea majoritate a țărilor din fosta tabără socialistă, așa cum o demonstrează mai presus de experiența constituțională de drept, au luat cursul construirii unei forme de guvernare poliarihice, dar cu diferite modele ale ei. Analiza conținutului acestuia din urmă, care a fost influențată în mod semnificativ de conținutul regimului politic (lider în sistemul de ele-

mente ale formei statului), a arătat mai multe tendințe în formarea și dezvoltarea formei de guvernare a statelor post-socialiste. O tendință, pentru care indicatorul principal este forma prezidențială de guvernare, denotă că astfel de forme de guvernare sunt caracteristice pentru țările situate la estul Ucrainei și Moldovei: Azerbaidjan, Armenia, Belarus, Rusia (cu unele excepții Georgia), Kazahstan și toate statele post-sovietice din Asia Centrală. O altă tendință, caracterizată prin influența dominantă a parlamentului în sistemul de elemente de guvernare, este caracteristică „vecinilor” noștri occidentali: Bulgaria, Letonia, Lituania, Polonia, România, Slovacia, Ungaria, Republica Cehă, precum și statele formate pe teritoriul fostei Iugoslavii. Ucraina și Moldova sunt la „răscruce” a acestor tendințe. În perioadele de independență în ambele țări (în Ucraina mai mult, în Moldova – mai puțin), a dominat o tendință, apoi alta și nu este încă posibil să vorbim despre certitudine în această chestiune. Sperăm că, de această dată, țările noastre vor face un pas corect în direcția europeană și vor alege un astfel de model al formei de guvernare de stat care maximum va satisface nevoile socio-economice, politice și spirituale-culturale ale cetățenilor.

Bibliografie

1. Бостан С.К. Поняття «форма державного правління» в сучасній юридичній науці. *Вісник Одеського інституту внутрішніх справ*. 2005. № 4. Ч. 1. С. 20–26.
2. Ветютнев Ю.Ю. *Государственно-правовые закономерности (Введение в теорию)*/ Под ред. А. Я. Рьженкова. Элиста : ЗАОр «НПП «Джангар», 2006. 204 с.
3. Градовский А.Д. Собр. соч.: В 9 т. М., 1899. Т.1. 421 с.
4. Лейст О.Э. Общество, право и государство. *Проблемы теории*

государства и права : учебное пособие. Москва : ПРОСПЕКТ, 1999. С. 36–62.

5. Рожкова Л.П. *Принципы и методы типологии государства* / Под ред. М.И. Байтина. Саратов, 1984. 115 с.

6. Цицерон. О Государстве – О законах. Москва : Наука, 1966. 224 с.

7. Бостан С.К. Монархія і поліархія як історичні типи форми державного правління. *Вісник Запорізького національного університету (юридичні науки)*. 2006. № 1. С. 17–23.

8. Бостан С.К. Політико-правові проблеми ідентифікації сучасної монархії. *Вісник Харківського національного університету ім. В.Н. Каразіна. Збірник наукових праць*. № 934. Серія «Право». 2010. Вип. 8. С. 194–199.

9. Сорокин В.В. Общее учение о государстве и праве переходного периода : монография. Москва : Юрлитинформ, 2010. 424 с.

INFORMAȚII DESPRE AUTOR BOSTAN

Sergey Konstantinovich,
doctor habilitat în drept,
profesor universitar, profesor al
catedrei de drept constituțional,
administrativ și al muncii al
Institutului de Management și
Drept al Universității Naționale
„Politehnica din Zaporizhia”;

INFORMATION ABOUT THE AUTHOR BOSTAN

Sergey Konstantinovich,
Doctor of Law Sciences,
Professor, Professor of the
Department of Constitutional,
Administrative and Labor Law of
the Institute of Management and
Law of the National University of
“Zaporizhia Polytechnica”;
s_bostan@ukr.net

UDC 347.4

THE RESOLUTION OF THE LEGAL CONTRADICTION BETWEEN THE STATICS AND DYNAMICS OF PRIVATE PROPERTY LAW

Petr GUYVAN,

PhD in Law, Honored Lawyer of Ukraine,
Professor of the Poltava Institute of Business

The article is devoted to the study of legal tools for the acquisition of property by an illegal bona fide buyer. The fundamental difference of this process is assessed when the transfer of ownership occurs at the moment of receiving the thing from the incomplete alienator, and in the order of implementation of the mechanism of acquisitive prescription. The paper considers aspects of the legal conflict between the static ownership of a non-possessor and the dynamic right of a non-owner. The author justifies the legal position of the legislator to ensure balance in protecting the interests of the owner and bona fide purchaser. A comparative analysis of various scientific concepts aimed at enhancing the protection of the rights of the owner or, conversely, at raising the importance of civil turnover by normative support of a bona fide illegal occupier is made. The author's vision of this issue is presented.

Keywords: *acquisitive prescription, vindication, conscientious purchaser, property relations.*

APLANAREA CONTRADIȚIILOR JURIDICE ÎNTRE STAȚICA ȘI DINAMICA LEGII DE PROPRIETATE PRIVATĂ

Petr GUYVAN,

doctor în drept, jurist emerit al Ucrainei, Profesor al Institutului de Afaceri, Poltava

Articolul este dedicat studiului instrumentelor legale pentru achiziția de proprietăți de către un cumpărător legal de bunăcredință. Diferența fundamentală a acestui proces este evaluată atunci când transferul de proprietate are loc în momentul primirii lucrului de la alienatorul incomplet și în ordinea punerii în aplicare a mecanismului de prescripție achizitivă. Lucrarea are în vedere aspecte ale conflictului juridic dintre proprietate astatică a unui neposedator și dreptul dinamic al unui neproprietar. Autorul justifică poziția juridică a legiuitorului pentru a asigura echilibrul în protejarea intereselor proprietarului și a cumpărătorului de bunăcredință. Se face o analiză comparativă a diferitelor concepte științifice care vizează îmbunătățirea protecției drepturilor proprietarului sau în schimb creșterea importanței cifrei de afaceri civile prin sprijinul normativ al unui ocupant legal de bunăcredință. Este prezentată viziunea autorului despre această problemă.

Cuvinte-cheie: *prescripție dobândită, revendicare, cumpărător conștiincios, relații de proprietate.*

РАЗРЕШЕНИЕ ЮРИДИЧЕСКИХ ПРОТИВОРЕЧИЙ МЕЖДУ СТАТИКОЙ И ДИНАМИКОЙ ПРИВАТНОГО ВЕЩНОГО ПРАВА

Петр ГУЙВАН,

кандидат юридических наук, заслуженный юрист Украины,
профессор Полтавского института бизнеса

Статья посвящена изучению юридического инструментария при приобретении собственности незаконным добросовестным покупателем. Оценено принципиальное различие этого процесса, когда переход собственности происходит в момент получения вещи от полномочного отчуждателя и в порядке реализации механизма приобретательной давности. Рассмотрены аспекты правовой коллизии между статичным правом собственности невладельца и динамичным правом владеющего собственника. Приведены обоснования правовой позиции законодателя по обеспечению баланса при защите интересов собственника и добросовестного приобретателя. Сделан сравнительный анализ различных научных концепций, направленных на усиление защиты прав собственника или, наоборот, на подъем значение гражданского оборота путем нормативной поддержки добросовестного незаконного оккупанта. Изложено видение автора этой проблематики.

Ключевые слова: *приобретательная давность, виндикация, добросовестный приобретатель, вещные отношения.*

Formulation of the problem. Ukrainian civil law purposefully introduces a mechanism for the exercise of the right to own someone else's property and the

right to protection from violation of such holder ship, including from the owner. In this context, the restoration of the mechanism for applying acquisitive prescription in domestic

legislation was caused by the needs of improving the legal regulation of real material interactions in property circulation; therefore it is positively assessed by most researchers [1, p.

58; 2, c. 152, 159–170]. In the current edition of Ukrainian civil law, this institution is somewhat different in content from legal constructions that ensured the achievement of the same result in previous codifications. It is easy to notice that the legal structure of the commented legal mechanism is quite specific; a person can obtain ownership of another person's property only if all the factors that are part of it and have legal significance are present. As indicated in Art. 344 of the CCU, the right to own property is acquired by a person who has taken possession of the property in the manner established by this norm, and continues to continue to openly and continuously hold it for certain periods.

So in the Ukrainian legal field, along with the application of the mechanism for acquiring own of property when receiving things from an incomplete transferor (Art. 330 of the Civil Code of Ukraine), serious steps have been taken to normatively resolve the issue of transferring property to the holder by acquisitive prescription (Art. 344 of the Civil Code of Ukraine). Moreover, in both cases, the conscientious status of the occupier is decisive; bona fides must be present upon receipt of the property. In other words, the acquirer should not be aware of the illegality of the alienation. The conscientiousness of holding someone else's thing is an internal indicator of the awareness of a certain property condition by the subject himself. Considering himself the legal acquirer of things, knowing the social value of his own personality, he simultaneously recognizes the autonomy of the counterparty and shows respect for him. And just in this way, this subject provides the strength of the material connection created by him. So, the concept of good faith is a manifestation of conformity with respect to the principles of justice, conscious and perceived by a person at the level of individual value orientations [3, p. 96–97].

At the same time, national legislation, unfortunately, does not draw a clear line between the prescription of property and the acquisition of this right immediately with the adoption of things from an incomplete alienator. Article 330 of the Civil Code of Ukraine provides for the latter situation if there is a full package of restrictions on vindication at the time of transfer of property. But, the key requirement for the implementation of such a mechanism is the good conscience of the purchaser at the time of receipt of the goods. Since this design is essentially very close to the other – the acquisition of ownership as a result of prolonged open and continuous holdership of other people's property, it becomes very relevant to clarify the relationship between the two seemingly fairly substantive mechanisms for acquiring ownership: when buying a thing with an incomplete transferor (Art. 330 CCU), and by acquisitive prescription (Art. 344 CCU). Despite a certain external similarity, they are still not the same in essence. Also very interesting and insufficiently studied is the problem of a legal conflict between the static ownership of a non-possessing owner and the dynamic right of a non-owner. Traditionally, in the science of civil law, it was decided to solve it by building the appropriate protective tools – vindication – on the one hand, and vindication restrictions – on the other. Therefore, the important question is whether the existing mechanism of legal protection of these rights of participants in relations is adequate, appropriate and effective?

Research state. The doctrine of the works of such scientists as M.A. Levitsky, G.F. Shershenevich, D.I. Meyer, I.V. Aksyuk, A.K. Butovsky, D.V. Dozhdev, K.I. Sklovsky, G.A. Hajiyevev, T.Yu. Drozdova, A.I. Avlasevich, P.V. Popovich, V.I. Tsikalo, V.P. Makovydevoted to issues related to legal instruments for obtaining property by an illegal occupier of another's property.

In these works, various legal assessments are made of the features of acquisitive holdership institutions that are being studied now. A number of fairly authoritative civilian scientists point to the existence of an exceptional mechanism for obtaining the ownership of the property. Moreover, depending on legal justification, such exceptional methods are associated either with the result of the expiration of the statute of limitations, or with another – bona fide purchase of an item from an incompetent trader. Moreover, these mechanisms are presented as mutually exclusive. In particular, it is indicated that a bona fide purchaser, in case of refusal to the owner of vindication harassment, is able to obtain a property right only by the prescription of possession, another method is not provided for by applicable law [4]. In other words, a conscientious person who has received protection from vindication continues to hold without a title, illegally, and to become an owner requires acquisitive prescription [5, p. 253; 6, c. 69–70]. Other researchers more tolerantly evaluate the legal mechanism for acquiring property in ownership at the time of bona fide receipt of a thing from an incomplete seller, but they also use the institution of prescription acquisitions, giving it zero duration (instant acquisitive prescription) [7, p. 138].

Purpose and objective of the article. The study of this issue and the development of practical recommendations on the real nature of each of the methods of acquiring property is the goal of this article. We consider the above legal approaches not entirely balanced. In fact, one cannot help but see the different legal nature of the acquisition of own property rights by a bona fide acquirer from an incomplete alienator and in the regime of acquisitive prescription. Despite the fact that at least outwardly the same result is achieved, excellent legal and social pillars are involved. Prescription as the basis for further

ownership implements the tacit approval of the preliminary holder of the right to assign to another person [8, p. 28], this happens with or without the consent of the owner, but his passivity during the period established by law is voluntarily or involuntarily of legal significance. But in the presence of the circumstances specified in P. 1 of Art. 388 of the Civil Code, the possibility of a person who has lost a thing to return it stops just not taking into account the long-term use of another entity, namely in connection with the acquisition of the own property right by the latter. And no matter how some researchers interpret this situation, the application of the rule of Article 330 of the Civil Code must be unambiguous: a conscientious purchaser of property from an incomplete alienator becomes its owner precisely at the time of transfer of the thing. Bona fides is of decisive importance here: a party, having concluded an agreement with a person who has only the appearance of authority, is protected not because the right has been transferred to her, but contrary to this [9, p. 273].

Statement of the main material.

It should be noted that the most significant element that conditions recognition of non-title holdership by prescription and provides the necessary result – the conversion of the right to unjustified holdership of other people's property into the right of ownership, is also the conscientiousness of the acquirer – bona fides. However, according to the requirements of P. 3 of Art. 344 of the Civil Code of Ukraine is not an exceptional way to obtain property by the prescription of holdership. The law also provides for cases of acquisition of such a right in case of failure to return over time the thing received from the owner or title holder. In the literature, such acquirers are often identified with unscrupulous holders [10, p. 48]. It is hardly possible to agree with this thesis, because the concept of “bad

faith”, as a matter of fact, and “good faith” in property law characterizes the relationship between the occupier and the incompetent trader, while in the situation referred to in P. 3 of Art. 344 CCU, there is another subject composition. Nevertheless, the situation with fair acquisition is the most indicative for the analysis of the long-standing acquisition mechanism. It is this aspect that is most interested in scientists in this field [11, p. 41–43].

The meaning and significance of acquiring ownership by prescription is that the owner has lost interest in the law and does not require its implementation [12, p. 125]. In the case of bona fide acquisition, the person continues to consider him the owner, tries in every possible way to return the thing, but the law does not provide him with such an opportunity. Therefore, there is a fundamental difference between the two indicated phenomena: the acquisition of property by prescription of ownership and the bona fide purchase of a thing from an incomplete alienator. It should be recognized as quite correct the statement of V.A. Rakhmilovich: acquisitive prescription is applied, in particular, in cases where property could be claimed from a bona fide purchaser, but when it could not be claimed – there is no place for acquisitive prescription [13, p. 127–128].

And with this in mind, the scope of application of acquisitive prescription for bona fide purchasers actually shrinks significantly: under current Ukrainian legislation, such entities will become owners of retained property only if they have complex actual composition: 1) the thing was received free of charge or it left the owner with a will defect; 2) the owner during the limitation period did not claim the case from bona fide illegal possession. When such circumstances are absent, we are talking about the presence of objections established by law against vindication, so the property is acquired by a bona fide illegal

occupier immediately upon receipt of the thing.

Thus, it is obvious the thesis that the transfer of ownership from an incomplete alienator to a bona fide acquirer in the presence of those provided for in Art. 330 CCU circumstances occur precisely at the time of the transfer of holdership. We consider such an approach to be adequate and the only right one. In the doctrine, such a position has definite, although far from universal support. Its supporters believe that the transfer of ownership from the previous owner to the illegal bona fide acquirer occurs regardless of the desire of the owner and participants in the alienation in the presence of a complete set of elements of legal structure. Elements of this composition have a separate legal significance, and only their combination causes the corresponding legal effect. This list includes the following legal facts: conclusion between an unauthorized alienator and the acquirer of an agreement on transfer of holdership; the acquirer is in good faith; the contract must be onerous; the actual transfer of property to the acquirer took place; the item is not withdrawn from circulation and its turnover is not limited; the thing has dropped out of the possession of the owner or the first title holder against their will [13, p. 132]. The focus of the law in this case is to protect the interests of a bona fide paid purchaser, who, on the basis of a comprehensive legal structure, immediately becomes the owner of the acquired property. That is why it is impossible to indict a thing that the acquirer has become its owner.

This legal consequence – the acquisition by the acquirer of property takes place regardless of the will of the previous owner and his recognition of the fact of unlawful alienation. Actually, the presence of circumstances that form the content of objections to vindication, the valley is assumed, and when at a certain point in the future during the consideration of the relevant

vindication claim their presence will be refuted in court, the absence of the acquired right of ownership will be established by way of non-title alienation of the thing to a bona fide person. Otherwise, such an acquirer should be considered the owner. Then the circle of bona fide long-standing holders who did not receive property is significantly reduced. Only persons who receive property from an incompetent alienator free of charge refer to it, considering the latter to be the owner that is, conscientiously mistaken in this regard. Other categories of bona fide purchasers frankly do not fit their qualifications as long-standing holders. After all, a person who has received from a non-title trader a thing that once dropped out of the owner against his will (by deception, was stolen or taken out of possession with a different defect of will), not knowing about such defects, is fully covered by the concept of good faith set forth in the rule of Art. 330 CCU with the corresponding result – the recognition of the right of ownership from him from the time of occupation, of course, under the threat of a possible refutation of this fact in the indictment process in court.

Therefore, a classic vindication lawsuit as a procedural requirement of an undisputed non-possessing owner to an undoubtedly owning bona fide occupier is possible only if the latter receives property free of charge. In all other cases, when such a demand is submitted to the court for the seizure of a thing (from a formal point of view, this claim cannot be called vindication, because the question of whether the plaintiff has a title is still to be established), the dispute turns into establishing ownership of the disputed thing. If it turns out that the defendant has the whole set of statutory objections to claims for property (they are called objections against vindication in science), it will be established that the real owner, both at the time of the unlawful alienation and at the time of the trial, is a bona fide the

acquirer. Therefore, his right will be protected by refusing a lawsuit against a person who has presented harassment. And the indicated consequence will come not because the defendant applied his objections to vindication (after all, by definition, vindication is the court's claim of the owner against the holder), but because the plaintiff, who was once deprived of the title by law, does not have the right to defense. In turn, the defendant is the owner and has the right to protect his right not only from the former owner, but also from other persons not endowed with the corresponding title.

In the case when, when considering such a claim, it turns out that the defendant, a bona fide illegal acquirer of the property, does not have a full set of objections to the requirements prescribed by law, a number of other legal consequences will be established. Firstly, it establishes the absence of legislative presumption about the acquisition of the right of ownership at the time of transfer of the thing. Secondly, the process acquires the signs of vindication, and the holder qualifies as a long-standing bona fide holder. Finally, thirdly, the plaintiff, whose ownership right, and therefore the possibility of his judicial defense, is confirmed in this very process, can claim his property. But such a consequence of satisfying his claim occurs only when the statute of limitations for the relevant claims has not expired, as announced by the occupier. Otherwise, even being authorized to claim, the owner receives a procedural decision to refuse. And the illegal occupier, qualified in the framework of this process as a prescriptive holder from the moment of receiving the property, to continue further holdership of other people's property until he acquires a complete set of factors for transferring such holdership into ownership by acquisitive prescription.

Only in this way will we avoid the accusations of many apologists

for the theory of violations in the vindication process of the right of either the owner or the illegal acquirer. Departing when resolving the dispute from the classic but, as we see, the essentially wrong question about the presence of objections to vindication in this case, and putting emphasis on the presence or absence of the right to claim protected by law, we practically shift the focus on the subject of consideration to the plane of the legal dispute. In fact, a non-contractual dispute between persons regarding the fact of ownership of disputed property that is not formally associated with specific requirements for returning a thing or removing obstacles in its content is subject to resolution. Therefore, it is necessary to understand just the primary goal, the achievement of which the specified method of protection is aimed at. It is this issue that is solved first, and only then comes a resolution to protect the existing right by satisfying the claim or rejecting it. At the same time, the actual location of the property by the plaintiff or defendant is not critical for resolving the issue of protection. In any case, only the right that will be established in the process of deciding the issue of recognition should be protected. Thus, as we see, the classical concept of vindication or is used in our doctrine is incorrect, violating the proprietary right of the illegal bona fide acquirer, provided for by Art. 330 CCU, or has lost its real nature, taking into account the above specific features.

Thus, a good conscience is the basis for the acquirer in some cases to have ownership right at the time of transfer of the thing (Art. 330 of the Civil Code of Ukraine), in others – the right to preserve holdership with the possibility of acquiring property in the future after expiration of acquisitive prescription. But during the period of the due date, such an owner, even despite his conscientiousness, is not able to oppose it to the requirements of verification. Because the law defines a clear list of objections to

vindication. Within the meaning of Art. 388 of the Civil Code of Ukraine in relation to a person who in good faith received property that has dropped out of the owner's possession against or against his will or free of charge, the provisions on limiting vindication do not apply. A properly and timely lawsuit filed by the owner to recover the thing from the bona fide holder is subject to satisfaction. Since this property can be vindicated, the acquirer does not receive ownership of it at the time of transfer and by virtue of the provisions of Art. 330 of the CCU. What is the significance of honesty in such a situation? It is obvious that a good conscience at the time of the occupation of things is a qualifying attribute of a long-standing holder, which, in accordance with the requirements of the same law, allows you to obtain ownership of other people's property.

The rule by which the owner can demand property from persons possessing it without a proper legal basis has long been applied in civil law. However, the boundaries of its application have not historically been constant. In the law of ancient Rome, the principle of full vindication "ubi rem meam inuenio, ibi vindico" acted, which meant "where I find my thing, I vindicate it there". Subsequently, the other principle of "Hand muss Hand wahren" (hand in hand corresponds), which in the doctrine received the abbreviated designation "H. w. H.". According to him, only things that are retired from the titular holder (including the owner) against his will can be vindicated from any third party. This approach was most consistently applied in German civil law, later it was supported by many scientists in other countries, including in pre-revolutionary Russia. According to him, the owner could withdraw in court his thing only from an unscrupulous holder. As for the conscientious, the thing was taken from him only when she dropped out of the holdership of the owner with a defect in the will of

the latter. Corresponding changes in the theoretical substantiation are reflected in modern legislation.

However, far from all researchers agree with the existing limitations of vindication, arguing that this violates the rights of the owner. In different periods, these legal approaches had both their supporters and opponents. It is quite logical that the modernization of the stable provision of Roman law on vindication in favor of protecting the interests of a bona fide holder could not be perceived as a restriction of the rights of the owner. At the same time, some scholars categorically declared the undesirability of such a transformation, noting that it violates the basic principle of inviolability of private property, and the rules of the law on the protection of a bona fide holder against the owner were qualified as actual confiscation of property [14, p. 120–122]. Indeed, from the classical point of view, it seems rather unjustified to provide a person with the legal opportunity to exercise other people's rights without proper authority from their true bearer. This contradicts both the interests of the latter and of society. After all, the previous owner at the time was also a bona fide acquirer; he also rightfully performed all the powers of the owner. If you transfer the ownership right to a non-titular acquirer, it turns out that the law provides its good conscience with the highest value, compared with the same characteristics of the owner, is completely unjustified. Actually, it is rather difficult to refute the given argumentation. Therefore, other researchers, defending the priority of interest of a bona fide acquirer, did not object to the fact of a possible infringement of the interests of the owner in case of restriction of vindication. They only pointed to the overlapping of these shortcomings with positive effects for civil circulation in the case of application of this legal toolkit.

But, back to the issue of resolving the existing conflict between statics and the dynamics

of material-material relations in civil law. The above prescription, even after a court decision to refuse to satisfy a vindication claim due to the expiration of the statute of limitations, in no way transforms the holdership right into ownership. It continues until the circumstances provided for in Art. 344 of the CCU. This can last a long time and the holder will be in a similar status all the time. Moreover, the right of ownership may not be acquired at all, at least for an arbitrarily long time: possession may expire before the statutory limitation period expires; the occupier may change, etc. Therefore, a new acquisition period begins and so can continue indefinitely. In this case, holdership will not be provided with any legal title. In turn, a person who has received a judicial refusal to claim his property does not lose the status of owner, although he possesses property. He has a legal title, but can the subject get any practical reason from this by realizing it?

The question is not so simple. Say, the owner can demonstrate arbitrariness and independently take away property from a bona fide prescriptive holder. Actually, in this case he will be outside the law and such actions will be illegal. But the question arises as to how the prescriptive holder can protect his possession, which was illegally terminated. In addition to the moral side of the case, when the court will have to defend the illegal occupier against the real owner, there is a problem of legal justification for such a court claim. Indeed, strictly speaking, the rule of P. 3 of Art. 344 of the Civil Code, which seems quite progressive and adequate, actually concerns only one aspect of possible situational issues - the impossibility of unlawful seizure of property by its owner from a person who at one time acquired the authority of a long-time holder in case of timely non-return of the thing. This rule does not directly apply to cases of bona fide possession of property in the order of its use for prescription. We

consider this a significant drawback of the current civil law, which must be eliminated by providing the indicated rule with a general rather than local character in the implementation of any mechanisms for the prescription of property. But even this is not enough now. Actual legal definition of the whole system of possession protection.

At the same time, another major factor in this process is ensuring a reliable balance in protecting the rights of the owner and the long-standing holder. In particular, for the stability of material circulation, adequate protection of property rights must be guaranteed. Considering the situation when the owner, having passed the statute of limitations on the vindication claims, does not cease to have a legal title, but is deprived of the opportunity to legally claim his property, they must say that this rule should not be absolute. Otherwise, the fundamental presence of a title that has forever lost its ability to realize is simply not clear. Actually, according to the general laws of nature, the existence of any phenomenon that is devoid of a real property to be realized is impossible. Therefore, in accordance with the rules of the material world, a legal mechanism regulating specific relations in society must also work.

The rule must be clearly spelled out, according to which, in the event of the termination of the prescription of long-term acquisition of the illegal occupant, the same holdership begins on the part of the new acquirer, if in essence it complies with the rules of Art. 344 of the CCU. However, it is significant that under such circumstances a new violation of the rights of the non-possessing owner occurs. This is logical. Indeed, according to the general rule of substantive legal regulation, a violation of the right of ownership with respect to deprivation of the right of possession is not the seizure of property, but its unlawful retention. Therefore, the violator of the proprietary right of ownership

will not be the person who seized the thing from the owner against his will, but just the illegal acquirer, even despite his good faith. Thus, regardless of whether the new occupier has a good conscience or not, whether the new ownership has a prescriptive character or not, a new violation of the ownership right of the person who continues to hold the possessive title occurs at the time of the next occupation. This offense, although it has the same subject as before, contains a new subjective composition. Therefore, just such a content violation occurred for the first time. So, within the meaning of the current temporal civil legal institute of statute of limitations, the new term for the requirements to claim the thing from the unlawful owner begins from the day when the person learned about the violation and about the identity of the offender (Art. 261 of the Civil Code of Ukraine). And the right of ownership, which, it would seem, has lost its ability to exercise, gains new strength. It's another matter that with his vindication protection, the owner may have additional problems related to the need to refute the objection against vindication that the new holder has, arising from the actual circumstances of the new occupation.

Conclusions. From the foregoing, we can draw the following conclusions. In order to ensure a more rational and effective dynamics of material circulation, civil law recognizes the existence of full holdership of someone else's thing and in a certain way tries to ensure its protection. Given this, we can talk about the existence of subjective substantive law – the right to illegally hold someone else's property. Moreover, under certain circumstances, a bona fide illegal holder gains ownership of such property. It is from this point of view that the provisions of the code on the acquisition of property at the time of transfer of the thing from an incompetent trader and on acquisitive prescription should

be considered. According to these rules, a bona fide purchaser becomes either the owner of the property immediately after receiving the thing (Art. 330 of the Civil Code of Ukraine), or a prescription holder (p. 1 of Art. 344 of the Civil Code of Ukraine). In the latter case, although he does not have the right to object to vindication, under certain circumstances (refusal of a lawsuit due to the expiration of the statute of limitations upon the demand for the claim of the thing, non-presentation of such a claim in general, expiration of the right of prescription), he may obtain the right to own someone else's property. When, at the time of receipt of the property, the acquirer has a full package of objections to vindication, he becomes the owner from the time of transfer and the presence of such a package should be presumed.

List of references

1. Луць В.В. Строки захисту цивільних прав. Конспекти лекцій зі спецкурсу. Львів: ЛДУ, 1993. 60 с.
2. Черепяхин Б.Б. Приобретение права собственности по давности владения. *Труды по гражданскому праву*. Москва: Статут, 2001. С. 151–170.
3. Дождев Д.В. Добросовестность (bonafides) как правовой принцип. *Политико-правовые ценности: история и современность* / под ред. В.С. Нерсисянца. Москва: Едиториал УРСС, 2000. С. 96–128.
4. Авласевич А.И. Проблемы приобретения права собственности от неуправомоченного отчуждателя, владения и владельческой защиты. URL: <http://www.ibil.ru/index.php?tyre=review&area=1&p=articles&id=708>.
5. Скловский К.И. Собственность в гражданском праве: учебно-практическое пособие. Москва: Дело, 1999. 512 с.
6. Аксюк И.В. Добросовестность приобретения как основание как основание возникновения права собственности на недвижимость. *Журнал российского права*. 2007. № 3. С. 67–72.

7. Морандьер Ж. де лаГражданское право Франции / пер. с фр. Е.А. Флейшиц. Т. 2. Москва, 1960. 728 с.

8. Попович П.В. Приобретательная давность по русскому и остзейскому гражданскому праву равно по проекту гражданского уложения. Варшава : Типография Варшавского учебного округа, 1913. 252 с.

9. Эннекцерус Л. Курс германского гражданского права / пер с нем. ; под ред. И.Б. Новицкого. Москва, 1949. 483 с.

10. Носов В.А. Механизм защиты права в обязательственных правоотношениях. *Механизм защиты субъективных гражданских прав*: сборник научных трудов / под ред. В.В. Бутнева. Ярославль: ЯрГУ, 1990. С. 47–52.

11. Гуйван П.Д. Набуття права власності за набувальною давністю та його відмінність від отримання власності при купівлі майна у неповноважного відчужувача. *Приватне та публічне право*. 2017. № 3. С. 41–44.

12. Бубнов М.Ю. Приобретательная давность как основание приобретения права собственности : дисс. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.03. Рязань, 2003. 174 с.

13. Рахмилович В.А. О праве собственности на вещь, отчужденную неуправомоченным лицом добросовестному приобретателю (к вопросу о приобретении права от неуправомоченного лица). *Проблемы современного гражданского права* : сборник статей / отв. ред. В.Н. Литовкин, В.А. Рахмилович. Москва : Городец, 2000. С. 126–144.

14. Менгер А. Гражданское право и неимущественные классы населения. Санкт-Петербург, 1906. 229 с.

INFORMATION ABOUT THE AUTHOR

GUYVAN Petr Dmitriyevich, PhD in Law, Honored Lawyer of Ukraine, Professor of the Poltava Institute of Business;

ИНФОРМАЦИЯ ОБ АВТОРЕ ГУЙВАН Петр Дмитриевич,

кандидат юридических наук, заслуженный юрист Украины, профессор Полтавского института бизнеса;

lawjur01@rambler.ru

CZU 349.6:341.225.5

CARACTERISTICI ALE PROTECȚIEI ȘI CONSERVĂRII MEDIULUI MARIN ÎN ZONA ECONOMICĂ EXCLUSIVĂ A UNUI STAT DE COASTĂ

Maxim BRAILA,

Student-doctorand, Universitatea de Studii Europene din Moldova

Protecția și conservarea mediului marin sunt cele mai importante principii ale dreptului internațional al mării. Asociat cu dezvoltarea progresului tehnologic în a doua jumătate a secolului al XX-lea, poluarea mediului marin a dus la determinarea statelor de a lua măsuri pentru reglementarea activităților statelor din oceane pentru a preveni poluarea ulterioară a mediului marin.

Partea 12 a Convenției ONU privind dreptul mării din 1982 este dedicată reglementării legale a protecției și conservării mediului marin. Articolul 192 din Convenție definește obligația generală a statelor în ceea ce privește mediul marin: „Statele sunt obligate să protejeze și să păstreze mediul marin”.

Conținutul legal al principiului protecției și conservării mediului marin este de a limita libertatea statelor în exercitarea drepturilor lor suverane în dezvoltarea resurselor naturale, a obligației de a preveni poluarea mediului marin și de a lua măsuri pentru a reduce poluarea deja existentă (articolele 193, 194 din Convenție).

Acest principiu formulat, în general, își găsește dezvoltarea în obligațiile specifice ale statelor de a proteja și păstra mediul marin în conformitate cu partea 12 a Convenției ONU din 1982 privind dreptul mării.

Cuvintele-cheie: dreptul mării, mediul marin, conservarea mediului marin, Regimul spațiilor maritime.

CHARACTERISTICS OF THE PROTECTION AND CONSERVATION OF THE MARINE ENVIRONMENT IN THE EXCLUSIVE ECONOMIC AREA OF A COASTAL STATE

Maxim BRAILA

Doctoral student, University of European Studies of Moldova

The protection and preservation of the marine environment are the most important principles of international law of the sea.

Associated with the development of technological progress in the second half of the 20th century, pollution of the marine environment led to the determination of states to take measures to regulate the activities of states in the oceans to prevent further pollution of the marine environment.

Part 12 of the 1982 UN Convention on the Law of the Sea is devoted to the legal regulation of the protection and preservation of the marine environment. Article 192 of the Convention defines the general obligation of States with respect to the marine environment: “States are obligated to protect and preserve the marine environment”.

The legal content of the principle of protecting and preserving the marine environment is to limit the freedom of states in exercising their sovereign rights in the development of natural resources, the obligation to prevent pollution of the marine environment, and also take measures to reduce existing pollution sites (Articles 193, 194 of the Convention).

This generally formulated principle finds its development in the specific obligations of states to protect and preserve the marine environment in accordance with part 12 of the 1982 UN Convention on the Law of the Sea.

Keywords: maritime law, marine environment, conservation of the marine environment, maritime regime.

Introducere. Protecția mediului, inclusiv utilizarea marină și rațională a resurselor naturale, este în prezent una dintre prioritățile și direcțiile politicii de stat, atât a majorității statelor dezvoltate, cât și a celor în curs de dezvoltare individual, precum și a comunității internaționale în ansamblu.

În dreptul internațional, în stadiul actual al dezvoltării sale, are loc apariția și formarea unei noi industrii - legea mediului [14, p. 56].

Rezolvarea problemelor naționale și internaționale de mediu în lumea modernă necesită instituirea unui sistem mai bun de relații internaționale de mediu.

Scopul acestei cercetări constă în efectuarea unei analize ample a celor mai importante principii ale dreptului internațional al mării, și anume, principiul protecției și conservării mediului marin, dar și analiza principalelor evenimente care au stat la baza fortificării conceptelor de protecție a mediului marin.

În procesul elaborării acestui articol au fost utilizate metodele: logică, analitică și comparativă.

La elaborarea acestui studiu a fost utilizată literatura științifică a specialiștilor de talie internațională în domeniul dreptului internațional, cum este Mazilu D., Caron D.D., Shinkaretskaya G.

Conținutul de bază. Apa este importantă pentru esența vieții și pentru înfăptuirea tuturor activităților umane, fiind folosită în alimentație, agricultură, industrie, servicii, dezvoltare urbanistică, transport și navigații, pescuit, etc.

Considerată mult timp drept sursă inepuizabilă, apa nu este totuși disponibilă în cantități suficiente și de o calitate corespunzătoare în anumite perioade și în anumite regiuni ale globului.

Condiție esențială și indispensabilă vieții, supraviețuirii și bunăstării oamenilor, nesubstituibilă cu niciun alt produs, apa acoperă o bună parte din suprafața Terrei (aproape 71%, circa 1400 milioane km³ de apă, din care 97% sunt ape sărate, respectiv mări și oceane și doar 3% sunt

ape dulci, aflate în calote de gheață, spații subterane, lacuri, fluvii, râuri, atmosferă, etc.).

Poluarea apelor maritime nu poate decât să creeze îngrijorare, prin urmare, multe țări încearcă de mult timp să rectifice situația sau, cel puțin, să minimizeze daunele pe care activitatea umană le provoacă oceanelor.

De exemplu, în Franța, a fost adoptată o lege care reglementează amplasarea punctelor de admisie și evacuare a apei pentru fabrici și uzine; elicopterele patrulează regulat coasta mării, a cărei sarcină este monitorizarea descărcărilor de cisterne.

O soluție de înaltă tehnologie și eficientă a problemei deversărilor a fost găsită în Suedia - capacitățile fiecărei cisterne sunt marcate cu izotopi speciali, astfel încât oamenii de știință, care analizează vărsările de petrol, pot determina întotdeauna din ce anumită navă a fost evacuată.

Printre cei mai importanți pași ai omenirii în această direcție se numără:

- Convenția de la Washington pentru protecția mediului marin împotriva poluării cu petrol, 1926;

- Convenția de la Londra privind prevenirea poluării marine prin petrol, 1954;

- Convenția Internațională din Londra pentru prevenirea poluării din nave, 1973;

- Convenția ONU privind dreptul mării din 1982 (partea a XII-ea, protecția și conservarea) [5].

La Conferința de la Washington privind poluarea cu petrol (1926) a fost elaborat un proiect de convenție privind poluarea marină. Acesta a inclus interdicția descărcării intenționate a uleiului din nave, atât cel transportat, cât și cel utilizat ca combustibil [15, p. 178].

S-a recomandat crearea unor zone restrânse pentru drenarea uleiului cu o lățime de 50 până la 150 mile la coaste, în special, în zonele de pescuit.

Proiectul nu a intrat în vigoare, dar a jucat un rol, întrucât prevede-

rile sale sunt incluse în documentele ulterioare.

În 1954, la Londra, a fost adoptată Convenția internațională pentru prevenirea poluării marine prin petrol (care a intrat în vigoare în 1958). În 1962, a fost modificată și a fost numită Convenția din 1954/62. A devenit primul act juridic internațional - un document care definește obligațiile statelor de a proteja mediul marin.

Prevederile sunt următoarele:

- Convenția a obligat statele să doteze porturile cu dispozitive receptoare pentru ulei rezidual și amestec ulei-apă;

- Convenția a introdus zone restrânse cu o lățime de 50 de mile (în unele zone până la 100 mile de-a lungul coastei și chiar până la 150 de mile de coasta Australiei), în care evacuarea de ulei și ulei-apă a fost interzisă;

- Convenția a introdus bușteni pe petrol.

În 1972, Convenția privind prevenirea poluării marine prin scurgerea deșeurilor și a altor materiale a fost adoptată la Londra.

În 1973, la Londra a fost adoptată Convenția internațională pentru prevenirea poluării din nave. În literatură și practică, se numește MARPOL 73/78, din 1978 a fost completată.

Regimul spațiilor maritime este determinat de normele dreptului internațional al mării, care sunt incluse în prezent într-un astfel de tratat internațional, precum Convenția ONU privind dreptul mării din 1982 (în continuare - Convenția). În Rezoluția N 55/7, Oceane și Legea Mării, adoptată de Adunarea Generală a ONU la 30 octombrie 2000 la cea de-a 55-a sesiune, Adunarea Generală a ONU a remarcat natura universală a Convenției și importanța sa fundamentală pentru menținerea păcii și securității. Conceptul de zonă economică exclusivă este unul dintre cei mai importanți piloni ai Convenției din 1982 privind dreptul mării.

Convenția este un tratat internațional cuprinzător privind

dreptul mării, o etapă istorică în domeniul codificării și dezvoltării progresive a normelor juridice internaționale menite să reglementeze regimul oceanelor și să reglementeze principalele activități pentru utilizarea, studiul și dezvoltarea acesteia în societatea modernă.

Dispozițiile sale guvernează regimul tuturor marilor spații maritime: marea deschisă, marea teritorială, fundul mării profunde, raftul continental, zona economică exclusivă, strâmtorile utilizate pentru transportul internațional etc.

Regimul juridic al zonei economice exclusive conferă statelor de coastă drepturi suverane asupra resurselor naturale și controlului activităților legate de resurse din zonă, păstrând în același timp pentru comunitatea internațională libertățile de navigație, suprasolicitare și punerea cablurilor și conductelor submarine.

La începutul lucrărilor celei de-a III-a Conferințe a ONU privind dreptul mării, unele state în curs de dezvoltare au făcut o propunere de a stabili suveranitatea statului de coastă asupra resurselor naturale ale zonei economice exclusive.

Astfel, Declarația OAU (Organizația Unității Africane) privind Legea Mării a declarat că statele costiere ar trebui să exercite suveranitatea inalienabilă asupra tuturor resurselor minerale vii și minerale din zona economică exclusivă

După cum a menționat Yu.G. Barsegov, din punct de vedere al conținutului și naturii juridice, drepturile statelor de coastă din zona economică exclusivă nu pot fi identificate cu suveranitatea lor teritorială, întrucât suveranitatea statului implică exercitarea supremației teritoriale pe teritoriul său, iar zona economică exclusivă nu face parte din aceasta, prin urmare, Convenția din 1982 nu a putut vorbi despre suveranitatea sa în ceea ce privește resursele zonei.

Prin urmare, autorii acestei convenții au refuzat să folosească termenul „suveranitate”.

Conferința ONU privind dreptul

mării a acordat preferință termenului „drepturi suverane”, confirmând natura funcțională a drepturilor unui stat de coastă la resursele naturale dincolo de exercitarea suveranității naționale.

Drepturile suverane nu provin din supremația teritorială, conținutul lor este de origine convențională.

În conformitate cu articolul 56, alineatul (1a) din Convenția din 1982, statul de coastă din zona economică exclusivă are drepturi suverane pentru explorarea, dezvoltarea și conservarea resurselor naturale, atât vii, cât și neviu, în apele de pe fundul mării și din subsolurile sale, precum și pentru gestionarea acestor resurse și în legătură cu alte tipuri de explorare și dezvoltare economică a zonei specificate, cum ar fi producția de energie prin utilizarea apei, a curenților și a vântului.

Acordarea drepturilor suverane ale statului de coastă în raport cu resursele naturale din zona economică exclusivă înseamnă următoarele: în primul rând, statul costier din zonă nu are suveranitate, ci drepturi suverane, adică drepturi strict limitate și domenii de aplicare limitate clar; în al doilea rând, aceste drepturi sunt stabilite în scopul explorării, dezvoltării și conservării resurselor naturale; și în al treilea rând, un alt stat nu are dreptul să desfășoare astfel de activități fără acordul statului de coastă.

Pe lângă explorarea și dezvoltarea resurselor naturale, drepturile suverane în zona economică exclusivă sunt acordate statului de coastă în alte scopuri. Vorbim despre drepturile suverane ale statului de coastă în raport cu alte tipuri de explorare economică și dezvoltare a resurselor zonei, cum ar fi, producția de energie prin utilizarea apei, a curenților și a vântului.

Dispozițiile 4.V din Convenția din 1982 prevăd drepturile unui stat de coastă cu privire la resursele naturale nu numai în coloana de apă, ci și pe fundul mării și în subsolurile sale, în limitele de 200 de mile ale acestei zone (art. 56, paragraful 1). Cu toate acestea, potrivit articolului

56, drepturile suverane, în legătură cu fundul marin și subsolul acestuia, sunt exercitate în conformitate cu partea a VI-ea a Convenției privind rafturile continentale din 1982.

Statele costiere au drepturi suverane în scopul explorării și exploatarea, conservării și gestionării resurselor vii din zona economică exclusivă (articolul 56). Dispozițiile referitoare la resursele care nu sunt vii sunt însoțite de dispozițiile privind raftul continental, deși jurisdicția asupra părții raftului continental care se află în zona economică exclusivă nu depinde de considerente geofizice.

În ceea ce privește resursele vii, statul costier are mari competențe de reglementare și gestionare.

Cu toate acestea, statul de coastă trebuie să se asigure că resursa nu este pusă în pericol de supraexploatare și trebuie să facă acest lucru printr-o conservare și gestionare adecvată (articolul 61).

Aceste măsuri trebuie să fie concepute pentru a asigura menținerea sau restabilirea populațiilor de specii la niveluri care pot produce randamentul maxim durabil, calificat de factori ecologici și economici relevanți (articolul 61).

La inițiativa ONU, au fost semnate multe acorduri internaționale importante, care reglementează utilizarea resurselor din Oceanul Mondial, producția de petrol, etc.

Poate că Convenția ONU privind dreptul mării, semnată în 1982 de majoritatea țărilor, a câștigat cea mai mare popularitate.

Există, de asemenea, diverse convenții mondiale și regionale: Convenția privind prevenirea poluării marine prin scurgerea deșeurilor și a altor materiale din 1972, Convenția internațională privind înființarea unui fond internațional pentru despăgubiri pentru daunele din poluarea cu petrol din 1971 și 1974, Convenția internațională privind răspunderea și compensarea daunelor în legătură cu transportul substanțelor periculoase și nocive pe mare din 1996 și altele.

Primul document internațional

în materie îl constituie “*Carta europeană a apei*”, adoptată de Consiliul Europei în 1968, care a cuprins o serie de reguli și principii care ulterior au primit consacrare juridică astfel:

- resursele de apă nu sunt inepuizabile;
- calitatea apei trebuie prezerată;
- apa nu are frontiere;
- apa este un patrimoniu comun al națiunilor;
- poluarea apei este interzisă;

Principiile aplicabile protecției și managementului apelor, proclamate de acest document, au constituit punctul de plecare al altor documente adoptate la nivel internațional în materie, care au adus contribuții esențiale cu privire la protecția apelor.

Adunarea Generală O.N.U. a adoptat în 1980 o *Rezoluție*, prin care intervalul cuprins între anii 1980 – 1990 a fost proclamat “*Deceniul internațional pentru apa potabilă*”, încercându-se prin aceasta o mobilizare a tuturor statelor lumii pentru protecția și dezvoltarea acestor factori de mediu.

Deficitul natural, corelat cu explozia demografică, cu gradul înalt de urbanizare, de dezvoltare a unor industrii mari consumatoare de apă, dar și mari poluante, a determinat apariția și accentuarea fenomenului dublu, denumit “secătuirea și poluarea apelor”.

Penuriei apei i se adaugă degradarea în ritm accelerat a calității ei, cu accente din ce în ce mai grave, datorată mai ales reziduurilor și deșeurilor toxice sau periculoase care se descarcă sau se evacuează.

Protecția și conservarea mediului marin sunt cele mai importante principii ale dreptului internațional al mării.

Asociat cu dezvoltarea progresului tehnologic în a doua jumătate a secolului al XX-lea, poluarea mediului marin a dus la determinarea statelor de a lua măsuri pentru a reglementa activitățile statelor din oceane pentru a preveni poluarea ulterioară a mediului marin.

Partea 12 a Convenției ONU privind dreptul mării din 1982 este dedicată reglementării legale a protecției și conservării mediului marin. Articolul 192 din Convenție definește obligația generală a statelor în ceea ce privește mediul marin: „Statele sunt obligate să protejeze și să păstreze mediul marin”.

Conținutul legal al principiului protejării și conservării mediului marin este de a limita libertatea statelor pentru exercitarea drepturilor lor suverane în dezvoltarea resurselor naturale, a obligației de a preveni poluarea mediului marin și de a lua măsuri pentru reducerea poluării deja existente (articolele 193, 194 din Convenție).

Acest principiu, în termeni generali, își găsește dezvoltarea în obligațiile specifice ale statelor de a proteja și păstra mediul marin în conformitate cu partea 12 a Convenției ONU din 1982 privind dreptul mării.

Acolo unde sunt regulile și standardele internaționale general acceptate inadecvate pentru a satisface circumstanțe speciale în legătură cu „oceanograficul său și condițiile ecologice, precum și utilizarea sau protecția acestora, resursele și caracterul particular al traficului său”, statele costiere pot, prin IMO, aplica măsuri speciale de protecție unei anumite persoane, în modul definit de ZEE.

Statele costiere au două opțiuni de a prescrie măsuri mai stricte pentru aceste domenii, ele pot adopta și aplica măsuri speciale obligatorii care au fost deja dezvoltate de OMI.

În cazul în care semnificația, „pentru recunoscute ecologice, socio-economice sau atributele științifice “ale unei zone” pot fi vulnerabile la daune provocate de activități internaționale de transport maritim”, statele costiere o pot desemna prin OMI ca „Zonă de mare sensibilă, în special (PSSA)”, unde este asociată o măsură de protecție care ar putea fi adoptată pentru a „preveni, reduce sau elimina tratamentul sau identifica vulnerabilitățile.”

PSSA pot fi desemnate în ZEE, în vederea adoptării măsurilor internaționale de protecție cu privire la poluare și alte daune provocate de nave.

Cu toate acestea, statele costiere nu au unilateralitate competența legislativă în PSSA, orice măsuri de protecție propuse trebuie să fie „Deja disponibil în cadrul unui instrument IMO existent”, sau ar putea deveni dezvoltat în competența OMI sau în temeiul articolului 211 alineatul (6) din zone speciale.

Măsurile pentru desemnarea PSSA trebuie să fie adecvate și în mod clar legate de vulnerabilitatea zonelor proiectate care pot include desemnarea Zonelor Speciale din cadrul MARPOL, rutarea și raportarea navelor sisteme, zone de evitat, scheme de pilotaj și alte traficuri de nave și sisteme de management.

Concluzii. Tematica abordată în prezentul articol formează o latură valoroasă și actuală a procesului de analiză a protecției și conservării mediului marin.

În apele mării deschise și pe fundul mării în cadrul Regiunii Internaționale, cercetările științifice marine efectuate în interesul protecției și conservării mediului marin pot și ar trebui privite ca o misiune de bunăvoință excepțională și, pe lângă cea proclamată, libertatea cercetării științifice, acestea ar trebui să se bucure de sprijinul și asistența deplină.

Pentru a le oferi acestor dorințe un fel de conotație legală, vom numi această totalitate (principiul juridic internațional plus obligația morală a comunității mondiale) regim de sprijin internațional.

În opinia mea, acest lucru este destul de potrivit, dacă luăm în considerare toate aspectele organizării, desfășurării și utilizării rezultatelor unor astfel de studii.

Fără a intra în detalii despre conținutul unui astfel de regim, observăm că aria studiată a activității științifice este foarte semnificativă diferită în orientarea sa altruistă din alte tipuri de activități maritime ale căror libertăți sunt proclamate la art.

87 din Convenție 1982 , și tocmai acesta îi dă dreptul moral să revendice o poziție special, în general, și principiul fundamental al „libertății în marea liberă”.

Bibliografie

1. Caron D.D., Shinkaretskaya G. Peaceful Settlement of Disputes Through the Rule of Law // Beyond Confrontation / Fidler-Damrosch L., Danilenko G.M., Müllerson R. eds. WestviewPress, 1995. P. 309–334.
2. Chitharanjan F. Amerasinghe. Principles of the Institutional Law of International Organizations / 2nd edn 2005. P. 24–65
3. Charney, Jonathan I., 1994, “Progress in International Maritime Boundary Delimitation Law.” The American Journal of International Law, Vol. 88, No. 2: 227–256.
4. Koh. Tommy T.B. The exclusive economic zone. In.: Law of the sea. / Ed. by H.Caminos. Aldershot, Dartmouth Publishing Co, 2001.
5. Mazilu Dumitru, Dreptul marii: Tendințe și orientări contemporane. București: Ed. Academiei, 1980
6. Mazilu Dumitru, Dreptul marii: Concepte și instituții consacrate de Convenția de la Montego-Bay. București: Ed. Lumina Lex, 2002;
7. Mazilu Dumitru, Dreptul mării: concepte și instituții consacrate de Convenția de la Montego-Bay - Ediția a 2-a. București: Ed. Lumina Lex, 2006
8. Murphy M. Piracy and UNCLOS: Does International Law help regional States combat Piracy? // Violence at Sea: piracy in the age of global terrorism. – Ed. by P. Lehr. – N.-Y.: Routledge, 2007
9. Rothwell, Donald, 2008, The law of maritime boundary delimitation between States: a history of its development to the present day. L.L.M. dissertation, University of Alberta, Canada, 1984. Retrieved October 14, from Dissertations & Theses: Full Text database. (Publication No. AAT ML24771).
10. Tanaka Yoshifumi. A dual approach to ocean governance. The cases of zonal and integrated management in international law of the sea. – Bodmin: The Ashgate international law series, 2008.
11. Лазарев М.И. Теоретические вопросы современного международного морского права. -М.: Наука, 1983.
12. Лукашук И.И. Международное право. Общая часть. М.: Бек, 1996.
13. Лукашук И.И. Международное право. Особенная часть. М.: Волтерс Клувер, 2005.
14. Любимов Л. Л. Мировой океан: арена противоборства и сотрудничества. -М.: Международные отношения, 1988.
15. Малинин С.А. // Правоведение. 1983. № 4. Рец. на кн.: Правовой режим морских вод. / Молодцов С.В. - М.: Международные отношения, 1982.

CZU 343.915

LATURA SUBIECTIVĂ A INFRAȚIUNII DE ATRAGERE A MINORILOR LA ACTIVITATEA CRIMINALĂ SAU DETERMINAREA LOR LA SĂVÂRȘIREA UNOR FAPTE IMORALE

Valentin CHIRIȚA,
dr., conf. univ.
Alina STAHURSCHI,
doctorandă

Pentru ca o faptă să capete o conotație juridico-penală nu este suficient ca elementul material să fie săvârșit, ci este necesar ca această conduită ilegală să fie rezultatul unui impuls psihic. Spre deosebire de latura obiectivă a infracțiunii ce poate fi percepută de diferite persoane (de victimă, martori și de alte persoane) datorită materializării actului de execuție, latura subiectivă exprimă aspectul interior, adică „poziția psihică a subiectului infracțiunii în raport cu activitatea materială desfășurată de el și nu poate fi sesizată de organele de simț ale omului” [2, p. 124].

Cuvinte-cheie: latura subiectivă, intenția, motivul infracțiunii, scopul infracțiunii, atitudinea psihică, voința etc.

For a fact to have a legal-criminal connotation, it is not sufficient that the material element be committed, but that this illegal conduct must be the result of a psychological impulse. as opposed to the objective side of the crime, which can be perceived by different persons (victim, witnesses and other persons) due to the materialization of the execution act, the subjective side expresses the inner aspect, that is „the psychic position of the subject of the crime in relation to the material activity carried out of him and cannot be noticed by the sense organs of man” [2, p. 124].

Keywords: subjective side, intention, motive of the crime, purpose of the crime, psychic attitude, will, etc.

Introducere. Reieșind din faptul că infracțiunea reprezintă o formă de manifestare a conduitei ilicite umane, este destul de important ca acest act să fie supus unei analize psihologice profunde care ar include studierea propriuzisă a acțiunii și inacțiunii prejudiciabile, precum și a motivelor și scopurilor de comitere a acesteia [15, p. 7].

Latura subiectivă a infracțiunii reprezintă cea mai complexă parte a componenței de infracțiune, deoarece este legată de cercetarea unor fenomene care se supun cu dificultate unei evaluări obiective. La baza respectivei evaluări stau cunoștințele din domeniul psihologiei juridice și criminologiei, extrapolate în spațiul juridico-penal. Aplicarea acestor cunoștințe are o

însemnătate deosebită pentru analiza diferitor infracțiuni, dat fiind faptul că anume semnele subiective joacă deseori un rol de bază pentru calificarea faptei infracționale concrete [5, p. 121].

La fel ca și latura obiectivă, cea subiectivă este constituită din două grupuri de semne, care, la rândul lor, se împart în obligatorii și facultative. Din categoria celor obligatorii fac parte semnele care prezintă o importanță majoră pentru calificarea infracțiunii, ca de exemplu, vinovăția și formele acesteia (intenția și imprudența), de asemenea, prezența vinovăției în fapta comisă constituie drept un temei legal de a trage persoana la răspundere penală. La grupul semnelor facultative se atribuie acele semne care sunt utilizate pentru individualizarea

răspunderii și pedepsei penale (de ex. motivul și scopul infracțiunii). Importanța juridico-penală a acestor semne nu este identică, însă toate în ansamblu caracterizează procesul lăuntric care are loc în conștiința celui vinovat [3, p. 199].

Metode aplicate și materiale utilizate.

În scopul realizării scopului propus, în respectivul articol s-au utilizat următoarele metode: metoda sistemică, metoda comparativă și, nu în ultimul rând, metoda logică (bazată pe analiza deductivă și cea inductivă).

În procesul elaborării articolului științific, au fost consultate următoarele materiale: Codul penal al Republicii Moldova, precum și lucrările științifice ale autorilor A. Borodac, S. Brînza, V. Stati, M. Basarab, A. Barbăneagră, X. Ulianoschi, A. Șavga, S. Botnaru, V.N. Kudreavțev, V. Chirița, A. Barbăneagră, P.S. Daghehi etc.

Rezultate obținute și discuții.

Constituind un element inerent al componenței de infracțiune care reflectă atitudinea psihică a făptuitorului față de acțiunile sale, latura subiectivă corelează și cu alte elemente ale componenței, printre care se numără obiectul și subiectul infracțiunii. Legătura dintre latura subiectivă și obiectul infracțiunii, poate fi atestată în situația în care, spre exemplu, făptuitorul, aflându-se în procesul de săvârșire a infracțiunii, își îndreaptă acțiunile ilicite asupra unui obiect despre care știe cu certitudine că prezintă o valoare socială ocrotită de lege, dându-și seama de caracterul prejudiciabil al acțiunilor sale, acesta prevede, doarește sau admite în mod conștient și survenirea unor urmări prejudiciabile. Mai simplă este stabilirea corelației dintre latura subiectivă și subiectul infracțiunii. În esență, latura subiectivă este activitatea mintală a subiectului infracțiunii [10, p. 198].

Conținutul laturii subiective a infracțiunii îl constituie atitu-

dinea psihică a persoanei față de săvârșirea infracțiunii. Elementele care caracterizează latura subiectivă a infracțiunii includ, de asemenea, vinovăția, motivul și scopul infracțiunii. Aceste elemente pot reprezenta întregul proces psihic al infractorului, reflectând legătura care există între conștiință și voință, față de fapta social-periculoasă săvârșită de acesta.

Latura subiectivă a infracțiunii este, prin urmare, una dintre cele mai complicate probleme, care are o colosală importanță teoretică și practică.

Având în vedere cele menționate, latura subiectivă a componenței de infracțiune poate fi calificată drept o atitudine psihică a persoanei față de fapta săvârșită și care se caracterizează printr-o formă concretă de vinovăție — prin motivul și scopul infracțiunii.

Așadar, prin latura subiectivă a infracțiunii înțelegem reflectarea sau posibilitatea reflectării concomitente în conștiința subiectului infracțiunii a semnelor obiective ale faptei comise, adică a acțiunii sau inacțiunii prejudiciabile, a consecințelor infracționale, a legăturii de cauzalitate dintre ele, precum și a celorlalte semne obiective prin care este descrisă infracțiunea în legea penală. Latura subiectivă a infracțiunii caracterizează atitudinea psihică a infractorului față de faptele sale. Prin urmare, ea reflectă legătura conștiinței și voinței infractorului cu fapta prejudiciabilă comisă de el [2, p. 154].

Noțiunea de „atitudine psihică” nu reprezintă un termen juridic, ci este împrumutată din cadrul științei de psihologie, iar specificul științei dreptului penal constă în faptul de a reflecta această noțiune în sensul legii penale. Astfel, atitudinea psihică a infractorului, reprezintă o legătură dintre subiect (personalitate) și obiectul faptei prejudiciabile. Prin urmare, legea penală nu se reflectă la atitudinea psihică a persoanei față de orice comporta-

ment, ci numai asupra celui comportament care poartă un caracter prejudiciabil și pe care legea îl atribuie la categoria celui infracțional, care poate să contribuie ca urmare la survenirea unor consecințe prejudiciabile. Fiind conștient de acest fapt sau având posibilitatea reală de a înțelege caracterul periculos al propriului comportament, subiectul infracțiunii, prin urmare, își îndreaptă voința sa în detrimentul celorlalți cetățeni, în defavoarea intereselor publice și ale statului [11, p. 153].

Autorul Alina Șavga, la definierea laturii subiective a infracțiunii, susține părerea că infracțiunea constituie partea interioară a faptei penale, care determină atitudinea psihică a făptuitorului față de fapta prejudiciabilă săvârșită și de urmările acesteia, sub raportul conștiinței, voinței și emoțiilor sale [3, p. 451].

Conform opiniei autorului Augustin Ungureanu, latura subiectivă a infracțiunii constă în atitudinea psihică manifestată de făptuitor înainte sau în timpul săvârșirii faptei prevăzute de legea penală [14, p. 302].

O poziție mai detaliată referitoare la latura subiectivă a infracțiunii a exprimat-o autorul Ion Oancea, care afirmă că atitudinea psihică a infractorului este formată din stări intelective (atitudinea conștiinței, scop), stări afective și volitive (motive, mobiluri), atitudine psihică ce precede și însoțește fapta infracțională și urmările ei [8, p. 113].

Importanța studierii laturii subiective a oricărei infracțiuni, inclusiv infracțiunea privind atragerea minorilor la activitate criminală sau determinarea lor la săvârșirea unor fapte imorale, este determinată de mai mulți factori. *Primo*, fiind element al componenței de infracțiune, latura subiectivă prezintă premisa de bază a răspunderii penale, în sensul respectării principiului incriminării subiective ca principiu fundamental al drep-

tului penal ce ne obligă să tragem la răspundere penală doar persoanele care au săvârșit fapta prejudiciabilă cu vinovăție. Mai mult, „necesitatea *mens rea* este reprezentată de expresia latină *actus not facit reum nisi mens sit rea* (fapta nu este infracțiune, dacă nu există vinovăție)” [16, p. 132], prin urmare, prezența acestui element distinge faptele ce au conținut antisocial. *Secundo*, latura subiectivă constă în totalitatea condițiilor cerute de lege cu privire la atitudinea psihică a făptuitorului față de materialitatea faptei săvârșite pentru ca aceasta să constituie componentă de infracțiune, astfel devine de cele mai multe ori, punctul-cheie la calificarea unei fapte prejudiciabile.

Conform prevederilor art.6 alin. (1), persoana este supusă răspunderii penale și pedepsei penale numai pentru fapte săvârșite cu vinovăție, și art. 6 alin. (2) CP unde se concretizează faptul că: „Răspunderii penale și pedepsei penale este supusă numai persoana care a săvârșit cu intenție sau din imprudență o faptă prevăzută de legea penală” [6].

Deci, pentru existența unei infracțiuni nu este suficient să se constate săvârșirea unei fapte (acțiune sau inacțiune) prevăzută de legea penală și care prezintă un grad prejudiciabil, ci mai este important să se adeverească faptul că infractorul și-a manifestat liber și necondiționat voința de a săvârși infracțiunea [9, p. 141].

Mai mult decât atât, în literatura de specialitate, se vehiculează opinia precum că conceptul vinovăției poate fi privit nu numai sub aspect psihologic, ci și juridic. Deoarece săvârșind o infracțiune, făptuitorul nu numai își exprimă atitudinea psihică negativă față de valorile sociale ocrotite de lege, dar și atențează la ele.

Definițiile legale ale acestor două forme ale vinovăției se regăsesc în art. 17 CP cu următorul conținut: „Se consideră că infracțiunea a fost săvârșită cu intenție,

dacă persoana care a săvârșit-o își dădea seama de caracterul prejudiciabil al acțiunii sau inacțiunii sale, a prevăzut urmările ei prejudiciabile, le-a dorit sau admitea, în mod conștient, survenirea acestor urmări” și respectiv art. 18 al CP în care se menționează că: „Se consideră că infracțiunea a fost săvârșită din imprudență, dacă persoana care a săvârșit-o își dădea seama de caracterul prejudiciabil al acțiunii sau inacțiunii sale, a prevăzut urmările ei prejudiciabile, dar considera în mod ușuratic că ele vor putea fi evitate ori nu își dădea seama de caracterul prejudiciabil al acțiunii sau inacțiunii sale, nu a prevăzut posibilitatea survenirii urmărilor ei prejudiciabile, deși trebuia și putea să le prevadă” [6].

Vinovăția sub formă de intenție și imprudență, este considerată drept nucleul laturii subiective a infracțiunii, deși nu epuizează complet conținutul acesteia [16, p. 161].

Determinarea laturii subiective a infracțiunii prevăzute de art. 208 CP RM spre deosebire de stabilirea circumstanțelor obiective ale faptei respective este destul de dificilă, datorită faptului că este foarte complicat de a pătrunde în lumea interioară a persoanei, în gândurile, dorințele, retrăirile, ideile, sentimentele, aspirațiile și emoțiile acesteia. Dar, totuși, stabilirea corectă a acestui element al componentei de infracțiune, prezintă o importanță juridică majoră atât pentru justa calificare a faptei și individualizarea pedepsei, cât și pentru asigurarea respectării principiilor legalității, umanismului și democratismului.

Pornind de la definițiile prezentate *supra*, ajungem la concluzia că latura subiectivă constituie nu altceva decât atitudinea psihică interioară a infractorului față de fapta săvârșită și consecințele ei. Adică, elementul subiectiv al componentei de infracțiune constă în voința făptuitorului de a comite o faptă prevăzută de legea penală. În acest

context, latura subiectivă a componentei de infracțiune nu reprezintă altceva decât reflectarea în conștiința subiectului a indicilor obiectivi ai faptelor comise.

În literatură de specialitate este prezentă o poziție unanimă, potrivit căreia latura subiectivă a infracțiunii prevăzute de art. 208 CP RM se exprimă prin vinovăție sub forma intenției directe. Imprudența, ca forma vinovăției este exclusă, fapt care reiese chiar din dispoziția normei imputate.

Nu este posibil ca din imprudență făptuitorul să determine un minor să comită faptă infracțională sau să-l instigheze să comită infracțiunea. Aceeași situație se referă și la fapte imorale. Imprudența ce ține de determinarea minorilor la săvârșirea faptelor imorale ca cerșetorie, jocuri de noroc sau desfrâu nu este posibilă, făptuitorul nu putea să nu-și dea seama de caracterul antisocial al acțiunilor sale, să prevadă și să dorească survenirea urmărilor prejudiciabile.

Reieșind din faptul că infracțiunea privind atragerea minorilor la activitate criminală sau determinarea lor la săvârșirea unor fapte imorale este o infracțiune formală, adică infracțiune care nu provoacă anumite consecințe social-periculoase, recunoașterea pericolului social se referă doar la acțiune sau inacțiune, intenția directă la astfel de faptă penală se deosebește prin conștientizarea de către făptuitor a caracterului prejudiciabil al acțiunilor sale, prevederea apariției urmărilor prejudiciabile și manifestarea dorinței întru survenirea acestora.

Așadar, forma directă a intenției se caracterizează prin următoarele trei concepte: conștientizarea, prevederea și dorința. Primele două concepte se referă la factorul intelectual al intenției (conștiința), care include conștientizarea de către făptuitor a caracterului prejudiciabil al acțiunilor sale și aptitudinea de a prevedea posibilitatea surve-

nirii unor urmări negative în rezultatul faptei săvârșite, iar cel de al treilea concept se referă la factorul volitiv al intenției (voința), care prevede orientarea conștiință a acțiunilor persoanei întru atingerea scopurilor scontate [9, p. 42].

Astfel, factorul intelectual determină conținutul intenției, iar cel volitiv – orientarea ei [14, p. 149].

Pe lângă cele două forme existente ale intenției (directă și indirectă), doctrina penală și practica judiciară cunoaște și alte clasificări ale acesteia, ca de exemplu: intenție premeditată și subită.

Intenția premeditată apare până la începerea comiterii infracțiunii, când făptuitorul își consolidează hotărârea săvârșirii infracțiunii, chibzuiește proiectul ei, alege metodele și mijloacele învingerii obstacolelor posibile (locul, timpul, instrumentele, mecanismele etc.) [7, p.178].

În cazul săvârșirii infracțiunii prevăzute de art. 208 CP RM, făptuitorul creează condiții de săvârșire a faptelor infracționale, stabilește locul unde va fi comisă infracțiunea de către minor, precum și îl determină pe acesta să comită fapta infracțională, în astfel de cazuri suntem martori ai intenției premeditate. Dar această părere nu este absolută, este posibil ca în cazul săvârșirii infracțiunii prevăzute de art. 208 să fim martori ai intenției subite.

Intenția subită apare într-un mod spontan și, respectiv, se realizează, imediat sau după caz, peste un interval neînsemnat de timp după apariția acesteia. Forma respectivă a intenției denotă faptul că, în momentul comiterii infracțiunii în psihicul făptuitorului lipsește procesul de cugetare, chibzuire, premeditație a actului infracțional. Deci, dacă o persoană, care întrunește semnele subiectului, spontan i-a venit ideea că să determine un minor să comită o infracțiune sau să comită o faptă imorală, dar fără a pregăti comiterea acesteia, intenția subită

apare spontan și ea depinde dacă o anumită situație creată ar favoriza comiterea faptei de către un minor, lucru care îi creează intenția la un adult să-l determine pe minor să săvârșească infracțiunea, indiferent dacă infracțiunea a fost comisă sau nu.

La rândul său, intenție premeditară se caracterizează prin faptul că făptuitorul din timp planifică săvârșirea faptei, intenție subită apare spontan la făptuitor, intenție subită este determinată de anumite situații care sau creat independent de voința făptuitorului infracțiunii prevăzute de art. 208 CP RM. În caz dacă, acesta intenționat creează o situație care ar favoriza săvârșirea faptei infracționale, suntem martori intenției premeditate.

Pe lângă vinovăția și formele acesteia, latura subiectivă a infracțiunii este compusă și din alte elemente constitutive cum sunt motivul (mobilul) și scopul. Prin motiv sau mobil al infracțiunii se înțelege impulsul intern (dorință, tendință, pasiune, sentiment) al infractorului ce a făcut să se nască în mintea lui ideea săvârșirii unei anumite activități conștient orientat spre satisfacerea acelei dorințe, tendințe, pasiuni eronate.

Scopul infracțiunii reprezintă rezultatul ideal presupus și subiectiv dorit al faptei prejudiciabile, pentru atingerea căruia subiectul acționează cu mijloace antisociale, reieșind din anumite considerente. Scopul – ca model – reprezintă acceptorul rezultatului, care declanșează comanda de acțiune, compară comportamentul faptic cu modelul și îl corectează [12, p.380].

Scopul apare în baza motivului infracțional și, împreună cu acesta, formează baza pe care este concepută vinovăția – ca activitate intelectual-volitivă a subiectului, care se desfășoară în procesul comiterii infracțiunii

Scopul infracțiunii, la rândul său reprezintă o imagine mintală apă-

rută în psihicul persoanei privind obiectivul propus și reprezentat de făptuitor ca rezultat al acțiunii sau inacțiunii sale infracționale. Deci, scopul, ca o imaginație privind rezultatul scontat, caracterizează gândirea, cugetarea persoanei [7, p. 179].

Ca și motivul, scopul nu constituie, de regulă, un semn obligatoriu al laturii subiective a infracțiunii, deoarece oricare ar fi scopul condusei făptuitorului, săvârșirea acesteia este suficientă pentru constatarea laturii subiective a infracțiunii.

Despre același lucru putem vorbi și în cazul infracțiunii reglementate în art. 208 CP, unde motivul și scopul nu constituie elemente obligatorii ale laturii subiective a infracțiunii și, respectiv, nu se iau în considerare la calificarea faptei, ci numai la stabilirea și individualizarea pedepsei și răspunderii penale. Cu toate acestea, faptul respectiv nu ar însemna că săvârșind o astfel de infracțiune, făptuitorul nu ar urma un scop sau nu ar avea niciun motiv.

La săvârșirea oricărei infracțiuni intenționate, inclusiv și atragerea minorilor la activitatea criminală sau determinarea lor la săvârșirea unor fapte imorale, motivul constituie impulsul intern ce se naște în mintea făptuitorului și îi dirijează conduita sa ilicită.

De asemenea, motivul și scopul infracțiunii analizate, ne permit să delimităm atragerea minorilor la activitatea criminală sau determinarea lor la săvârșirea unor fapte imorale de alte tipuri de infracțiuni.

Autorii Sergiu Brînză și Vitalie Stati menționează că latura subiectivă a infracțiunii de atragerea minorilor la activitate criminală sau determinarea lor la săvârșirea unor fapte imorale se exprimă, în primul rând, în vinovăție sub formă de intenție directă. Motivele acestei infracțiuni pot fi diferite, dar, de cele mai dese ori, se manifestă prin: năzuința făptuitorului de a-și înlesni activitatea infracțională; năzuința

făptuitorului de a-i transmite victimei experiența criminală acumulată etc.[4, p. 785]

Astfel, autorii menționați *supra* susțin părerea că motivele acestei infracțiuni pot fi diverse, dar care nu sunt obligatorii pentru calificarea faptei drept o infracțiune concretă, însă scopul de bază pe care o urmărește făptuitorul la săvârșirea faptei infracționale reprezintă năzuința făptuitorului de a-i transmite victimei experiența criminală acumulată.

La momentul săvârșirii infracțiunii prevăzute la art.208 CP RM, făptuitorul trebuie să fie informat despre calitatea de minor a victimei, sau, în virtutea circumstanțelor cazului, să poată și să fie obligat să prevadă aceasta.

Autorul Alexei Barbăneagră afirmă că latura subiectivă a infracțiunii respective este caracterizată numai prin intenția directă [1, p.558]. Intenția în cazul infracțiunii prevăzute de art. 208 CP RM poate îmbrăca două forme, atât intenția premeditară, cât și intenția subită.

Perceperea caracterului socialmente periculos al faptei și previziunea consecințelor social periculoase sunt incluse de mulți criminaliști în sfera intelectuală a psihicului celui învinuit. Dorința de a provoca consecințe social-periculoase se referă la sfera volitivă a psihicului celui vinovat.

Pentru „infracțiuni formale”, adică infracțiuni care nu provoacă anumite consecințe social-periculoase, recunoașterea pericolului social se referă doar la acțiune sau inacțiune.

După caz, scopul infracțiunii prevăzute la art. 208 CP RM constă în: afirmarea victimei în activitatea criminală; săvârșirea de către victimă a infracțiunilor, săvârșirea de către victimă a unor fapte imorale. Pentru calificarea faptei conform art. 208 CP RM, nu are importanță dacă scopul a ajuns să fie realizat sau nu.

Reieșind din prevederile art.208

CP RM, deducem faptul că motivul urmărit de făptuitor poate fi și cel patrimonial, astfel încât minorul poate fi impus să practice cerșetorie, dar venitul obținut în urma acestor activități imorale să revină persoanei care a determinat minorul să le comită. Acest semn al laturii subiective este obligatoriu pentru calificarea corectă a faptei infracționale.

Concluzie

Prin urmare celor menționate *supra*, constatăm că cunoașterea motivului și scopului urmărit de făptuitor contribuie la determinarea caracterului și gradului prejudiciabil al faptei, la cunoașterea pericolozității infractorului, stabilirea măsurii de apărare socială adecvată, la fel și pentru delimitarea infracțiunii de atragere a minorilor la activitate criminală sau determinarea lor la săvârșirea unor fapte imorale de alte infracțiuni asemănătoare cum ar fi, proxenetismul, recurgerea la prostituția practică de un copil etc.

Bibliografie

1. Barbăneagră Al. Codul penal al Republicii Moldova: Comentariu. Chișinău: Tipografia Reclama. 2009. 860 p.
2. Borodac A. Manual de drept penal. Partea specială. Chișinău: „Tipogr. Centrală”, 2005. 460 p. ISBN 9975-935-77-X
3. Botnaru S., Șavga A., Grosu V., Grama M. Drept penal. Partea Generală. Chișinău: Cartier juridic. 2005. 624 p. ISBN 9975-79-329-0
4. Brînză S., Vitalie S. Drept penal. Partea Specială. Chișinău: Tipogr. Centrală. 2011. 1062 p. ISBN 978-9975-53-029-3.
5. Chirița V. Luarea de ostatici: Analiza juridico-penală și criminologică. Chișinău: Tipografia Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI al RM, 2011. ISBN 978-9975-935-66-1.
6. Codul penal al Republicii Moldova nr. 985-XV din 18.04.2002. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 13.09.2002, nr. 128-129/1012.

7. Manual de Drept penal. Partea generală. Redactor coordonator Borodac A. Chișinău: F.E.-P. „Tipogr. Centrală”, 2005. 516 p.

8. Oancea I. Tratat de drept penal. Partea generală. București: All, 1994. 352 p.

9. Pilat S. Latura subiectivă a infracțiunii de vandalism. Chișinău. În: Legea și viața, Nr. 5. 2017.

10. Pilat S. Vandalismul: analiza juridico-penală. Chișinău: Tipografia Academiei „Ștefan cel Mare” al MAI. 2018. 268 p. ISBN 978-9975-121-45-3.

11. Spalatu V. Antreprenoriatul ilegal: Analiza juridico-penală și criminologică. Chișinău: Tipogr. Adrigrav-Vis, 2014. 293 p.

12. Ulianovschi X. Conceptul infracțiunii militare în dreptul penal. Chișinău, 2009. 553 p.

13. Ungureanu A. Drept penal roman. Partea generală. București: Lumina LEX, 1995. 460p. ISBN 978-606-39-0123-2.

14. Дагель П.С., Котов Д.П. Субъективная сторона преступления и её установление. Воронеж, 1974. 243 с.

15. Кудрявцев В.Н. Объективная сторона преступления. Москва: Госюриздат, 1960, 244 с.

16. Сверчков В. Уголовное право. Особенная часть: Краткий курс лекций. 5-е изд., перераб. и доп. Москва: Высшее образование, Юрайт-Издат, 2009. 262 p.

17. Уголовное право России. Общая часть. Ответственный редактор Здравомыслов Б.В. Москва: Юристь, 1996. 509 с.

CZU:340.12

CONSTRUCȚIA TEORETICĂ A RĂSPUNDERII JURIDICE ÎN TEORIA GENERALĂ A DREPTULUI

Veaceslav CERBA,
doctorand ULIM

În acest articol se propune analiza construcției teoretice a răspunderii juridice în Teoria Generală a Dreptului. Se remarcă un nivel scăzut de cercetare a „construcției teoretice a răspunderii juridice” în doctrină. Pe baza unei analize a problematicii și a pozițiilor doctrinare pe această temă, autorul concluzionează că este importantă studiarea mai aprofundată a „construcției teoretice a răspunderii juridice” și, de asemenea, sunt prezentate criteriile pentru cercetarea științifică și aplicarea practică a construcției teoretice a răspunderii juridice.

Cuvinte-cheie: *răspunderea juridică, construcție juridică, construcția răspunderii juridice, probleme ale Teoriei generale a dreptului.*

THE CONSTRUCTION OF LEGAL LIABILITY IN GENERAL THEORY OF LAW

Veaceslav CERBA,
PhD student ULIM

The article examines the legal nature of the construction of legal liability. A low level of doctrinal elaboration of “legal construction” category is noted. Based on analysis of issues and doctrinal positions the Author comes to a conclusion about the importance of further study of the construction of legal liability and denotes the criteria of scientific research and practical application of the construction of liability in law.

Keywords: *legal liability, legal construction, construction of legal liability, problems of general theory of law.*

Introducere. Fiind una dintre cele mai cercetate instituții, răspunderea juridică rămâne a fi un fenomen juridic complex, având un caracter interdisciplinar și cu un domeniu larg de aplicare. Indiferent de nivelul de consolidare juridică, răspunderea juridică conține și își păstrează elementele sale de bază, proprietățile sale intrinseci și cele mai importante trăsături (semne) care formează o unitate, o „construcție teoretică a răspunderii juridice” [21, p.7].

Una dintre problemele construcției teoretice a răspunderii juridice este cercetarea insuficientă și problema definirii general teoretice a sintagmei „construcție teoretică a răspunderii juridice”, care a fost lăsată în afara cercetărilor aprofundate atât la nivel de tratat științific, cât și la nivel de teză, de aceea ne considerăm obligați să acordăm acestui subiect atenția bine meritată.

Metode aplicate și materiale utilizate

În vederea realizării scopului

trasat, în respectivul articol științific au fost aplicate un șir de metode ca: metoda logică (bazată pe analiza deductivă și inductivă, generalizare și specificare), metoda sistemică și cea comparativă.

În publicație au fost utilizate lucrările științifice ale savanților ce reprezintă atât doctrina juridică autohtonă, cât și doctrinele juridice ale României, Federației Ruse și a altor state.

Rezultate obținute și discuții

Principală instituție de protecție a oricărui sistem juridic și care conține cele mai importante mijloace legale de protecție este instituția răspunderii juridice.

Studiul răspunderii juridice nu este nici pe departe epuizat. La fel, în ceea ce privește definirea acestui fenomen, putem menționa că în doctrina de specialitate autohtonă și străină regăsim o multitudine de definiții ce încearcă să cuprindă toate elementele relevante ale răspunderii juridice.

Noțiunea de răspundere juridică este de maximă generalitate

în doctrina dreptului. Doctrinarii s-au preocupat de definirea categoriei de răspundere juridică, astfel încât aceasta să aibă vocația universalității. Într-o asemenea tentativă, sensul ei frecvent este indicat în obligația de a suporta consecințele nerespectării dispozițiilor din normele de conduită, obligație ce constă în sancțiunea ce o substanțializează [10, p.73]. Vocația universalității la care se referă mai sus autorul Gh. Mihai, este de fapt acel element ce abstractizează orice specific al oricărei forme sau categorii mai mari de divizare a răspunderii juridice. De aceea, în cazul unei definiții cu vocație universală, ne dăm bine seama că nu există elemente ce ar face diferența între anumite subcategorii ale fenomenului definit. Însă în același timp această vocație ne vorbește despre necesitatea unor definiții mai înguste, care ar exclude abstractizarea generală și ar accentua unele trăsături definitorii pentru anumite segmente ale fenomenului vizat.

Răspunderea juridică, prin trăsăturile și funcțiile sale s-a poziționat în centrul răspunderii sociale, atât în trecut, cât și în prezent, conferind expresie dreptului în forma sa cea mai concentrată, reflectând stadiul de evoluție a societății [11, p.379].

Spre exemplu, Gh. Avornic, citând mai mulți autori în una dintre lucrările sale, prezintă abordările acestora pentru conceptul de răspundere juridică. Astfel, dânsul menționează că „răspunderea juridică este o măsură de constrângere aplicată de către stat pentru comiterea unei fapte ilicite și exprimată prin aplicarea unor sancțiuni cu caracter material, organizațional sau de ordin patrimonial” [1, p.490]. Vedem că definiția dată invocă anumite caractere ale instituției răspunderii juridice ce pun în evidență trăsături atât ale fenomenului manifestat în dreptul public, cât și în cel privat. Astfel, fiind vorba de o măsură de constrângere aplicată de către stat, menționăm că această trăsătură este specifică ambelor categorii de răspundere, astfel încât și în dreptul public, și în cel privat cel ce răspunde din punct de vedere juridic suportă efectele aplicării unei forțe de constrângere pe care o poate aplica exclusiv statul.

De către același autor se invocă și faptul că răspunderea juridică reprezintă „un raport statornicit de lege, de norma juridică, între autorul încălcării normelor juridice, reprezentat prin agenții, autorități, care pot fi instanțele de judecată, funcționarii de stat sau alți agenți ai puterii publice. Conținutul acestui raport este complex, fiind format în esență din dreptul statului, ca reprezentant al societății, de a aplica sancțiunile prevăzute de normele juridice persoanelor care încalcă prevederile legale și obligația acestor persoane de a se supune sancțiunilor legale în ve-

derea restabilirii ordinii de drept” [1, p.490-491]. Aici, la fel, vom menționa că este important faptul că emitentul normelor ce reglementează răspunderea juridică ca instituție a dreptului nu poate fi decât statul. Derogarea aparentă, pe care o putem constata, se referă la aceeași situație prezentă în ramurile de drept privat pe care am invocat-o mai sus. Or, este doar o aparență că sancțiunea contractuală se aplică de contractant sau de către angajator spre exemplu, întrucât doar sub aspect tehnic acest lucru e adevărat, însă, în esența sa, acest drept aparține exclusiv statului, care reglementează instituția răspunderii juridice atât în domeniul dreptului public, cât și în cel al dreptului privat.

Dăm dreptate profesorului D. Baltag, care menționează referitor la această instituție fundamentală a dreptului că „răspunderea juridică interesează toate disciplinele juridice de ramură, având o deosebită importanță practică, deoarece cu răspunderea se finalizează orice problemă juridică” [2, p.419]. În exprimarea domniei sale importanța practică a răspunderii juridice rezidă și din aceea că această instituție asigură eficiența normei de drept, stimulează atitudinea de respectare a legii, stabilirea și menținerea ordinii de drept [5, p.16]. În doctrina de specialitate românească, autorii C. Stătescu și C. Bârsan [12, p.260], menționează că răspunderea juridică are o caracteristică esențială - „posibilitatea aplicării, în caz de nevoie, a constrângerii de stat”.

Profesorul Gh. Boboș abordează răspunderea juridică ca un raport juridic de constrângere, având ca obiect sancțiunea juridică. Potrivit autorului, răspunderea juridică poate fi definită ca „un complex de drepturi și obligații conexe care, conform legii, se nasc ca urmare a săvârșirii unei fapte

ilicite și care constituie cadrul de realizare a constrângerii de stat, prin aplicarea sancțiunilor juridice în scopul asigurării stabilității raporturilor sociale și a îndrumării membrilor societății în spiritul respectării ordinii de drept” [6, p.260]. Or, aici autorul nominalizat nu pune accentul pe posibilele sancțiuni aplicabile în caz de realizare a răspunderii juridice, ci pe esența instituției răspunderii juridice în general, fără a eclipsa vreuna din formele sau categoriile de răspundere juridică. Astfel, o atare definiție a răspunderii juridice, pe de o parte, nu ne indică asupra unei divizări ulterioare a răspunderii în categorii diferite. Pe de altă parte, o definiție atât de generală ne duce cu siguranță la ideea de categorisire ulterioară aume în virtutea necesității aplicării cât mai corecte a acestei instituții. O aplicare rezultată sau fundamentată pe o definiție atât de generală niciodată nu va putea echivala cu individualizarea răspunderii. Iar acest lucru va știrbi din esența răspunderii juridice și va face ca instituția dată să nu își atingă scopul. De aici, concluzia că dacă definiția este generală, cu un mare grad de abstractizare a elementelor mai specifice, atunci cu siguranță ea ne orientează către identificarea acestor elemente specifice. Iar acestea din urmă ne și duc la ideea de ramificare a răspunderii în răspundere de drept public și răspundere de drept privat.

I. Craiovan reflectă esența răspunderii juridice, invocând caracterul represiv și educațional al dreptului care vizează evidențierea „capacității acestuia de a antrena o reacție colectivă constrângătoare față de cel ce violează norma de drept și a cărei anticipare este în măsură să inducă respect și conformare din partea membrilor societății care nu vor să atragă asupra lor sancțiuni juridice” [9,

p.49]. Potrivit acestuia, răspunderea juridică poate fi definită ca fiind „un raport statornicit între autorul încălcării normelor juridice și stat, reprezentat prin agențiile autorității, care pot fi instanțele de judecată, funcționarii de stat sau alți agenți ai puterii publice. Conținutul acestui raport este complex, fiind format, în esență, din dreptul statului, ca reprezentant al societății, de a aplica sancțiunile prevăzute de normele juridice persoanelor care încalcă prevederile legale și obligația acestor persoane de a se supune sancțiunilor legale în vederea restabilirii ordinii de drept” [9, p.283]. Bineînțeles că aici ar fi discutabilă reacția tuturor membrilor societății în cazul aplicării răspunderii specific dreptului civil sau altei ramuri de drept privat, unde o asemenea reacție nu se evidențiază în mod uniform în toate cazurile. Or, o atare defniră a răspunderii ne determină să considerăm toate formele răspunderii juridice ca fiind reacții ale întregii societăți, deși spre exemplu, în situația încălcării unei clauze contractuale de către una dintre părțile contractante nu neapărat putem urmări o atare reacție. După logica firească a lucrurilor putem afirma că, și în atare situație, reacția directă și imediată este a celeilalte părți contractante, însă, dacă pornim de la ideea că anume legea fundamentează orice clauză contractuală, atunci ajungem la concluzia că și în aceste cazuri vorbim de reacția statului ca reprezentant al întregii societăți. Specificul manifestării acestei reacții ne vorbește despre necesitatea delimitării răspunderii de drept public de cea de drept privat.

Autoarea E. Cojocaru statuează referitor la: „răspunderea juridică civilă...se folosește ca mijloc de apărare a drepturilor subiective civile, precum și ca mijloc de exercitare forțată a obligațiilor contractuale” [8, p.36].

În opinia autorului authton, A. Bloșenco, răspunderea juridică constituie un tip de sancțiune, care se caracterizează prin trăsături specifice și, prin urmare, nu toate sancțiunile sunt măsuri de răspundere [7, p.264]. Această definiție evidențiază nu doar faptul că ar fi necesară clarificarea tipului de răspundere atunci când ne referim la un caz concret de răspundere juridică, ci chiar evidențierea în cadrul actual de sancțiuni a celor care reprezintă măsuri de răspundere juridică de cele ce nu reprezintă acest fenomen.

Întru explicarea unei idei similare, R. P. Vonica face referire și la măsura sau întinderea răspunderii. Acest lucru este important în ceea ce privește raportul dintre răspundere, sancțiune și pedeapsă. Astfel, sancțiunea și pedeapsa caracterizează anume întinderea răspunderii juridice a personajului vinovat. În consecință, măsura răspunderii este proporțională cu posibilitatea de previziune a rezultatului păgubitor, care nu este întotdeauna completă, deoarece efectelor directe și imediate ale actelor săvârșite li se adaugă efectele indirecte și îndepărtate, uneori imprevizibile. Răspunderea astfel acționează în cadrul unui determinism complex. Acest determinism este însă relativ, întrucât operează într-un cadru limitat, individual, având numeroase posibilități de acțiune. Alegerea liberă și conștientă a unei variante sau a alteia stă la baza răspunderii individului, fiecare trebuie să răspundă pentru consecințele faptelor sale fie prin obligația de a repara prejudiciul cauzat altei persoane sau colectivității, fie prin suportarea unei sancțiuni, care nu echivalează întotdeauna cu o pedeapsă aplicată pentru o faptă penală. Răspunderea ca atitudine prin care persoana umană acceptă consecințele faptelor sale este conduita prealabilă a

oricărei obligații sociale sau juridice [14, p.515].

Așa cum devine clar din cele menționate mai sus, deseori se confundă răspunderea juridică cu sancțiunea juridică. Drept exemplu în acest sens vom aduce identificarea răspunderii civile delictuale cu sancțiunea civilă “care se aplică nu atât în considerarea persoanei care a săvârșit fapta ilicită cauzatoare de prejudicii, cât în considerarea patrimoniului său” [13, p.117]. Opinăm că nu se poate confunda răspunderea juridică cu sancțiunea juridică. Mai ales în contextul în care pledăm pentru delimitarea răspunderii de drept public de cea de drept privat, acest lucru este absolut evident, întrucât în ramurile de drept public relația dintre sancțiune și pedeapsă poate să fie diferită decât aceeași relație în cadrul răspunderii de drept privat.

D. Baltag, la rândul său, susține că interpretarea răspunderii juridice ca sancțiune și identificarea acesteia cu pedeapsa este o interpretare incompletă și nu o eroare. „... dacă ținem cont de faptul că actul cunoașterii trebuie să ia în calcul toate aspectele, atunci trebuie să recunoaștem că interpretarea amintită mai sus este totuși incompletă. Într-adevăr, răspunderea juridică a unei persoane concrete poate să apară și să se dezvolte, dar aceasta încă nu va însemna că toate se vor termina doar cu aplicarea pedepsei, cu atât mai mult cu cât nu fiecare sancțiune este o sancțiune de răspundere juridică. Dar, totuși, trebuie să constatăm, că direcția examinată a modalității de a înțelege răspunderea juridică este întemeiată pe proprietatea ei cea mai stabilă și obligatorie - faptul că răspunderea este exprimată în sancțiunile prevăzute în normele de drept. Aceasta ne permite să afirmăm că noi vedem fenomenul dat printr-o prismă prin care el se

manifestă în fond la nivelul normelor răspunderii juridice, adică în planul dreptului obiectiv. Anume această circumstanță are o importanță esențială, pentru că îi conferă instituției răspunderii juridice un caracter obiectiv, ceea ce îi permite ca ea să se manifeste în calitate de unică măsură, egală pentru toți, de apreciere a comportamentului. Trebuie să presupunem că tocmai prin aceasta se și explică faptul că perceperea răspunderii juridice ca pe o sancțiune este cea mai răspândită în practica juridică. De aceea, trebuie să recunoaștem că aceasta este una dintre definițiile teoretice afirmate ale răspunderii juridice cea mai uzuală la ora actuală.” [4].

Or, definițiile enumerate pe care diverși autori le acordă fenomenului răspunderii juridice se completează reciproc, astfel încât, dacă le luăm în considerație pe toate, avem tabloul unei răspunderi juridice ce include atât manifestarea ei în domeniul dreptului privat, cât și manifestarea ei în domeniul dreptului public. Iar ceea ce am dorit din start să evidențiem prin indicarea faptului că anume definirea răspunderii juridice constituie o premisă a delimitării răspunderii juridice de drept public de cea de drept privat, este că totalitatea definițiilor existente nu fac acest lucru în mod expres.

Fiind una dintre cele mai cercetate instituții, răspunderea juridică rămâne a fi un fenomen juridic complex, având un caracter interdisciplinar și cu un domeniu larg de aplicare. Indiferent de nivelul de consolidare juridică, răspunderea juridică conține și își păstrează elementele sale de bază, proprietățile sale intrinseci și cele mai importante trăsături (semne) care formează o unitate, o „*construcție teoretică a răspunderii juridice*” [21, p.7].

Una dintre problemele

construcției teoretice a răspunderii juridice este cercetarea insuficiență și problema definirii general teoretice a sintagmei „*construcție teoretică a răspunderii juridice*”, care a fost lăsată în afara cercetărilor aprofundate atât la nivel de tratat științific, cât și la nivel de teză, de aceea ne considerăm obligați să acordăm acestui subiect atenția bine meritată.

Suntem de acord cu profesorul D. Baltag, că majoritatea covârșitoare a cercetărilor, examinând răspunderea juridică, își concentrează atenția asupra elucidării esenței acestui fenomen, pe când conținutului propriu-zis al răspunderii juridice i se alocă puțin spațiu. Unanim este recunoscut că studiul conținutului oricărui fenomen presupune neapărat analiza structurii acestuia, cercetarea corelației dintre componentele lui [3, p.215]. Astfel, pe parcursul studierii răspunderii juridice, din punctul de vedere al stabilirii conținutului ei, este rațional să aplicăm analiza structural-sistematică.

Credem că, pe parcursul cercetării răspunderii juridice se impune analiza statică care permite atât dezvoltarea părților și elementelor componente, cât și analiza dinamică care dezvoltă și detaliază procesul însuși de realizare a răspunderii juridice.

Susținem părerea că, aplicarea analizei structurale-sistematice în procesul studierii răspunderii juridice a și condus la apariția noțiunii de „*construcție teoretică a răspunderii juridice*”, care în prezent necesită o interpretare și un studiu științific mai special [3, p.215], care credem că o să-l reușim în prezentul studiu.

Autorul D. V. Vohmeanin propune de cercetat și de analizat construcția teoretică a răspunderii juridice, anume prin prisma legăturii care există între ideile filosofice și știința din cadrul Teoriei Generale a Dreptului. [17, p.53].

Totodată nu trebuie să neglijăm opinia autorului S. S. Alexeev despre faptul că dezvoltarea dreptului, istoria sa originală, materia și puterea sa unicală, fiind foarte importante pentru jurisprudență, în mare măsură reprezintă istoria formării, dezvoltării și perfecționării construcțiilor juridice, acestea constituind cele mai importante rezultate ale dezvoltării dreptului. [16, p.180]. Susținem opiniile savanților despre faptul că cizelarea necesară a construcțiilor juridice este un indiciu al perfecționării legislației contemporane și una dintre condițiile aplicării sale efective. [3, p.216; 20, p. 31; 21, p. 3].

Încercări de a cerceta construcția teoretică a răspunderii juridice au fost întreprinse de mai mulți autori ruși printre care I. A. Cuzimin [20, p. 31; 21, p. 3], L.I. Gluhariova [18, p.44-47], Iu. I. Grevțov [19, p.200-203], D. A. Lipinski [23, p.57-63], A. M. Hujin [27, p.807-813], V. I. Cervoniuc [28, p.844-855].

Autorul O. F. Skakun prin construcții teoretice înțelege scheme tipice exacte ale raporturilor juridice verificate de practică și elaborate de știință și activitatea legislativă [26, p.554]. După părerea noastră, construcția teoretică a răspunderii juridice este una dintre categoriile fundamentale ale științei dreptului contemporan, întrucât ea pune în acțiune, în funcție de circumstanțe, normele atât al ramurilor din dreptul public cât și normele ramurilor de drept privat.

Valoarea teoretică a definiției construcției teoretice a răspunderii juridice se manifestă în posibilitatea:

-aprofundării cunoștințelor teoretice ale răspunderii juridice și o analiză mai profundă a naturii juridice a răspunderii;

- identificarea și clasificarea

legăturii între răspunderea juridică de alte fenomene juridice de protecție (aplicarea forței coercitive a statului sau responsabilitatea juridică, ș.a.);

- definirea unui concept „dinamic” al răspunderii juridice bazat pe fenomenul realizării răspunderii și responsabilității în drept [20, p.35].

Valoarea practică a definiției construcției teoretice a răspunderii juridice aplicabilă la interpretarea și aplicarea normelor juridice sunt exprimate în posibilitatea de:

- a crea construcția normativă (legală) completă și complexă a răspunderii juridice (ca mijloc tehnic) potrivită pentru utilizarea practică în orice domeniu a relațiilor sociale.

- dezvoltarea unor metode eficiente de implimentare și realizare a răspunderii juridice, îmbunătățirea procesului educațional în domeniul răspunderii juridice atât la nivelul teoriei generale a dreptului, cât și în științele ramurale. Și aici susținem afirmațiile profesorul D. Baltag, că la detriminarea aspectului ramural al răspunderii, în orice caz, criteriul de bază trebuie să fie cel de drept material, el mai fiind principal și la delimitarea a două construcții fundamentale ale răspunderii juridice – de reprimare și reparatorie de drept (deosebirea dintre ele fiind legată de structura ramurală a dreptului). Legea materială sub orice aspect reprezintă fundamentul răspunderii, însă în raporturile dintre cele două forme fundamentale de răspundere, ea se manifestă în mod diferit. Pentru răspunderea represivă este deosebit de importantă calificarea justă a faptei ilicite, individualizarea pedepsei (sanctiunea) și libertatea de aceasta, atunci când scopurile răspunderii sunt atinse. În ceea ce privește răspunderea reparatorie de drept, aceasta prevede stabi-

lirea concretă a obligațiilor deja existente ale delicventului și executarea lor forțată (în caz de necesitate) [3, p.218].

- creșterea nivelului de interpretare a normelor juridice de drept material și procesual care reglementează răspunderea juridică (sistemul de sancțiuni) și procedurile de aplicare a acesteia, adoptarea unor acte importante în domeniul răspunderii care va contribui în cele din urmă la îmbunătățirea culturii juridice a societății [21, p.7].

O unanimitate de opinii cu privire la *construcția teoretică a răspunderii juridice* în Teoria dreptului nu s-a format. Astfel, în funcție de pozițiile științifice individuale, construcția teoretică a răspunderii juridice trebuie înțeleasă:

- Ca o construcție dezvoltată de doctrină și un model al materialelor normative, care permit teoretic de a stabili o legătură logică între elementele sale [18, p.44].

- Instrumentul necesar, precum și etapele de mișcare spre un comportament juridic perfect [19, p.201].

- Un sistem care înglobează în sine tipuri, forme, scheme și modele ale materialului juridic [15, p.45].

Autorul I. A. Kuzimin menționează că nivelul de cunoaștere a *construcției teoretice a răspunderii juridice* se află la un nivel incipient, și anume, speră autorul că acumularea de materiale științifice în prezent, în timp va putea fi folosită pentru a trece de la niște indicatori cantitativi la niște indicatori calitativi [21, p.8]. Dar problema însăși este și mai profundă, susțin unii autori [24, p.532; 25, p. 678] și se bazează pe un conceptual generic în raport cu categoria studiată, și anume, în structura juridică, care are multe manifestări diferite.

În consecință, putem menționa că, în acest aspect vom percepe

construcția teoretică a răspunderii juridice (ca o unitate de gândire, un mijloc juridic tehnic) de care va depinde și rezultatele cunoașterii și înțelegerii construcției teoretice a răspunderii juridice.

Semnificația termenului „construcție” conform dicționarelor explicative presupune o anumită structură, compoziție, poziție reciprocă a părților [29, p.240]. Așa cum a observat în mod corect, încă în anul 1972, A.F. Cerdanțev, construcțiile juridice reflectă structura sistemică a obiectelor cercetate, și chiar conceptul de „compoziție” indică faptul că, obiectul este complex și este compus din anumite elemente [21, p.8-9].

Concluzii

Rezumând cele menționate mai sus, ajungem la următoarele concluzii:

- Definitivarea și elaborarea științifico-practică a construcției teoretice a răspunderii juridice deschide mari perspective pentru îmbunătățirea și perfectarea practicii juridice și aprofundarea cunoștințelor privind răspunderea în drept;

- O unanimitate de opinii cu privire la *construcția teoretică a răspunderii juridice* în Teoria dreptului nu s-a format;

- Definierea esenței și a elementelor construcției teoretice a răspunderii juridice este posibilă numai dacă se întrunesc o serie de condiții: a. definirea unei abordări specifice pentru înțelegerea categoriei „construcție juridică” (ca mijloc tehnico-juridic); b. definirea concretă a răspunderii juridice ca instituție a dreptului sau ca mijloc legal; c. definirea limitelor cunoștințelor construcției teoretice a răspunderii juridice, luând în calcul scopurile și obiectivele acestor cunoștințe (în caz contrar, aceste limite pot deveni nelimitate).

Referințe bibliografice

1. Avornic Gh. ș.a. Teoria generală a dreptului. Chișinău: Cartier, 2004. 656 p.
2. Baltag D. Teoria Generală a Dreptului. Chișinău: Tipografia Centrală, 2013. 536 p.
3. Baltag D. Teoria răspunderii și responsabilității juridice. Chișinău: Tipografia Centrală, 2007. 440 p.
4. Baltag D. Probleme actuale în cunoașterea esenței și conținutului răspunderii juridice. În: Studii Juridice Universitare, 2009, nr. 3-4. <http://studiijuridice.md/SJU/revista-nr-3-4-2009> (vizitat 11.06.2019)
5. Baltag D., Tragone Gh. Unele considerente referitoare la condițiile în care poate fi antrenată răspunderea juridică pentru fapta ilicită. În: Legea și viața, 2014, nr. 7, p. 15-25.
6. Boboș Gh. Teoria generală a dreptului. Cluj Napoca: Dacia, 1994. 280 p.
7. Bloșenco A. Răspunderea juridică delictuală. Chișinău: ARC, 2002. 308 p.
8. Cojocari E. Drept civil. Răspunderea juridică civilă (studiu teoretic, legislativ și comparativ de drept). Chișinău: ULIM, 2002. 260 p.
9. Craiovan I. Teoria generală a dreptului. București: Militară, 1997. 362 p.
10. Mihai Gh., Motica R. I. Fundamentele dreptului. Vol. V. București: C.H. Beck, 2006. 292 p.
11. Pop L, Popa F.I., Vidu S.T. Tratat elementar de drept civil. Obligațiile. București: Universul Juridic, 2012, 889 p.
12. Stătescu C., Bârsan C. Drept civil. Teoria generală a obligațiilor. Ediția a III-a. București: All. Beck, 2000, 453 p.
13. Stătescu C., Bârsan C. Drept Civil. Teoria Generală a Obligațiilor. București, 1993. 379 p.
14. Vonica, Romul, Petru. Introducere generală în drept. București: Lumina Lex, 2000. 599 p.
15. Авдеенкова М. П. Элементы системы юридической ответственности и особенностей взаимодействия. В: Современное право. 2008. № 4. с. 44–49.
16. Алексеев С.С. Восхождение к праву. Поиски и решения. Москва. Норма. 2001. 282 с.
17. Вохмянин Д. В. Сущность правовых универсалий. В: Международный журнал прикладных и фундаментальных исследований. 2011. № 11. с. 53–57.
18. Глухарева Л. И. Юридическая ответственность как правовая конструкция. В: Вектор науки Тольяттинского государственного университета. Сер: Юридические науки. 2010. № 3. с. 44–47.
19. Гревцов Ю. И. Проблемы юридических конструкций ответственности. В: Юридическая техника. 2013. № 7, ч. 2. с. 200–203.
20. Кузьмин И.А. Системная модель юридической ответственности: моногр. Иркутск: Тип. «Иркут», 2018. 186 с.
21. Кузьмин И.А. Конструкция юридической ответственности в общей теории права (постановка проблемы). В: Вестник Омской юридической академии. 2017. Т. 14, № 1. с. 6–9.
22. Кузьмин, И. А. Специфика конструкции юридической ответственности вопросы теоретического и практического моделирования В: Журнал Белорусского государственного университета. Право, 2017, № 2. с. 3–7.
23. Липинский Д. А. К вопросу о структуре института юридической ответственности. В: Вектор науки Тольяттинского государственного университета. Сер: Юридические науки. 2011. № 4. с. 57–63.
24. Немытина М. В. Методологический смысл категории «юридическая конструкция» В: Юридическая техника. 2013. № 7, ч. 2. с. 528–532.
25. Сапун В. А. Юридическая конструкция как правовое средство юридической техники В: Юридическая техника. 2013. № 7, ч. 2. с. 676–679.
26. Скакун О.Ф. Теория государства и права. Харьков: 2000. с. 704.
27. Хужин А. М. О конструкции строгой юридической ответственности в праве В: Юридическая техника. 2013. № 7-2. с. 807–813.
28. Червонюк В. И. Конструкция публично-правовой ответственности и ее утверждение в конституционной практике современной России. В: Юридическая техника. 2013. № 7-2. с. 844–855.
29. Ушаков Д. Н. Толковый словарь современного русского языка. Москва: Аделант, 2013, с. 800.

INFORMAȚIA DESPRE
AUTORI
Veaceslav CERBA
doctorand, ULIM

INFORMATION ABOUT
AUTHORS
Veaceslav CERBA,
PhD student ULIM

CZU 342.5:342.8(478)

REFLECȚII ASUPRA STATUTULUI JURIDIC AL ALEȘILOR POPORULUI

Victor DONOS,
Programist Consilier (IT Advisor),
doctorand, Institutul de Cercetări Juridice, Politice și Sociologice

Articolul cu prinde reflecții importante pe marginea problemei statutului juridic al aleșilor poporului. Scopul urmărit rezidă în precizarea specificului acestuia și a cadrului juridic ce îl reglementează. Una dintre cele mai importante concluzii formulate privește necesitatea instituirii la nivelul statutului juridic al deputatului și al alesului local al instituției jurământului, asemănător statutului juridic al tuturor funcționarilor publici.

Cuvinte-cheie: *statut juridic, funcționar public, demnitate publică, demnitar ales, ales local, ales național, jurământ.*

LEGAL STATUS OF ELECTED OFFICIALS BY THE PEOPLE

The article contains important reflections on the issue of the legal status of the elected people. The purpose is to specify its specificity and the legal framework that regulates it. One of the most important conclusions made concerns the necessity of establishing at the level of the legal status of the deputy and of the local elected of the institution of the oath, similar to the legal status of all civil servants.

Keywords: *legal status, civil servant, public dignity, elected official, local elected, national elected, oath.*

Introducere. Problema statutului juridic al aleșilor poporului, în prezent, a devenit una extrem de actuală, mai ales pornind de la faptul că conținutul acestuia cuprinde un element juridic și unul politic, ceea ce se repercutează într-un mod specific asupra instituției răspunderii acestor subiecți de drept. Pe de altă parte, contează foarte mult în ce măsură legislația în vigoare asigură reglementarea statutului juridic al aleșilor poporului, ca o garanție importantă a exercitării funcției de demnitate publică în cauză. În fine, actualitatea și importanța subiectului este determinată în mare parte și de faptul că în doctrina autohtonă nu poate fi atestată o preocupare distinctă, axată doar pe problema aleșilor poporului și a statutului lor juridic.

Scopul studiului. Pornind de la cele menționate, în prezentul demers științific ne propunem să consemnăm câteva reflecții importante pe marginea problemei statutului juridic al aleșilor poporului, în vederea precizării specificului acestuia și a cadrului juridic ce îl reglementează.

Rezultate obținute și discuții.

Pentru început, considerăm necesar a preciza că, în general, *statutul juridic al persoanei* este o instituție juridică cu o structură complexă. Nucleul statutului este format din drepturi, libertăți, interese legale și îndatoriri, care devin funcționale doar în cazul în care sunt îndeplinite anumite cerințe (de ex., cetățenia, capacitatea juridică etc.) și sunt asigurate prin garanții corespunzătoare (cum ar fi: principiile drepturilor omului, inevitabilitatea răspunderii pentru încălcarea drepturilor omului etc.). Toate aceste momente, în ansamblu, formează conținutul statutului juridic al persoanei și îi determină realizarea și eficiența practică [13, p. 383; 12, p. 8].

În cadrul tipologiei statutului juridic al persoanei, atestate în doctrină [22, p. 475] (care cuprinde următoarele tipuri: statutul juridico-internațional; statutul constituțional; statutul ramural; statutul special și statutul individual), regăsim un tip distinct precum este *statutul juridic special*. Acesta este constituit din drepturile, libertățile și obligațiile proprii anumitor pături sau grupuri sociale, în funcție

de situația lor socială, economică, politică etc. De exemplu, studenții au dreptul la bursă, persoanele care au atins vârsta pensionării au dreptul la pensie lunară. Cu ajutorul drepturilor acordate diferitor pături, grupuri sociale, statul și societatea încearcă să compenseze inegalitatea în drepturi a acestora, care survine din cauze obiective și nu depinde de voința omului (vârsta, lipsa sursei de venit, condiții speciale de muncă etc.) [22, p. 477].

Tot din categoria aceasta face parte și *statutul profesional* (al deputatului, ministrului, judecătorului, procurorului etc.), după cum l-a identificat cercetătorul N.I. Matuzov [21, p. 58]. De aici, putem deduce că statutul juridic al aleșilor poporului este în esență sa un *statut special profesional*, care dispune de particularități distincte, mai ales că se deosebește de statutul juridic al funcționarului public de rând. Așadar, conținutul acestuia este determinat de specificul funcției de demnitate publică, la care ne vom referi în cele ce urmează.

După cum am stabilit în unul din demersurile științifice anterioare [4, p. 6], *aleșii poporului*

sunt persoanele care ocupă *funcții de demnitate publică alese*, altfel spus, *demnitarii publici aleși* (șeful statului, deputații, primarii, consilierii locali și raionali). Acești demnitari (spre deosebire de demnitarii *numiți*) ocupă în exclusivitate funcții de demnitate publică de factură politică, ceea ce în esență determină statutul lor juridic.

Referindu-ne la categoria *demnitarilor aleși*, reamintim că în prezent locul ocupat de aceștia în societatea noastră este unul însemnat, de primă importanță, acest lucru datorându-se faptului că ei se bucură de cea mai mare legitimitate dintre toți cei care dețin o funcție de demnitate publică la nivel local sau central, desemnarea lor făcându-se prin vot universal, egal, direct și liber exprimat de către cetățenii ce compun colectivitatea locală, respectiv cea națională, iar, în al doilea rând, prin responsabilitatea ridicată pe care o au, aceștia gestionând bugetul și patrimoniul unității administrativ-teritoriale, dispunând de un anumit grad de autonomie, libertate de decizie și de un drept de apreciere în alegerea celor mai bune soluții în scopul satisfacerii interesului local sau având, după caz, dreptul de a reglementa relații sociale primare ce urmăresc realizarea interesului general [18, p. 14]. Nu în ultimul rând, importanța deținerii calității de ales al comunității se poate remarca și prin faptul că, prin intermediul lor, prin mandatul primit, cetățenii controlează principalele instituții prin care se realizează democrația la nivel local și central, anume instituția primarului, a președintelui consiliului raional, a președintelui Republicii – autorități executive – și instituția consiliului local, a celui raional și a Palamentului – autorități deliberative.

Dat fiind rolul însemnat pe care îl au aleșii în cadrul unităților administrativ-teritoriale și la vârful ierarhiei conducerii de stat, se impune cu necesitate împiedicarea exercitării mandatului în mod abu-

ziv, în dezinteresul cetățenilor, cu urmărirea obținerii unor avantaje personale, prin reglementarea riguroasă a formelor de răspundere juridică și a mecanismului de aplicare a acestuia [4, p. 7]. Este vorba, în special, de clarificarea statutului juridic al acestei categorii de subiecți de drept, în vederea conturării clare a tuturor elementelor acestuia.

Dat fiind faptul că acest deziderat este unul destul de complex, în cele ce urmează ne vom axa doar pe reliefaarea unor particularități ce caracterizează statutul distinct al aleșilor poporului.

Așadar, reglementarea atribuțiilor fiecărei categorii în parte, a drepturilor și obligațiilor specifice, precum și cea a răspunderii lor, sunt prevăzute de acte normative distincte, care le conturează statutul. Este vorba, în special, despre următoarele acte normative:

- *Constituția Republicii Moldova* [1] (inexistând o lege organică specială), în cazul *statutului juridic al Șefului de stat*;

- *Constituția Republicii Moldova, Legea despre statutul deputatului* [8]; *Regulamentul Parlamentului* [10] în cazul, *statutului juridic al deputaților*;

- *Constituția Republicii Moldova, Legea privind statutul alesului local* [11] și *Legea cu privire la administrația publică locală* [5], în cazul *statutului juridic al aleșilor locali*.

Din conținutul juridic al acestor acte normative (suplimentate de legea-cadru în materie – *Legea cu privire la statutul persoanelor cu funcții de demnitate publice* nr. 190/2010 [7]), pot fi conturate câteva particularități ale statutului aleșilor poporului, după cum urmează:

În primul rând, *aleșii locali și cei naționali nu pot avea calitatea de salariat*. Salariații sunt supuși unui regim juridic specific stabilit de dispozițiile Codului muncii. Ceea ce îl caracterizează pe salariat este faptul că el se găsește într-un

raport juridic de muncă cu angajatorul, raport ce are drept unic izvor contractul individual de muncă. În temeiul acestuia din urmă, persoana fizică, denumită salariat, se obligă să presteze o activitate pentru și sub autoritatea unui angajator, persoană fizică sau juridică, în schimbul unei remunerații, numită salariu.

În al doilea rând, *aleșii nu pot fi nici funcționari publici* în înțelesul pe care îl dă noțiunii statutul funcționarilor publici reglementat de Legea cu privire la funcția publică și statutul funcționarului public nr. 158/2008 [6]. Funcționarul public se află într-un raport de funcție sau de serviciu cu autoritatea sau instituția publică unde își desfășoară activitatea, raport ce are drept unic izvor actul administrativ de numire emis de conducătorul autorității sau instituției publice.

Funcționarilor publici le este caracteristică *prerogativa de putere publică*, investiție necesară pentru realizarea unor sarcini executive, care nu se regăsește în cazul personalului contractual, al salariaților, dar nici în cazul aleșilor, dacă avem în vedere definiția conceptului de putere publică [18, p. 16-17].

Așadar, din ansamblul reglementărilor în vigoare rezultă că persoanele care ocupă funcții alese nu au calitatea de funcționar public și, prin urmare, acestora nu li se aplică prevederile Legii-cadru în domeniu [6], dar nici pe cea de salariat, în cazul lor nefiind incidente dispozițiile Codului muncii.

Definiție pentru *demnitarii aleși* este faptul că aceștia stabilesc cu colectivitatea națională sau, după caz, locală, un raport, convențional numit *de investiție*, un raport aflat în sfera dreptului public și care are drept unic izvor *mandatul*. Numai în cazul acestor demnitari putem vorbi despre *mandat*, conținutul acestuia fiind stabilit de Constituție, legi și regulamente de organizare și funcționare [4, p. 7].

Mandatul nu trebuie confundat cu noțiunea similară din dreptul

civil, neavând valoarea unui contract. În dreptul public, mandatul reprezintă o investiție, o împuternicire, o funcție de autoritate dată aleșilor de colectivitatea națională (popor) sau de cea locală pentru a o reprezenta în sfera administrativă, în vederea îndeplinirii activităților curente, în interes public, la nivelul comunei/satului, orașului, raionului sau statului. Mandatul alesului este expres, alegătorii urmând să voteze o listă sau, după caz, un candidat, și general, deoarece nu implică ratificarea de către electorat a actelor îndeplinite în realizarea atribuțiilor. El trebuie să fie privit numai ca rezultat al alegerilor generale sau locale [16, p. 42-46].

Vom sublinia în context că mandatul de *ales local* constituie o funcție de autoritate publică ce rezultă din alegerile locale, reprezentând colectivitatea pentru realizarea autonomiei locale, în timp ce mandatul de parlamentar reprezintă o demnitate publică rezultată tot din alegeri, dar în vederea exercitării prin reprezentare a suveranității naționale.

Prin urmare, pentru a avea calitatea de ales, este necesar ca demnitarul să primească „girul” unei colectivități, fie națională (a poporului), pentru aleșii naționali, fie locală, pentru aleșii locali. Mai mult, împuternicirea primită trebuie dată prin vot în cadrul unui scrutin organizat conform dispozițiilor legale. Votul trebuie să fie universal, egal, direct, secret și liber exprimat.

Pe de altă parte, este important faptul că demnitarii aleși sunt obligați, pentru a intra efectiv în exercițiul mandatului lor, să depună un jurământ de credință. Astfel, ei dobândesc calitatea de ales de la data validării alegerilor, dar își pot îndeplini atribuțiile numai de la data depunerii și consemnării jurământului de credință.

În acest sens, potrivit *Legii cu privire la statutul persoanelor cu funcții de demnitate publică* nr. 199/2010 [7]:

- art. 2: „Funcția de demnitate publică este o funcție publică ce se ocupă prin mandat obținut direct, în urma alegerilor, sau indirect, prin numire în condițiile legii. Demnitarii sunt persoane care exercită funcții de demnitate publică în temeiul Constituției, al prezentei legi și al altor acte legislative”.

- art. 6 alin. (6): „Demnitarul depune jurământ în cazul în care această obligație este prevăzută de legea specială ce reglementează activitatea acestui demnitar”.

Pornind de la aceste prevederi legale, și în baza legilor speciale ce reglementează statutul diferitor aleși ai poporului (enunțate mai sus) constatăm că doar șeful statului depune jurământul în baza art. 79 alin. (2) din *Constituția Republicii Moldova* („Jur să-mi dăruiesc toată puterea și priceperea propășirii Republicii Moldova, să respect Constituția și legile țării, să apăr democrația, drepturile și libertățile fundamentale ale omului, suveranitatea, independența, unitatea și integritatea teritorială a Moldovei”), în timp ce parlamentarii [17, p. 76; 15, p. 166] și aleșii locali nu sunt obligați să o facă. În opinia noastră, este cel puțin straniu acest lucru, mai ales pornind de la natura politică a funcției de demnitate publică, precum și protecția juridică distinctă a acesteia.

În plan comparativ, menționăm că potrivit art. 70 alin. (1) din *Constituția României* revizuită [2]: „(1) Deputații și senatorii intră în exercițiul mandatului la data întrunirii legale a Camerei din care fac parte, sub condiția validării alegerii și a depunerii jurământului. Jurământul se stabilește prin lege organică” (fiind vorba despre *Legea nr. 96 din 21 aprilie 2006 privind Statutul deputaților și al senatorilor* [9]).

Dispoziția dată a fost consacrată în textul *Constituției României* cu ocazia revizuirii acesteia în anul 2003. Constituționaliștii au interpretat acest moment ca fiind o soluție dictată de împrerjuri în care era

nefiresc ca Președintele României, membrii Guvernului, magistrații și toți funcționarii publici să fie obligați să depună jurământul de credință, iar parlamentarii, care sunt aleși direct de cetățeni, nu. Prin modificarea Constituției s-a realizat astfel și corespondența logică între operațiunea de intrare în exercițiul mandatului, pe de o parte, și operațiunea de depunere a jurământului, pe de altă parte, în sensul că intrarea în exercițiul mandatului de parlamentar este condiționată și de depunerea jurământului [3, p. 6].

Observăm astfel că legiuitorul român a consacrat constituțional rolul jurământului ca formă de asumare a responsabilității de către parlamentari la investirea în funcție, stabilind chiar și răspunderea pentru refuzul de a-l depune – *invalidarea mandatului*. În viziunea justă a cercetătorilor, un asemenea moment este unul esențial în activitatea unor astfel de funcționari publici (cum sunt demnitarii parlamentari), mai ales că anume ei sunt cei care decid în mare parte soarta țării, a societății și a fiecăruia dintre noi. Mai mult, ținând cont de faptul că ei își obțin mandatul direct de la popor, prin intermediul alegerilor generale, considerăm (la fel ca și alți cercetători [19, p. 199; 20, p. 151; 16, p. 99]) că este absolut necesară depunerea unui jurământ în fața poporului, prin care să-și asume responsabilitatea pentru misiunea importantă asumată – reprezentarea și realizarea intereselor generale ale societății (mai ales că mandatul parlamentar este unul reprezentativ, deputații nefiind obligați „să dea seama” în fața electoratului pentru activitatea desfășurată).

Data fiind obligativitatea jurământului de credință pentru funcționarul public, responsabilitatea constituie un principiu, o obligație și o condiție indispensabilă funcționării administrației publice, a autorităților statului, deci și a statului în ansamblu. În acest context, con-

siderăm că demnitarii parlamentari nu trebuie să constituie o excepție, dar, la fel ca și toți funcționarii publici, și ceilalți demnitari publici să-și asume responsabilitatea în calitate sa de principiu, obligație și condiție indispensabilă funcționării legislativului în condițiile unui stat de drept democratic [14, p. 108; 15, p. 167].

În **concluzie**, considerăm că, în mod similar, se impune a fi necesară instituția jurământului și în cazul aleșilor locali, care în principiu au același rol ca și legislativul și executivul, doar că la nivel local. În asemenea condiții, suntem de părere că se va consolida statutul juridic al acestei categorii de aleși ai poporului, mai ales pe segmentul asumării responsabilității pentru funcția de demnitate publică exercitată în interesul celor care i-au investit cu mandatul de ales.

Bibliografie

1. *Constituția Republicii Moldova* din 29.07.1994. Republicată: Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr.78/140 din 29.03.2016 (cu modificări și completări ulterioare aduse prin Legea nr. 256 din 25.11.2016 și Legea nr. 70 din 13.04.2017)
2. *Constituția României*, adoptată în ședința Adunării Constituante din 21 noiembrie 1991, publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 233 din 21 noiembrie 1991, intrată în vigoare în urma aprobării ei prin referendumul național din 8 decembrie 1991. Revizuită și republicată în Monitorul Oficial al României nr. 767 din 31 octombrie 2003.
3. *Constituția României: comentariu pe articole*. Coord. Muraru I., Tănăsescu E.S. București: C.H. Beck, 2008.
4. Donos V., Costachi Gh. *Aleșii poporului în sistemul funcționarilor publici ai statului*. În: *Legea și Viața*, 2018, nr. 11, p. 4-8.
5. *Legea cu privire la administrația publică locală* nr. 436 din 28.12.2006. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 32-35 din 09.03.2007 (actualizată prin Legea nr. 111 din 15.08.2019, MO273/02.09.19; în vigoare 02.10.2019).
6. *Legea cu privire la funcția publică și statutul funcționarului public* nr. 158 din 04.07.2008. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 230-232 din 23.12.2008 (actualizată – 26.07.2018).
7. *Legea cu privire la statutul persoanelor cu funcții de demnitate publică* nr. 199 din 16.07.2010. În: Monitorul Oficial nr. 194-196 din 05.10.2010 (actualizată în baza Legii nr. 63 din 05.07.2019).
8. *Legea despre statutul deputatului în Parlament*, nr. 39 din 07.04.1994. Republicată în Monitorul Oficial al Republicii Moldova Nr. 59-61 din 15.04.2005.
9. *Legea nr. 96/2006 privind Statutul deputaților și al senatorilor*. Republicată în Monitorul Oficial al României, Partea I nr. 49 din 22 ianuarie 2016. [resurs electronic]: http://www.cdep.ro/pls/dic/site.page?den=act3_1&par1=0.
10. *Legea pentru adoptarea Regulamentului Parlamentului*, nr. 797 din 02.04.1996. Republicată în Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 50 din 07.04.2007
11. *Legea privind statutul alesului local* nr. 768 din 02.02.2000. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 34 din 24.03.2000 (Versiune în vigoare din data 01.08.16 în baza modificărilor prin LP134 din 17.06.16, MO245-246/30.07.16).
12. Marian O. *Statutul juridic al persoanei: concept, structură și categorii*. În: Statutul juridic al persoanei: conținut și garanții. Culegere de studii științifice. Chișinău: S.n., 2017.
13. Marian O. *Statutul juridic al persoanei: concept, structură și categorii*. În: Mecanisme naționale și internaționale de protecție a drepturilor omului, Materiale ale mesei rotunde cu participare internațională consacrată aniversării a 65-a de la adoptarea DUDO, din 11 decembrie 2013. Chișinău: Academia de Administrare Publică, 2014, p. 371-386.
14. Micu V. *Culegere de studii științifice la tema tezei de doctor în drept*. Chișinău: Print-Caro SRL, 2017.
15. Micu V. *Principiul responsabilității în dreptul public*. În: Tendințe contemporane ale dezvoltării științei: viziuni ale tinerilor cercetători, materialele conferinței științifice cu participare internațională a doctoranzilor, din 15 iunie 2017. Ed. a VI-a. Vol. II. Chișinău: UAȘM, 2017.
16. Micu V. *Răspunderea parlamentară: teorie și practică*. Monografie. Chișinău: S.n., 2017.
17. Micu V. *Responsabilitatea puterii publice – garanție a respectării drepturilor omului*. În: Interferența dreptului intern și internațional în realizarea protecției drepturilor și libertăților fundamentale ale omului, Materialele mesei rotunde cu participare internațională din 8 decembrie 2016. Chișinău: Academia de Administrare Publică, 2017.
18. Pupăzan C.G. *Răspunderea penală a aleșilor*. București: Hamangiu, 2016.
19. Rusu V. *Statutul deputatului în contextul parlamentarismului contemporan*. Monografie. Chișinău: CE USEM, 2016.
20. Rusu V. *Statutul și profesionalizarea activității deputatului în contextul parlamentarismului contemporan*. Teză de doctor în drept. Chișinău, 2015.
21. Матузов Н.И. *Право и личность*. В: Теория государства и права: курс лекций. Москва, 1997.
22. Сырых В.М. *Теория государства и права*. Учебник. 3-е изд. Москва: Юстицинформ, 2004.

DESPRE AUTOR/ ABOUT THE AUTHOR:
Victor DONOS,
 doctorand, Institutul de Cercetări Juridice, Politice și Sociologice, Programist Consilier, Compania 121 Research Ltd. / Switzerland
 PhD student, Institute for Legal, Political and Sociological Research,
 IT Advisor, 121 Research Ltd. / Switzerland
 e-mail: donosvictor@gmail.com

CZU 343.54

PARTICULARITĂȚILE APLICĂRII CUNOȘTINȚELOR SPECIALE LA CERCETAREA INFRAȚIUNILOR DE TRAFIC DE FIINȚE UMANE.

Vitalie JITARIUC,

doctorand, lector-universitar, Facultatea de Drept și Administrație publică, Universitatea de Stat „B. P. Hașdeu” din Cahul.

Analiza practicii judiciare pe această categorie de dosare indică asupra faptului că lipsa cunoștințelor speciale și a aplicării lor în procesul cercetării poate avea ca efect pierderea materialului probator, imposibilitatea identificării persoanelor implicate în comiterea infracțiunilor vizate. Toate acestea, la un loc luate, își lasă amprenta negativă asupra fixării informațiilor probatorii, făcând imposibilă investigarea infracțiunilor în volum deplin. Scopul expertizelor judiciare în procesul cercetării infracțiunilor de trafic de ființe umane ține de stabilirea circumstanțelor ce dovedesc legătura înscrisurilor în ciornă ridicate cu învinuții, legătura înregistrărilor foto sau video cu persoana victimei, a urmelor biologice de proveniență umană din locul de adăpostire sau exploatare a victimei cu persoana ei. Cercetarea complexului de urme formate în procesul comiterii faptelor de trafic de ființe umane cu aplicarea cunoștințelor speciale face posibilă stabilirea circumstanțelor necesare pentru investigarea corespunzătoare a cauzei.

Cuvinte-cheie: *trafic de ființe umane, cauză penală, acțiune de urmărire penală, măsuri speciale de investigații, victimă, traficant, recrutare, transportare, exploatare, adăpostire, urmărire penală, specialist, expert, expertiză, urme, cunoștințe de specialitate.*

PARTICULARITIES OF THE APPLICATION OF SPECIALIZED KNOWLEDGE IN RESEARCH OF HUMAN TRAFFICKING OFFENSES.

Vitalie JITARIUC,

Ph.D., university lecturer, Faculty of Law and Public Administration, Bogdan PetriceicuHasdeu State University from Cahul

The analysis of the judicial practice in this category of files indicates that the lack of specialized knowledge and its application in the investigation process may have the effect of losing the evidential matter, the impossibility of identifying the persons involved in committing the targeted crimes. All this, in one place taken, leaves its negative trace on establishing the evidential materials, making it impossible to investigate the crimes in full volume. The purpose of the judicial expertise in the process of investigating human trafficking offenses relates to establishing the circumstances that prove the connection of the seized records with the accused, the connection of photo or video recordings with the victim's person, the biological traces of human origin from the place of shelter or exploitation of the victims with their persons. The investigation of the complex of traces formed in the process of committing the acts of trafficking in human beings with the application of specialised knowledge makes it possible to establish the circumstances necessary for the proper investigation of the case.

Keywords: *trafficking in human beings, criminal case, criminal prosecution, special investigative measures, victim, trafficker, recruiting, transport, exploitation, shelter, criminal prosecution, specialist, expert, expertise, traces, specialized knowledge.*

Introducere. Infracțiunile de trafic de ființe umane se caracterizează printr-un nivel înalt de latență și printr-un grad redus de depistare și descoperire. Analiza practicii judiciare pe această categorie de dosare indică asupra faptului că lipsa cunoștințelor speciale sau neaplicarea lor corespunzătoare în procesul cercetării poate avea ca efect pierderea materialului probator, imposibilitatea identificării persoanelor implicate în comiterea infracțiunilor vizate. Toate acestea, la un loc luate,

își lasă amprenta negativă asupra fixării informațiilor probatorii, făcând imposibilă investigarea infracțiunilor în volum deplin [15, p. 138]. Or, în sistemul măsurilor de combatere a acestui fenomen un rol important îl joacă metodele și mijloacele tehnico-criminalistice. Acestea contribuie efectiv la depistarea și ridicarea urmelor infracțiunii și a făptuitorului, permit să se obțină informații utile pentru căutarea infractorilor și probarea vinovăției lor, asigurând, totodată, și un nivel înalt de docu-

mentare a stărilor de fapt și a procedeelelor probatorii [6, p. 5].

Clarificarea obiectivă și deplină a împrejurărilor specifice și complexe ale cauzelor penale cere de la cei angajați în urmărirea penală, în afară de alte calități, cunoștințe profunde de specialitate. Practica demonstrează că de nivelul de pregătire profesională a acestora depinde, în mare măsură, calitatea cercetărilor penale și, în consecință, eficacitatea luptei împotriva criminalității [3, p. 466].

Scopul studiului. În conținutul

acestui articol am trasat scopul expunerii particularităților aplicării cunoștințelor speciale la investigarea infracțiunilor de trafic de ființe umane. În textul studiului se vorbește despre anumite categorii de expertize judiciare, care sunt întâlnite la investigarea infracțiunilor de acest gen, despre asistența acordată de specialiști organelor de urmărire penală la efectuarea acțiunilor procesuale, despre importanța antrenării specialiștilor la efectuarea acțiunilor de urmărire penală în vederea stabilirii corespunzătoare a circumstanțelor cauzei penale.

Metode aplicate și materiale utilizate. Pentru atingerea obiectivelor trasate în materia aplicării cunoștințelor speciale la cercetarea infracțiunilor de trafic de ființe umane, ne-am folosit de o gamă largă de metode de cercetare științifice, la acestea referindu-se: metoda comparativă, metoda istorică, metoda gramaticală, metoda analizei, metoda deducției și inducției etc. Baza juridico-teoretică a articolului este constituită din normele procesual-penale, din actele normative ce reglementează aplicarea cunoștințelor de specialitate în procesul cercetării infracțiunilor, din doctrina procesual-penală și criminalistică referitoare la investigarea acestui gen de infracțiuni.

Rezultate obținute în discuții. Prin apelare la cunoștințele speciale în calitate de unul din genurile de probe, legiuitorul subliniază importanța acestora și necesitatea aplicării lor în timpul descoperirii și cercetării infracțiunilor, iar acest lucru, în opinia cercetătorului M. Gheorghiuță, i-a făcut pe cercetătorii criminaliști și procesualiști să răspundă la necesitățile concrete ale practicii [4, p. 690]. Pe de altă parte, antrenarea tot mai frecventă a unor specialiști în investigații judiciare a fost impusă atât de

nevoia lărgirii posibilităților de perfecționare a activității de înfăptuire a justiției, cât și de progresul rapid al științei și tehnicii, cu impact direct asupra aflării adevărului [11, p. 97]. Astfel, criminalistica și expertologia contribuie activ la utilizarea realizărilor progresului tehnico-științific pentru susținerea organelor de drept în activitatea lor de descoperire și cercetare a infracțiunilor, în demascarea învinuitorilor și identificarea cauzelor și condițiilor care au contribuit la comiterea faptelor socialmente-periculoase [13, p. 6].

Pe bună dreptate susține autorul Gh. Golubenco că realizarea calitativă a cercetării locului și cauzelor faptei săvârșite, mai cu seamă în împrejurări neevidente, orientează să se insiste la obținerea unui volum maximal de informații despre circumstanțele și autorul infracțiunii comise într-o etapă cât mai timpurie a procesului de urmărire penală [5, p. 9].

Soluționarea sarcinilor examinărilor preliminare ale urmelor și ale altor obiecte materiale la fața locului se poate încununa cu succes numai prin organizarea lor minuțioasă, asistența tehnico-criminalistică suficientă și respectarea fermă a metodicilor de efectuare. Orice deficiență în organizarea desfășurării cercetărilor prealabile va genera iminent efecte negative și pentru examinarea locului faptei în ansamblu. Lipsa asistenței tehnico-criminalistice va conduce la diminuarea volumului și calității informației obținute [5, p. 22].

În procesul cercetării infracțiunilor legate de traficul de ființe umane predomină practica cercetării obiectelor și documentelor, a interceptării convorbirilor telefonice, a examinării și documentării sumelor de bani după efectuarea achiziției de control. Totodată, pot fi întâlnite situații când examinarea obiectelor și ur-

melor în baza cunoștințelor speciale, de exemplu a expertizelor, este ignorată. Astfel, refuzând ajutorul calificat din partea experților, reprezentantul organului de urmărire penală diminuează substanțial baza probatorie a cauzei, care urmează a fi prezentată în instanța de judecată [15, p. 141]. În practică s-a dovedit că cunoștințele de care dispun organele de urmărire penală nu întotdeauna sunt suficiente pentru descoperirea și valorificarea anumitor probe, semnalarea și interpretarea anumitor fapte importante pentru cauză. Sunt frecvente situațiile în care punerea în evidență a acestora presupune participarea în activitatea de urmărire penală a persoanelor competente din diferite domenii de activitate umană (știință, tehnică, artă ș.a.) [3, p. 466].

Or, este necesar să atragem atenție și asupra faptului că metodologia nechibzuită de aplicare a cunoștințelor speciale în procesul cercetării traficului de ființe umane, inclusiv în cadrul măsurilor speciale de investigații [7] și acțiunile ulterioare de urmărire penală, au ca efect, pierderea probelor. Ca de exemplu, utilizarea cu lipsă de cunoștințe de către ofițerul de investigații a tehnicii speciale poate avea ca efect calitatea proastă a înregistrării convorbirilor sau a înregistrării video, fiind posibilă deslușirea doar a unor fragmente din discuțiile purtate.

În acest context, reținem că sesizările despre infracțiunile de trafic de ființe umane parvin în adresa organelor de drept sub forma adresărilor din partea victimelor sau sub forma înștiințărilor din partea rudelor apropiate în privința dispariției persoanei. Ulterior, în cadrul fazei inițiale a cercetării acestor infracțiuni, ofițerii de investigații efectuează anumite măsuri de investigații, și, în special, experimentul operativ

sau achiziția de control, urmărind documentarea solicitării sau cumpărării (comercializării) serviciilor unei prostituate. Totodată, concomitent poate fi efectuată interceptarea și înregistrarea convorbirilor telefonice al figuranților vizați. Urmare a acestui fapt, prostituata (care poate fi sau nu victimă a traficului de ființe umane), proxenetul și transportatorul sunt reținuți de organele de drept. Reprezentantul organului de urmărire penală efectuează cercetarea încăperilor unde au fost reținute aceste persoane, ca de exemplu, saunele, apartamentele, automobilele etc. Aceste acțiuni sunt efectuate în vederea căutării documentelor victimei, a informațiilor cu caracter de reclamă, a biletelor de călătorie peste hotare etc. Totodată, cercetarea sau percheziționarea locurilor, unde se dețineau persoanele exploatate, a anumitor încăperi unde locuiau membrii grupării criminale, proxeneții, dispeceerii, fie că nu este efectuată deloc, fie că se efectuează fără antrenarea specialistului criminalist, care ar putea depista anumiți purtători de informații în vederea efectuării unor cercetări speciale ulterioare [15, p. 141-142].

Majoritatea faptelor aparținând oamenilor se reflectă în transformările produse în mediul în care se desfășoară. La fel, orice act ilicit produce transformări obiective, sub raport criminalistic, în urme ale infracțiunii. Pornind de la această realitate, investigațiile criminalistice, destinate descoperirii infracțiunilor și identificării autorilor acestora, au drept fundament științific principiul potrivit căruia săvârșirea unei fapte prevăzute de legea penală determină modificări în mediul înconjurător [9, p. 68; 10, p. 103]. Săvârșirea unei fapte prevăzute de legea penală în majoritatea cazurilor impune o oarecare activitate. Făptuitorul se

deplasează în spațiu, efectuează acțiuni fizice, manipulează diferite obiecte materiale, producând, în cele din urmă, diverse modificări în mediul înconjurător. E de relevat că cercetarea urmelor materiale ale infracțiunii săvârșite este o condiție indispensabilă cunoașterii faptei și a făptuitorului și, prin urmare, reprezintă una dintre sarcinile primordiale ale organelor cu funcții de urmărire penală [3, p. 124]. Urmele materiale, fiind un rezultat firesc al activității infracționale a omului în mediul înconjurător, sunt folosite cu succes de către organele speciale și de drept la descoperirea, cercetarea și prevenirea infracțiunilor de diferite categorii, precum și în vederea identificării și atragerii la răspundere a persoanelor care le-au comis [4, p. 175]. Studiarea practicii de cercetare și descoperire a acestei categorii de infracțiuni indică faptul că reprezentanții organelor de drept, în procesul planificării cercetării și al colectării materialului probator, nu iau în calcul, pe deplin, mecanismul de formare a urmelor lăsate în procesul activității infracționale. Urmare a acestui fapt, nu este stabilit întregul complex de urme care pot fi lăsate într-o situație criminală concretă. După cum indică analiza materialelor practice, în procesul cercetărilor frecvente nu sunt depistate urmele de mâini ale infractorilor și ale persoanelor care contactează cu aceștia, urmele de încălțăminte și ale mijloacelor de transport, urmele de sol de pe haine și încălțăminte, urmele de miros, sânge, salivă și anumite microobiecte. De asemenea, în opinia noastră nu sunt bine venite și situațiile când ofițerii de urmărire penală examinează obiectele descoperite și ridicate, limitându-se doar la o cercetare superficială a lor. Este necesar să menționăm că prin intermediul procesului-verbal

de cercetare a locului faptei este imposibil a identifica persoana care a făcut anumite înscrisuri în privința veniturilor și cheltuielilor grupării criminale. Din acest considerent, importanța probatorie reală a acestor obiecte, în instanța de judecată, în raport cu personalizarea răspunderii pentru actele comise, este una minimă, deținând valoare redusă [15, p. 143-145].

Comiterea unei infracțiuni presupune prezența făptuitorului la locul faptei și efectuarea de către acesta a anumitor acțiuni care produc diverse modificări în ambianța respectivă reflectând în mod obiectiv activitatea infracțională, modificările aduse obiectelor din spațiul infracțional, constituie elemente de o mare valoare probantă, de multe ori singurele în măsură să asigure cunoașterea adevărului. Prin urmare, cercetarea criminalistică a acestor modificări, cunoscute sub denumirea de urme ale infracțiunii, reprezintă una din condițiile necesare identificării făptuitorului, a modului și împrejurărilor în care acesta a acționat și, în consecință, soluționarea în condiții legale a cauzei [3, p. 494].

Expertiza este considerată, pe bună dreptate, o apreciere științifică a probelor. În toate legislațiile expertiza este recunoscută ca mijloc de probă. O dată cu progresul tehnico-științific sporește rolul expertizelor în procesul penal [2, p. 5]. Asigurarea oportunității expertizei constituie o cerință ce trebuie avută în vedere de către organele judiciare. În funcție de probele, datele sau materialele existente în cauză, este necesar să se aprecieze în ce măsură o expertiză este utilă, astfel încât să nu se indice efectuarea unei expertize indispensabile soluționării cazului [12, p. 571]. Oportunitatea expertizei se raportează și la momentul dispunerii acesteia, mai ales în ideea că o dis-

punere prematură, ca și întârzierea acesteia, poate avea consecințe negative asupra soluționării cauzei. În prima ipoteză, obiectele sau materialele trimise expertului pot suferi modificări, degradări etc. Iar în a doua ipoteză, datele sau urmele sunt insuficiente pentru realizarea cercetării [11, p. 114].

În acest context, în continuare ne vom strădui să punem accent pe necesitatea utilizării cunoștințelor speciale în vederea stabilirii faptelor noi, importante pentru cercetarea și examinarea în judecată a cauzelor referitoare la traficul de ființe umane. Treceam în revistă și faptul că scopul expertizelor judiciare [8] în procesul cercetării cauzelor penale din categoria vizată ține de stabilirea circumstanțelor ce dovedesc legătura înscrisurilor în ciornă ridicate cu învinuții, legătura înregistrărilor foto sau video cu persoana victimei exploatare, precum și a urmelor biologice de proveniență umană din locul de adăpostire sau exploatare a victimei cu persoana acesteia etc. Totodată, cercetările speciale ale complexului de urme formate în procesul comiterii faptelor de trafic de ființe umane fac posibilă stabilirea:

a) locul și timpul deținerii victimelor traficului de ființe umane într-o anumită încăpere;

b) timpul omorului victimei, al cărei cadavru a fost descoperit; circumstanțele cauzării leziunilor corporale victimei, careva circumstanțe suplimentare, legate de violul acesteia;

c) cauza nemijlocită a survenirii morții și legătura între momentul survenirii ei și aflarea victimei într-o anumită încăpere, inclusiv legătura causală între acțiunile (inacțiunile) referitoare la recrutare, transportare, transfer, adăpostire sau primire, comise în scop de exploatare și consecințele survenite;

d) modalitatea de comitere a omorului, atribuția celui care a recrutat (a proxenetului), a transportatorului sau a celui care a adăpostit victima la comiterea acestuia, folosirea în procesul de curmare a vieții a anumitor arme și mijloace, descoperite în procesul percheziției la participanții grupării criminale;

e) caracteristicile medico-biologice ale victimei, prezența anumitor boli infecțioase, a urmelor consumului de droguri și stupefiante în sânge, care i-au fost administrate victimei de infractori în scop de exploatare [15, p. 145-146].

În mod tradițional, expertiza judiciară este numită forma principală de utilizare a cunoștințelor speciale în procesul penal, iar esența ei constă în efectuarea unor cercetări (investigații) științifico-practice în cadrul unui proces penal pentru formularea unor concluzii argumentate cu privire la anumite fapte, circumstanțe, obiecte materiale, fenomene și procese, corpul și psihicul uman, ce pot servi drept probe. Astfel de concluzii ale expertului pot contribui la aflarea adevărului în cauza concretă [4, p. 694].

Sarcinile generale ale expertizei determină scopurile ei și, în linii generale, oferă anumite reprezentări despre obiectul expertizei judiciare de un anumit gen. Obiectul expertizei reprezintă datele faptice (circumstanțele cauzei), cercetate și stabilite în procesul cercetării cauzelor penale, intentate pe semnele infracțiunii legate de traficul de ființe umane, în temeiul cunoștințelor speciale din domeniul tehnicii, științei etc. Obiectele expertizei reprezintă purtătorii de informații privind datele faptice legate de fapta investigată. La cercetarea cauzelor penale privind traficul de ființe umane, obiecte ale expertizei pot fi do-

cumentele oficiale, înscrisurile în ciornă, persoanele în viață, cadavrele persoanelor răpite și exploatare, obiectele cu amprente digitale și urme biologice, înregistrările audio-video, fotografiile, armele sau obiectele cu ajutorul cărora au fost cauzate leziuni corporale, precum și diverse mostre pentru cercetare comparativă. În dependență de particularitățile mecanismului activității infracționale, cercul obiectelor cercetate poate fi, într-o anumită măsură, lărgit [15, p. 148-149].

Posibilitățile oferite de expertizele criminalistice în cercetarea cauzelor penale depind de evoluția metodelor de studiu a obiectelor supuse expertizei. În acest context, susține cercetătorul S. Doraș, progresele pe care le-a înregistrat criminalistica în ultimele decenii la capitolul expertiza urmelor infracțiunii și a altor mijloace materiale de probă, au condus la separarea și consolidarea celor cinci genuri de expertiză criminalistică identificatoare, respectiv, grafoscopică, tehnică a documentelor, traseologică, balistică și fotoportretistă, precum și la perfecționarea bazei metodico-științifice a acestora. Totodată, succesele indiscutabile în materie de metodologie, aplicarea pe scară largă a realizărilor științei și tehnicii moderne la efectuarea expertizelor criminalistice menționate au condiționat o sporire vădită a prestigiului și a ponderii acestora în probatoriul judiciar [3, p. 486-487].

La investigarea infracțiunilor vizate se aplică, în special, fotografia judiciară operativă. Metoda signalitică sau de recunoaștere a fotografiei judiciare operative constă dintr-un sistem de procedee privind aplicarea tehnicii fotografice la fixarea trăsăturilor exterioare ale persoanelor în viață și ale cadavrelor necunoscute în

vederea identificării lor ulterioare. Fotografii executate conform condițiilor acestei metode redau semnamentele, elementele caracteristice ce constituie înfățișarea persoanei fotografiate, servind la realizarea evidenței criminalistice a celor supuși urmăririi penale și la recunoașterea persoanelor și a cadavrelor neidentificate [3, p. 101]. Aceleași procedee se aplică, în limite apropiate, și fotografiilor destinate actelor de identitate (bulletine, pașapoarte etc.). Totodată, ea servește la realizarea unor fotografii de urmărire, având drept scop surprinderea unor acte cu caracter infracțional [10, p. 84].

Fotografia de urmărire, de supraveghere sau de filaj, cum mai este denumită, constă în înregistrarea prin fotografiere, filmare, inclusiv înregistrarea video, a unor activități cu caracter infracțional, a contactelor dintre participanții la săvârșirea faptei prevăzute de legea penală, inclusiv cu subiectul pasiv al infracțiunii, în vederea probării acestor activități [10, p. 86]. Înregistrarea video are un grad sporit de obiectivitate și exactitate față de fotografia judiciară [10, p. 88].

Printre urmele folosite ca mijloace de probă, bazate pe investigații științifice, pe prim-plan se situează și urmele lăsate de mâini, datorându-se pe de o parte, folosirii acestora în alte împrejurări similare, în toate situațiile în care persoanele implicate în activitatea infracțională acționează manual, iar, pe de altă parte, proprietății lor de a contribui la identificarea directă a persoanelor care le-au lăsat [3, p. 495].

Expertiza dactiloscopică reprezintă etapa finală a activității de clarificare a aspectelor legate de formarea urmelor de mâini la fața locului, de obținere de informații privind persoana, precum și de stabilire a raportului dintre urmă-

și activitatea infracțională [10, p. 122]. Cu ajutorul expertizei dactiloscopice putem identifica persoana antrenată în pregătirea documentelor de care s-au folosit victimele traficului de ființe umane [15, p. 165].

La cercetarea infracțiunilor de trafic de ființe umane, pe cărțile de vizită și buclele pot fi descoperite urme de mâini și de miros ale infractorilor care le-au pus nemijlocit în circulație. Obiectele descoperite urmează a fi examinate cu aplicarea metodelor expertizei dactiloscopice și odorologice. Cu ajutorul cercetărilor tehnico-criminalistice a cărților de vizită și a buclelor de reclamă poate fi identificată tehnica folosită la tipărirea acestora, iar uneori și locul producerii [15, p. 159-160].

În procesul efectuării măsurilor speciale de investigații, urmează a fi interceptate și înregistrate convorbirile purtate la telefonul indicat în anunțurile de reclamă. Ulterior, prin intermediul cercetărilor fonoscopice în privința convorbirilor înregistrate poate fi stabilită identitatea dispecerului, care poate fi însuși organizatorul grupării criminale, a proxenetului, transportatorului, care au primit și executat solicitările parvenite de pe o adresă concretă [15, p. 160].

Pentru a putea iniția un astfel de proces de identificare este necesară descoperirea de urme specifice, respectiv cele ce sunt denumite urme sonore ale vocii și vorbirii, a căror existență este determinată pe scară largă a mijloacelor electronice de înregistrare fonică. Formarea acestor urme presupune funcționarea unui mijloc de înregistrare în momentul săvârșirii faptei, ori a unuia dintre epizodele sale [10, p. 183]. Obiectul expertizei judiciare fonoscopice este reprezentat de faptele și circumstanțele stabilite în temeiul cercetării mijloacelor de înregis-

trare audio, a purtătorilor magnetici de informații și a informațiilor acustice, fixate în conținutul acestora. Obiectele acestei expertize sunt: a) informațiile audio, înregistrate pe purtătorii magnetici; b) însuși purtătorii magnetici și mijloacele cu care s-a realizat înregistrarea audio [13, p. 63]. Cercetătorul Em. Stancu susține că obiectul expertizei vocii și vorbirii nu se rezumă numai la identificarea persoanei, existând și alte domenii în care se poate oferi răspunsuri utile la întrebările adresate de organele judiciare, și anume: a) stabilirea autenticității înregistrărilor audio sau video; b) identificarea persoanei vorbitorului; c) stabilirea eventualei deghizări a vocii și vorbirii [10, p. 185].

În ceea ce privește identificarea criminalistică a vocii și vorbirii, în măsura în care expertul are la dispoziție o înregistrare, acesta poate proceda la: extragerea părții audio dintr-un fișier video-audio; efectuarea de conversații ale înregistrărilor audio; îmbunătățirea calității unei înregistrări audio; transcrierea conținutului convorbirilor prezente într-o înregistrare audio; deghizarea vocii unei persoane în vederea protejării identității vorbitorului; determinarea zonei dialectice din care provine un vorbitor nativ; stabilirea faptului dacă două eșantioane de voce și vorbire aparțin sau nu aparțin aceluiași vorbitor [11, p. 132-133].

În cazurile de cercetare a fonogramelor mai putem stabili profesia persoanei, nivelul ei de cultură, mediul social în care el se află, regiunea geografică care își lasă amprenta asupra vorbirii, defectele de vorbire, ticurile, deprinderile, starea psihică și emoțională a acesteia în momentul înscrierii discuției, felul vorbirii (expunerea liberă sau citirea unui anumit text) [14, p. 86].

Concluzii: Cunoștințele de care dispun organele de urmărire penală nu întotdeauna sunt suficiente pentru descoperirea și valorificarea anumitor probe, semnarea și interpretarea faptelor importante pentru cauză. Sunt frecvente situațiile în care punerea în evidență a acestora presupune participarea în activitatea de urmărire penală a persoanelor competente din diferite domenii de activitate umană (știință, tehnică, artă ș.a.).

Or, metodologia nechibzuită de aplicare a cunoștințelor speciale în procesul cercetării traficului de ființe umane, inclusiv în cadrul măsurilor speciale de investigații și la acțiunile ulterioare de urmărire penală, au ca efect, pierderea probelor. În acest context, putem susține că expertologia și criminalistica contribuie activ la utilizarea realizărilor progresului tehnico-științific pentru susținerea organelor de drept în activitatea lor de descoperire și cercetare a infracțiunilor, la demascarea învinuitorilor și identificarea cauzelor și condițiilor care au contribuit la comiterea faptelor socialmente-periculoase. În prezent, cunoștințele de specialitate la care se poate recurge în procesul investigării faptelor penale s-au diversificat, apelându-se la metode științifice care să permită identificarea rapidă și sigură a persoanelor antrenate în comiterea infracțiunilor, inclusiv și în cazurile de trafic de ființe umane. Dintre tehnicile moderne folosite în acest sens pot fi trecute în revistă: tehnicile antropometrice; recunoașterea retinei; recunoașterea irisului; termografia facială etc.

Bibliografie

1. Codul de procedură penală al RM: Legea Republicii Moldova nr.122-XV din 14 martie 2003. În: MO

al RM, 2003, nr.104-110. În vigoare din 12 iunie 2003.

2. Dolea I. Aspecte procesual-penale privind expertiza judiciară. În: Expertiza judiciară în cauzele privind minorii. IRP. Chișinău, 2005.

3. Doraș S. Criminalistica. Ed. Cartea Juridică. Chișinău, 2011.

4. Gheorghiuță M. Tratat de criminalistică. Chișinău, 2017.

5. Golubenco Gh. Urmele infracțiunii. Teoria și practica examinării la fața locului. Ed. Garuda-Art. Chișinău, 1999.

6. Golubenco Gh., Colodrovschi V. Asistența tehnico-criminalistică a descoperirii infracțiunilor. Studiu științifico-practic. Chișinău, 2010.

7. Legea RM privind activitatea specială de investigații, nr. 59 din 29.03.2012. În: MO nr. 113-118/373 din 08.06.2012.

8. Legea Republicii Moldova „Cu privire la expertiza judiciară și statutul expertului judiciar”, nr. 68 din 14.04.2016. MO nr. 157-162/316 din 10.06.2016.

9. Locard E. Manuel de technique policière. Ed. Payot. Paris, 1948.

10. Stancu Em. Tratat de criminalistică. Ediția a IV-a. Ed. Universul Juridic. București, 2007.

11. Stancu Em., Manea T. Tactică criminalistică (I). Ed. Universul Juridic. București, 2017.

12. Suciuc C. Criminalistica. Ed. Didactică și pedagogică. București, 1972.

13. Георгицэ М. Возможности судебных экспертиз: криминалистическое обеспечение. Научно-практическое пособие. Кишинэу, 2008.

14. Дворкин А. И., Самойлов Ю. М., Исаенко В. Р., Ризаев А. Ш. Расследование похищения человека. Методическое пособие. Изд. ПРИОРИТЕТ. М., 2000.

15. Полякова М. А. Использование специальных познаний при расследовании преступлений, связанных с торговлей людьми и использованием рабского труда. Нижний Новгород, 2011.

Universitatea de Stat „B. P. Hașdeu” din Cahul
e-mail: vjitariuc@gmail.com.
tel: 062033033

Information about author
Vitalie JITARIUC
Ph.D., university lecturer, Faculty of Law and Public Administration, Bogdan PetriceicuHasdeu State University from Cahul.
e-mail: vjitariuc@gmail.com.
tel: 062033033

Informația despre autor.
Vitalie JITARIUC

Doctorand, lector-universitar,
Facultatea de Drept și
Administrație publică,

CZU 54.06

STUDIUL COMPARATIV AL LEGISLAȚIILOR NAȚIONALE ȘI INTERNAȚIONALE ADMINISTRATIVE, CIVILE ȘI PENALE PRIVIND PROTECȚIA MEDIULUI

Sergiu, TUREȚCHI,

Doctorand

Universitatea de Studii Europene

În Republica Moldova, formarea și dezvoltare a legislației ecologice a fost și continuă să fie influențată de mai mulți factori externi, determinați de procesele obiective ale globalizării și internaționalizării problemelor ecologice. În acest context, este de remarcat că armonizarea legislației și racordarea ei la modelele recunoscute pe plan internațional constituie un principiu important al procesului de dezvoltare a legislației ecologice naționale.

La modul general, infracțiunile ecologice (deci, acele infracțiuni care aduc atingere regimului de protecția dreptului mediului) au fost definite ca fiind fapte prin care se poluează mediul sau acțiuni (inacțiuni) prin care direct sau indirect se aduce atingere intereselor de protecție cantitativă sau calitativă a factorilor de mediu.

Cuvinte-cheie: protecția mediului, infracțiune ecologică, răspundere civilă, administrativă, penală.

COMPARATIVESTUDY OF NATIONAL AND INTERNAȚIONAL ADMINISTRATIVE, CIVIL AND PENAL LAWS ON ENVIRONMENTAL PROTECTION

Sergiu, TUREȚCHI

Phd, Student

University of European Studies

In the Republic of Moldova, the formation and development of ecological legislation has been and continues to be influenced by several external factors determined by the objective processes of globalization and the internationalization of ecological problems. In this context, it is worth noting that harmonizing legislation and linking it to internationally recognized models is an important principle of the process of developing national environmental legislation.

In general, ecological offences (therefore, those offences that alter the environmental law protection regime) have been defined as acts that cause environmental pollution or actions (inactions) that directly or indirectly alter quantitative or qualitative protection of environmental factors.

Keywords: environmental protection, environmental crime, civil, administrative, criminal liability.

Introducere. Starea mediului ambiant și utilizarea durabilă a resurselor naturale influențează condițiile de creștere economică, nivelul și calitatea vieții populației. Utilizarea irațională a resurselor naturale în ultimii ani a condus la reducerea productivității potențialului natural și a avut un impact distructiv asupra mediului înconjurător, în special asupra resurselor acvatice, aerului, solurilor și biodiversității. Lipsa unor stații funcționale de epurare au provocat diminuarea considerabilă a calității apelor de suprafață, cum ar fi cea a râurilor mici, precum și a apelor subterane, ceea ce influențează, în mod direct, asupra sănătății populației. Intensificarea procesului de defrișare a fâșiilor de protecție și

a pădurilor a condus la înrăutățirea calității solului, iar problema colectării, separării și prelucrării deșeurilor provenite din activitățile economice și menajere rămâne în continuare a fi una dintre sursele principale de poluare a mediului, în deosebi pentru localitățile rurale. Aceste sunt doar câteva dintre reperatele pe care le putem invoca atunci când vorbim despre poluarea mediului.

Conștiința de mediu este considerată în doctrină ca fiind una dintre cele mai importante căi de realizare a cointeresării protecției și dezvoltării mediului. Realitatea confirmă însă, că această conștiință ecologică sau este doar în formare la multe persoane, sau lipsește, iar consecințele negative

asupra mediului sunt evidente. Din aceste motive, se apelează la legislație pentru suplinirea lipsei acestei conștiințe și pentru educarea oamenilor, chiar pe cale coercitivă. [20]

Scopul studiului constă în analiza cadrului normativ cu privire la protecția mediului, a modului de funcționarea acestuia, precum și elucidarea politicii statului în domeniul protecției mediului înconjurător.

Rezultatele obținute. Un aspect important pe care politica statului ar trebui să se concentreze îl constituie soluționarea problemelor de mediu, drept consfințit de Constituția Republicii Moldova, în articolul 37, prin care statul garantează dreptul fiecărui cetățean la un mediu

înconjurător neprimejdios din punct de vedere ecologic pentru viață și sănătate. Or, protecția mediului înconjurător (denumit în continuare mediu) constituie o prioritate națională, care vizează în mod direct condițiile de viață și sănătatea populației, realizarea intereselor economice și social-umane, precum și capacitățile de dezvoltare durabilă a societății pe viitor.[6]

În același timp, Protecția mediului constituie o obligațiune generală a locuitorilor țării, ei fiind datori:

a) să respecte legislația cu privire la protecția mediului și să protejeze mediul, să folosească rațional resursele naturale, să nu lezeze drepturile și interesele altor beneficiari ai resurselor naturale, să semnaleze operativ autoritățile pentru mediu sau organizațiile ecologice despre daunele provocate naturii de persoanele fizice și juridice;

b) să contribuie la amenajarea teritoriilor, la crearea aliniamentelor de arbori și arbuști și a spațiilor verzi, să nu admită distrugerea acestora, să nu polueze teritoriul, unde activează sau locuiesc, precum și

c) să recupereze pierderile și să repare prejudiciul cauzat mediului și populației. [6]

În domeniul protecției mediului, pentru atingerile aduse acestuia prin săvârșirea de fapte legale, dar și pentru daunele ecologice produse, s-a impus necesitatea stabilirii răspunderii juridice, și ori de câte ori se constată un prejudiciu ecologic, în scopul reparării integrale, se apelează la normele răspunderii civile. În cadrul răspunderii civile se sancționează, în general, o conduită reprobabilă, antisocială a subiecților de drept (persoane fizice și juridice) care prin faptele lor ilicite produc pagube mediului în ansamblul său [19]. Drept temei pentru acționarea în justiție îl constituie art. 91 din Legea privind protecția mediului înconjurător care prevede că *persoanele fizice*

și juridice sunt obligate a recupera daunele și prejudiciile produse prin încălcarea a prezentei legi în modul și măsurile stabilite de legislația în vigoare.

Dauna ecologică se consideră orice vătămare care aduce atingere tuturor factorilor de mediu, sub o formă sau alta, cu efecte reversibile și cu consecințe greu de stabilit.

Pentru a antrena răspunderea civilă în dreptul mediului, prejudiciul trebuie să întrunească anumite condiții: - să fie patrimonial; - să fie cert; - să fie determinat ca întindere și valoare.[14, p. 544-545]

Victima prejudiciului ecologic este întotdeauna mediul, deoarece specificul răspunderii civile în dreptul mediului constă în faptul că prejudiciul este cauzat mediului, în caz că prejudiciul ecologic ar fi creat omului și bunurilor sale, s-ar angaja instituția răspunderii civile delictuale proprie dreptului civil. Deși daunele ecologice se răsfrâng în cele din urmă asupra omului, raportul de cauzalitate este cel dintre fapta ilicită și modificarea adusă mediului, indiferent dacă aceasta a condus sau nu la prejudicierea unor persoane. Tocmai în aceasta constă specificul răspunderii pentru prejudiciile cauzate mediului.

Poluatorul mediului poate fi, în termeni generali, orice persoană fizică sau juridică, precum și natura. În termeni juridici, poluator al mediului este acea persoană care a cauzat prejudiciu mediului și care răspunde juridic pentru consecințele negative ale faptelor sale (acțiuni-inacțiuni) produse mediului. Ca subiect al raportului juridic de mediu, poluatorul este acea persoană care răspunde atât pentru pagubele cauzate prin poluare (în calitate de poluator), cât și pentru faptele de încălcarea normelor juridice de mediu fără consecința poluării (în calitate de subiect de drept).

În acest sens menționăm art. 1410 CC care incriminează *răspunderea persoanelor a căror activitate este legată de un izvor*

de pericol sporit pentru lumea înconjurătoare, fiind obligați să repare prejudiciul cauzat de acel izvor de pericol sporit, doar dacă nu demonstrează că prejudiciul se datorează unui eveniment în afara controlului.

În conformitate cu art. 1398 alin. (3) pe lângă făptuitorul nemijlocit, legea atrage la răspundere și alte persoane decât autorul, să repare prejudiciul numai în cazurile expres prevăzute de lege, și anume: răspunderea comitentului pentru fapta prepusului (art. 1403 CC); răspunderea pentru prejudiciul cauzat de un minor care nu a împlinit 14 ani (art. 1406 CC); și răspunderea pentru prejudiciul cauzat de un minor între 14 și 18 ani (art. 1407 CC).

Răspunderea civilă intervine atât pentru persoana care acționează față de alta în mod ilicit, cu vinovăție, fiind obligată să repare atât prejudiciul patrimonial, cât și moral cauzat (art. 1398 alin.(1)CC), precum și pentru persoana care a cauzat prejudiciul prin fapte licite sau fără vinovăție (art. 1398 alin.(2) CC).

De asemenea, obligația reparării prejudiciului rezultă și din prevederile art. 3 lit.c) care prevede *responsabilitatea tuturor persoanelor fizice și juridice pentru prejudiciul cauzat mediului; prevenirea, limitarea, combaterea a poluării, precum recuperarea pagubei, cauzate mediului și componentelor lui din contul persoanelor fizice și juridice care au admis (chiar și inconștient sau din negligență) dauna.*

La momentul actual unicul document orientat spre asigurarea calității aerului înconjurător este Strategia de mediu pentru anii 2014-2023, care prevede crearea unui sistem integrat de management al calității aerului și reducerea emisiilor de poluanți în aer cu 30% până în anul 2023. Viziunea strategică a documentului de politică în domeniul mediului este

asigurarea unei protecții durabile a mediului prin dezvoltarea unui cadru instituțional și de politici eficiente în domeniu.[12]

Printre alte reglementări din legislația acivilă care au ca obiect protecția mediului, a aerului, putem menționa Legea privind protecția aerului atmosferic, nr. 1422/1997, *având ca obiectiv păstrarea purității și ameliorarea calității aerului atmosferic – componența mediului, prevenirea și reducerea efectelor nocive ale factorilor fizici, chimici, biologici, radioactivi și de altă natură asupra atmosferei, cu consecințe nefaste pentru populație și/sau mediul înconjurător* (art.1) [10]

Legea privind plata pentru poluarea mediului, nr.1540-XIII/1998, prin art. 2 alin. (1) *prevede răspunderea pentru persoanele juridice, indiferent de tipul de proprietate și forma juridică de organizare și pentru persoanele fizice, care desfășoară activitatea de întreprinzător, a căror activitate economică este generatoare de poluanți, iar printre obiective declară formarea fondurilor ecologice pentru finanțarea activității orientate spre ameliorarea calității mediului.* De asemenea legea stabilește modul de calcul, precum și a taxelor pentru poluarea mediului. [11]

Astfel, începând cu anul 2003 în Republica Moldova s-au adoptat un șir de instrucțiuni ce reglementează metoda evaluării prejudiciului cauzat diferitor componente ale mediului, printre care putem menționa: - Instrucțiunea privind evaluarea prejudiciului cauzat aerului atmosferic în rezultatul poluării de către sursele staționare, nr. 381 din 16.08.2004; - Instrucțiunea privind evaluarea prejudiciului cauzat mediului în rezultatul nerespectării legislației privind subsolul, nr. 385 din 08.08.2004; - Instrucțiunea privind evaluarea prejudiciului cauzat resurselor de sol nr. 383 din

08.08.2004; - Instrucțiunii de evaluarea prejudiciului cauzat resurselor piscicole, Ordin nr. 206 din 07.10.2003; - Instrucțiunea privind evaluarea prejudiciului cauzat aerului atmosferic la gestionarea deșeurilor de producție și menajere; - Legea apelor nr. 272 din 23.12.2011 care stabilește mecanismele de protecție a stării apelor, prevenirea oricărei degradări ulterioare a apelor, protecția și restabilirea mediului acvatic, etc.

Desigur că nu pot fi incluse toate prejudiciile cauzate mediului în aceste instrucțiuni, unele dintre ele constituie domeniul de reglementare a altor norme, precum Legea regnului animal, care stabilește pagubele aduse resurselor regnului animal sau Codul Silvic, care în scopul evaluării prejudiciului adus resurselor silvice, stabilește tarifele de calcul al cuantumului despăgubirilor pentru prejudiciul cauzat prin vătămarea arborilor și arbuștilor în dependență de categoria lor funcțională.

În Legea cu privire la resursele naturale, nr.1102/1997, sunt stabilite principiile de bază ale gestiunii resurselor naturale prin activitatea de reglementare, evidență și control al utilizării și reproducerii lor. Printre principiile de bază sunt stipulate: asigurarea unei folosiri durabile (ce nu duce la degradare) a acestora; prevenirea efectelor negative ale activității economice asupra resurselor naturale. [9]

Legea cu privire la activitatea hidrometeorologică, nr.1536-XIII/1998, prevede atribuțiile Serviciului Hidrometeorologic de Stat, care este instituția abilitată la nivel național. Prin intermediul Direcției Monitoring al Calității Mediului acesta efectuează monitoringul sistematic și prognoza operativă a poluării aerului, printre poluanții monitorizați fiind și ozonul troposferic.[8]

Inspectoratul pentru Protecția Mediului își desfășoară activitatea în baza Hotărârii Guvernului cu

privire la aprobarea structurii și Regulamentului Inspectoratului Ecologic de Stat, nr.77 din 30.01.2004, care deține competență exclusivă în domeniul controlului și protecției mediului.

Legea privind evaluarea impactului asupra mediului nr. 86 din 29.05.2014 a instituit principiul „poluatorul plătește” care prevede că inițiatorul activității planificate suportă cheltuielile legate de evaluarea impactului asupra mediului și de minimizarea impactului negativ al activității planificate asupra mediului. În egală măsură, legea stabilește și obligația autorităților în soluționarea problemelor legate de impactul negativ asupra mediului. Astfel, trebuie de întreprins măsuri urgente până la primirea, în volum deplin, a dovezilor științifice despre impactul negativ al activității planificate asupra mediului. Dacă există motive întemeiate cu privire la impactul negativ asupra mediului al activității planificate, trebuie luate măsuri de precauție, iar în cazul unui impact semnificativ și ireversibil, activitatea respectivă urmează a fi interzisă. [11]

Răspunderea contravențională în dreptul mediului intervine atunci când faptele de degradarea mediului prezintă un pericol social mai redus, fiind incluse în categoria contravențiilor prin legi sau alte acte normative. La această formă a răspunderii juridice se recurge în dreptul mediului în situația săvârșirii contravențiilor de mediu (ecologice), ea prezentând o serie de avantaje cum ar fi: *procedura judiciară este rapidă, lucrul favorabil reparării cu prioritate a prejudiciilor ecologice; măsurile dispuse sunt executorii; sancțiunile contravenționale se aplică de către agenți specializați.* [20]

În literatura juridică de specialitate a testăm o definiție a contravenției ecologice. Astfel, cercetătorul român, prof. univ., dr. E. Lupan definește contravenția

ca fiind „fapta ilicită săvârșită cu vinovăție, care prezintă pericol social mai redus ca infracțiunea, comisă în cadrul raportului juridic de dreptul mediului” [16, p.70]

În ce privește procedura contravențională în cazurile contravențiilor ecologice (de mediu), Codul contravențional nu stabilește anumite reglementări speciale, care ar stabili un regim procedural distinct. Prin urmare, din punct de vedere procedural contravențiile de mediu (ecologice) sunt examinate după regulile generale ale procedurii stabilite de Codul contravențional.

Persoanele fizice și juridice care desfășoară activități potrivnice regulilor cuprinse în normele privind protecția mediului oricare nu îndeplinesc obligațiile legale decurg din raporturile juridice de drept a mediului sunt pasibile de răspundere contravențională a cărei întindere este proporțională cu gradul de poluare cauzat, cu consecințele și pericolozitatea socială a faptei respective. [19] Faptul că răspund contravențional și persoanele juridice se explică prin aceea că lor le revine o serie de obligații specifice, în vederea asigurării desfășurării normale a relațiilor sociale cu privire la mediu. Amenda contravențională se aplică de către persoanele împuternicite în numele organelor puterii administrative. Răspunderea pentru poluare are un caracter obiectiv, ea putând interveni ori decâte ori mediul a fost poluat; gradul de poluare, consecințele negative cauzate mediului înconjurător și economiei, pericolozitatea socială a faptei sunt luate în considerare numai la stabilirea amenzii contravenționale.

Este necesar de menționat că legislația de mediu conține un spectru mare de norme care după natura lor reprezintă nu altceva decât norme contravenționale, fapt pentru care putem să ne permitem să spunem că legiuitorul „abuzează” de posibilitatea de a

institui norme contravenționale în alte acte legislative decât Codul contravențional.

Legea privind protecția mediului înconjurător în art.28 prevede că inspectorii superiori de stat, inspectorii de stat, inspectorii superiori zonali și inspectorii zonali ai mediului au dreptul să examineze materiale despre contravențiile administrative în domeniul protecției mediului și să tragă contravenienții la răspundere în limitele competenței lor. De asemenea art.30 al Legii, prevede că statul recunoaște tuturor persoanelor fizice dreptul la un mediu sănătos, prin care se asigură, în conformitate cu legislația în vigoare dreptul de a se adresa, direct sau prin intermediul unor organizații, partide, mișcări, asociații, autorităților pentru mediu, administrative sau judecătorești pentru asista acțiunile care aduc daune mediului, indiferent dacă agenții economici vor fi sau nu prejudiciați în mod direct; dreptul de a trage la răspundere persoanele, care au comis contravenții sau infracțiuni ecologice. În acest sens, trebuie să înțelegem că articolul 30 al Legii privind protecția mediului înconjurător oferă posibilitatea ca orice persoană să dispună de dreptul de a sesiza autoritățile publice în cazul unei contravenții de mediu (ecologice). [6]

Art. 56 din Legea Apelor stabilește că Inspectoratul pentru Protecția Mediului coordonează și exercită activitatea de inspecție și de control în domeniul folosinței și al protecției apelor, iar în scopul îndeplinirii atribuțiilor de control, inspectorii au dreptul de a întocmi actele corespunzătoare în cazul constatării faptelor care constituie contravenții în domeniul apelor.

Articolul 64 al Codului silvic prevede că factorii de decizie al serviciului silvic au dreptul, în limitele competenței lor, să constate contravenții, să întocmească procese-verbale privind încălcarea legislației silvice și cinegetice și să

le trimită spre examinare instanței de competență. Dacă există suficiente probe de încălcarea legislației silvice, a regulilor sau termenelor de vânatoare, au dreptul să exercite controlul obiectelor și al mijloacelor de transport și să ridice, în vederea confiscării, în modul stabilit, de la contravenient produsele silvice și cinegetice, uneltele cu care s-a comis încălcarea și actele aflate asupra lui.

Articolul 38 al Legii regnului animal, prevede că organele de stat de protecție și folosirea resurselor regnului animal au dreptul să tragă la răspundere administrativă contravenienții regulilor, normelor, termenelor stabilite și altor cerințe de protecție și folosirea resurselor regnului animal iar, după caz, să înainteze organelor de drept materiale pentru luarea măsurilor corespunzătoare.

Art. 96 alin.(3) al Legii privind fondul ariilor naturale protejate de stat prevede că colaboratorul serviciului special de pază al ariei naturale protejate beneficiază de drepturile și privilegiile de inspector al Inspectoratului Ecologic de Stat și al Serviciului Silvic de Stat și este în drept: a) să tragă la răspundere atât factorii de decizie, cât și cetățenii care au încălcat legislația privind ocrotirea naturii; b) să controleze permisele de acces în obiectele și complexele din fondul ariilor protejate, autorizațiile pentru efectuarea de cercetări științifice și valorificarea de resurse naturale; c) să rețină contravenienții și să-i predea la primărie sau la secția de poliție pentru a fi identificați; d) să efectueze, în limitele fondului ariilor protejate, controlul persoanelor și al vehiculelor și să sechestreze producția recoltată și uneltele folosite neautorizat; e) să întocmească procese-verbale despre încălcarea regimului de protecție și să le depună în organul competent pentru tragerea la răspundere contravenienților; f) să inspecteze, nestingherit și inopinat, teritoriile și

incintele unităților pentru a stabili respectarea legislației privind ocrotirea naturii; g) să stopeze sau să limiteze orice activitate ce contravine legislației privind ocrotirea naturii; etc. [7]

Astfel, în corespundere cu art. 98 al Legii sus-menționate, încălcarea prezentei legi atrage, după caz, răspunderea acivilă, administrativă sau penală, conform legislației în vigoare. În sensul legii, se consideră contravenții următoarele fapte: a) folosirea ariilor naturale protejate în alte scopuri decât în cele prevăzute de prezenta lege; b) organizarea fără expertiză ecologică a activității economice în ariile naturale protejate, precum și în zonele lor de protecție; c) deteriorarea sau distrugerea ariilor naturale protejate; d) nelichidarea urmărilor ecologice ale avariilor, catastrofelor și ale altor fenomene distructive; e) introducerea de plante și animale străine zonei respective, care poluează fondul genetic autohton; f) încălcarea regulilor de export al plantelor și animalelor luate sub protecția statului, etc. [7]

Cu regret, trebuie să constatăm că problema răspunderii contravenționale pentru contravențiile de mediu (ecologice) nu au constituit obiectul de cercetare al savaților, din care motiv, atât doctrina, cât și legislația noastră nu au o experiență bogată. În același timp, chiar și în manualele de dreptul mediului, problema legată de procedura contravențională în cazurile comiterii contravenției ecologice este reflectată foarte superficial [14, p.544-545], iar dacă se abordează această chestiune, se face referință, de regulă, doar la autoritățile care sunt competente să soluționeze cauza.

Infracțiunea de mediu reprezintă o categorie relativ nouă, de ultimă generație, în cadrul general al infracțiunilor. Ea a reca rezultat afectarea obiectivă a calității mediului sau punerea în pericol a acestei valori sociale. Infracțiunile

de mediu pot fi fapte comise sau omise săvârșite cu vinovăție sub formă de intenție sau culpă sub toate modalitățile lor.

Includerea infracțiunii ecologice în legea penală este dictată de agravarea situației ecologice în țară [4], și prin urmare legea penală prin art. 223 *incriminează încălcarea cerințelor securității ecologice la proiectarea, amplasarea, construcția sau punerea în exploatare, precum și la exploatarea construcțiilor industriale, agricole, științifice sau a altor obiective de respectarea lor, dacă încălcarea a provocat: a) mărirea esențială a nivelului radiației; b) daune sănătății populației; c) pieirea în masă a animalelor; d) alte urmări grave.* [4]

Astfel securitatea ecologică, în mare măsură, este determinată și de starea componentelor mediului înconjurător, cum ar fi poluarea resurselor de apă, aerului atmosferic, diminuarea fertilității solului, poluarea transfrontalieră și altele care prezintă un pericol pentru securitatea ecologică. [18, p.32-38.]

De asemenea Codul penal incriminează și alte infracțiuni de mediu (ecologice): - Art. 224 Încălcarea regulilor de circulație a substanțelor, materialelor și deșeurilor radioactive, bacteriologice sau toxice; - Art. 225 Tănuirea de date sau prezentarea intenționată de date neautentice despre poluarea mediului; - Art. 226 Neîndeplinirea obligațiilor de lichidarea consecințelor încălcărilor ecologice; - Art. 227 Poluarea solului; - Art. 228 Încălcarea cerințelor de protecție a subsolului; - Art. 229 Poluarea apei; - Art. 230 Poluarea aerului; - Art. 231 Tăierea ilegală a vegetației forestiere; - Art. 232 Distrugerea sau deteriorarea masivelor forestiere; - Art. 233 Vânatul ilegal; - Art. 234 Îndeletnicirea ilegală cu pescuitul, vânatul sau alte exploatari ale apelor;

- Art. 235 Încălcarea regimului de administrare și protecția fondului ariilor naturale protejate de stat.

Legislația franceză. Protecția mediului este considerată o chestiune de interes național. În acest sens, ca o încununare a eforturilor legiutitorului francez de creare a unui sistem eficient de protecție a mediului, în anul 2002 apare Codul mediului, reglementare vastă ce conține dispoziții exhaustive referitoare la toți factorii de mediu, instituind unul dintre cele mai avansate sisteme de protecție a mediului din Uniunea Europeană.

Fiecare factor de mediu beneficiază de o protecție specială, adaptată specificului său: apa, aerul și atmosfera, parcurile și ariile naturale protejate, solul și subsolul etc.

Tipurile de răspundere care pot fi angajate, potrivit legislației franceze sunt: civilă, contravențională și penală.[30,p.10]

Identificarea și investigarea faptelor care constituie încălcări ale regulilor instituite pentru protecția mediului poate fi realizată de mai multe categorii de organe printre care: agențiile autorităților statale, ofițerii vamali, angajații Agenției Naționale a fondului Forestier, cercetătorii Institutului Francez de Exploatare a Mării. În îndeplinirea atribuțiilor lor, categoriile de agenții menționate anterior au puteri extinse, inclusiv posibilitatea de a pătrunde în toate locurile în care se presupune că au loc activități poluante.

Prin noutatea sa, prin reglementarea unor domenii care, la prima vedere, par lipsite de importanță (precum poluarea fonică sau cea vizuală), dar și prin severitatea normelor sale, Codul francez al mediului se impune ca unul dintre cele mai avansate acte normative din Uniunea Europeană în acest domeniu, contribuind, la înstituirea unui sistem de protecție a mediului extrem de eficient.

Legislația germană. Legislația de protecție a mediului este foarte vastă, fiind structurată pe mai multe direcții de acțiune: legislația privind colectarea deșeurilor, legislația nucleară și de protecție împotriva radiațiilor periculoase, legislația apelor, legislația privind substanțele chimice, legislația privind protecția solului, legislația privind protecția împotriva emisiilor poluante.

Printre principiile de dreptul mediului consacrate de legislația germană se menționează: principiul prevenirii și cel al protecției, principiul poluatorul plătește sau principiul cooperării.

Responsabilitatea pentru pagubele produse mediului poate îmbrăca forma răspunderii civile, penale sau contravenționale.

Legislația Statelor Unite ale Americii. Răspunderea penală în domeniul mediului este insituită de către legislația americană încă de la începutul secolului, în prezent ea regăsindu-se în toate sectoarele domeniului cercetat: apă, aer, deșeuri, protecția solului și a pădurilor.

În privința tipului de răspundere aplicabil în cazul încălcării normelor de mediu, sistemul nord-american instituie acele tipuri „clasice”: răspunderea civilă, administrativă și cea penală. Angajarea răspunderii penale poate atrage aplicarea unei pedepse privative de libertate sau a unei amenzi penale, în timp ce răspunderea civilă sau administrativă implică plata unor amenzi substanțiale.

Legislația finlandeză. Principalul izvor de drept penal îl reprezintă Codul penal finlandez. Prevederile acestuia se vor aplica atât faptelor comise pe teritoriul acestei țări, cât și unor fapte comise în afara Finlandei, dar îndreptate împotriva acestui stat sau al unui cetățean finlandez. Principalele sancțiuni prevăzute de acest act normative sunt: închisoarea, amenda sau prestarea unei munci în folosul comunității.

Domeniul infracțiunilor ecologice este reglementat de către capitolul 48 intitulat „Crime și delikte împotriva mediului” ce cuprinde 9 secțiuni și de către capitolul 48 a „Crime și delikte împotriva resurselor naturale”, cuprinzând un număr de 6 secțiuni.

Legislația belgiană. Dreptul comun în materia răspunderii de mediu îl reprezintă Codul civil belgian.

Pornind de la prevederile acestui act normativ, au fost legiferați mai multe statute federale și decrete regionale care consacră diferite regimuri de răspundere pentru poluare și pentru anumite tipuri de daune ecologice. Totuși, practica a demonstrat că această directivă de acțiune este inefficientă, motiv pentru care guvernul regiunii flamande a înființat o comisie a cărei sarcină este de a realiza un cod care să grupeze toate aspectele legate de protecția mediului. [29,p.1558]

Legislația belgiană prevede angajarea răspunderii pentru orice persoană fizică sau juridică ce cauzează pagube de la o instalație sau activitate clasificată ca atare, răspunderea revine operatorului acesteia. În cazul în care două sau mai multe persoane au săvârșit fapta, ele vor fi responsabile solidar. Prin legea din 4 mai 1999 legiuitorul belgian a adus o serie de modificări Codului penal și Codului de procedură penală instituind răspunderea penală a persoanelor juridice, inclusiv în cazul săvârșirii infracțiunilor de mediu.

Concluzii

Strategia primordială pe care autoritățile o au la dispoziție pentru implementarea politicilor de mediu este legislația. Așa cum poluarea (sub diversele ei forme) reprezintă o problemă reală și apare necesitatea unor mijloace legale de constrângere care să compenseze potențialele victime ale acestui fenomen, întrebarea care se poate pune în cazul de față este dacă într-adevăr reglementările pentru

protecția mediului sunt instrumentul legal optim pentru a rezolva această problemă?

Reducerea poluării aerului, a emisiilor de gaze cu efect de seră și a celor provenite de la autovehicule, instalații poate aduce beneficii anuale de 2,5% din PIB.

Datorită aplicării principiilor economiei verzi în sectoarele economiei naționale, rata ocupației forței de muncă ar putea crește cu 10%–20%, în comparație cu situația existentă în următoarele sectoare: agricultură, energetică, transport, industrie și silvicultură. Aplicarea acestor principii favorizează creșterea calității serviciilor și a produselor, majorarea competitivității și exporturilor și, ca urmare, creșterea PIB-ului și bunăstării populației. De asemenea, promovarea economiei verzi va facilita atingerea priorităților de dezvoltare economică a țării, care include majorarea și, posibil, dublarea cotei industriei, agriculturii și comerțului în PIB, precum și va contribui la schimbarea pozitivă a balanței export-import.

Infracțiunea ecologică este acea faptă periculoasă ce constă în poluarea mediului (natural sau artificial), perturbarea activității de prevenire, reducere sau în lăturarea poluării, de natură să pună în pericol sănătatea oamenilor, animalelor și plantelor sau să producă mari pagube economiei naționale. Răspunderea penală, alături de celelalte forme ale răspunderii juridice specifice dreptului mediului este un mijloc represiv important pentru protecția și dezvoltarea mediului. Prin implicarea legii penale în protecția mediului, se urmărește realizarea, în primul rând, a uneia dintre funcțiile sale fundamentale, respectiv funcția preventivă (prevenția generală și prevenția specială).

Bibliografie

1. Constituția Republicii Moldova din 29.07.1994. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 18.08.1994, nr. 1

2. Codul Civil al Republicii Moldova, adoptat prin Legea nr.1107-XV din 06.06.2002. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 22.06.2002 nr. 82-86

3. Codul Contravențional al Republicii Moldova adoptat prin Legea nr. 218 din 24.10.2008. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 16.01.2009, nr.3-6/15

Codul Penal al Republicii Moldova adoptat prin Legea nr. 985 din 18.04.2002

4. Cod Penal Comentariu

5. Legea privind protecția mediului înconjurător nr. 1515 din 16.06.1993

6. Legea privind fondularii lor naturale protejate de stat, nr. 1538 din 25.02.98.

7. Legea cu privire la activitatea hidrometeorologică, nr.1536-XIII din 25.02.1998

8. Legea cu privire la resursele naturale, nr.1102 din 06.02.1997

9. Legea privind protecția aerului atmosferic, nr. 1422 din 17.12.1997,

10. Legea privind evaluarea impactului asupra mediului nr. 86 din 29.05.2014

11. Strategia de mediu pentru anii 2014-2023

12. Duțu M. Tratat de dreptul mediului. București: C.H. Beck, 2007. P.544-545

13. S. Brînza, V. Stati, Tratat de drept penal, Partea specială, Vol. I, Chișinău, Tipografia Centrală, 2015, p. 1207.

14. Lupan E., Minea M. Șt., Marga A. Dreptul mediului. Partea specială. Tratat elementar. București: Lumina Lex, 1997.

15. Crețu A., Ardelean G. Particularitățile răspunderii subiective și obiective în dreptul mediului. În: *Analele științifice ale Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI*

16. Ulianoschi, X, Munteanu, V. Răspunderea penală pentru încălcarea normelor securității ecologice. În *Revista Institutului Național de Justiție*, nr. 4 (35) 2015, p.32-38.

17. Răspunderea juridică în dreptul mediului în conșurător. Disponibil online pe: https://www.academia.edu/15577890/R%C4%82SPUNDEREA_JURIDIC%C4%82_%C3%8EN_DREPTUL_MEDIULUI_%C3%8ENCONJUR%C4%82TOR accesat la 20.05.2019

18. Răspunderea juridică în dreptul mediului. Disponibil online

pe: <https://dreptmd.wordpress.com/cursuri-universitare/dreptul-mediului/capitolul-xii-raspunderea-juridica-in-dreptul-mediului/accesatla.20.05.2019>

Acte internaționale

19. Acordul de colaborare între Ministerul Ecologiei și Resurselor Naturale din Republica Moldova și Ministerul Resurselor Naturale și Protecției Mediului din Republica Belarus în domeniul protecției mediului și utilizării durabile a resurselor naturale (03 decembrie 2008, Minsk)

20. Acordul între Guvernul României și Guvernul Republicii Moldova privind cooperarea în domeniul protecției resurselor piscicole și reglementarea pescuitului în Râul Prut și în lacul de acumulare Sfînca – Costești (01 august 2003, Sfînca - Costești)

21. Memorandumul de înțelegere între Guvernul Republicii Moldova și Guvernul Regatului Danemarcei cu privire la cooperarea în scopul implementării Protocolului Kyoto din cadrul Convenției de Bază a Națiunilor Unite cu privire la Schimbările Climaterice (Copenhaga, mai 1998)

22. Acordul între Ministerul Ecologiei, Construcțiilor și Dezvoltării Teritoriului al Republicii Moldova și Ministerul Mediului al Republicii Polone privind colaborarea în domeniul protecției mediului și folosirii resurselor naturale (22 octombrie 2003, Chișinău)

23. Acordul între Ministerul Ecologiei, Construcțiilor și Dezvoltării teritoriului al Republicii Moldova și Ministerul Mediului și Protecției Teritoriului al Republicii Italiene privind colaborarea în domeniul protecției mediului (27 iunie 2002, Chișinău)

24. Protocolul între Departamentul Protecția Mediului înconșurător al Republicii Moldova și Ministerul Protecției Mediului înconșurător al Ucrainei (19 noiembrie 1993, Kiev)

25. Acordul între Ministerul Mediului și Amenajării Teritoriului Republicii Moldova, Ministerul Apelor, Pădurilor și Protecției Mediului din România și Ministerul Mediului și Resurselor Naturale al Ucrainei privind cooperarea în zona formată din ariile naturale protejate ale Deltei Dunării și Prutului de Jos, (5 iunie 2000, București)

26. Acordul între Departamentul Protecția Mediului înconșurător al Republicii Moldova și Ministerul Resurselor Naturale și Protecției Mediului al Republicii Belaruse, în domeniul

protecției mediului înconșurător (25 decembrie 1994, Chișinău)

27. Acordul între Departamentul Protecția Mediului înconșurător al Republicii Moldova și Ministerul Apelor, Pădurilor și Protecției Mediului din România, în domeniul folosirii durabile a resurselor naturale (18 martie 1997, București)

Cărți și monografii, alte surse

28. Hodas, David Enforcement of Environmental Law in a Triangular Federal System, 1995, 54 Md. L. Rev.

29. Malingrey Philippe Introduction au droit de l'environnement, Paris, Edition Tec et Doc

30. Munteanu, Constantin Ecologie și protecția calității mediului. București, Editura Balneară, 2011

31. Bran. F. Ecologie generală și protecția mediului. București: Editura A.S.E., 2000, p.25.

32. Iordanov, R. Executarea prevederilor Convenției de la Aarhus în Moldova: Ghidul funcționarului public Eco-Tiras. Chișinău: „Elan Poligraf”, 2015

33. Răzvan, Călin Politica de mediu București, Editura Tritonic, 2007

34. Zamfir P. Ghidul Judecătorului în materia aplicării Convenției de la Aarhus, p.7

35. În Moldova, va fi implementat un nou concept de gestionare a deșeurilor solide <https://noi.md/md/societate/in-moldova-va-fi-implementat-un-nou-concept-de-gestionare-a-deseurilor-solide>

36. Pericolul deșeurilor în lumea contemporană <https://www.romstal.ro/blog/pericolul-deseurilor-in-lumea-contemporana/>

Sergiu TURETCHI,
USEM, doctorand, anul II,
Drept, jurist. GSM:
069359036;
e-mail: 123456789
turetchi@gmail.com

Lista publicațiilor revistei „Legea și viața” în anul 2019

nr. 1

Gheorghe COSTACHI. Republica Moldova: de la parlamentarism la prezidențialism
 Victor GUȚULEAC, Elena COMAR-NIȚCAIA, Victoria GABUJA. Probleme actuale privind statutul juridic al inspectoratului general de carabinieri ca subiect al activității polițienești
 Alla CLIMOVA, Svetlana DOGOTARU. Aspecte teoretice și practice privind utilizarea indicilor urbanistici la nivelul municipiului Chișinău
 Eugen BUTUCEA. Curtea Constituțională ca subiect al procesului legislativ
 Daniela COZMA. Răspunderea penală a judecătorului pentru unele infracțiuni de serviciu
 Mihail DIACONU. Sursele legalității ca principiu al administrației publice
 Victor DONOS. Răspunderea politică a demnitarilor aleși
 Petru RAILEAN. Contribuții ale Curții Constituționale la asigurarea constituționalității în domeniul electoral
 Alina IORDACHESCU. Aspecte conceptuale privind libertatea de religie și libertatea de conștiință
 Sorin ALĂMOREANU. Formarea grafică a persoanelor
 Sorin ALĂMOREANU, Donata DI MAIO, Claudia GATTAMORTA. Despre sisteme de expertiză diferite și unele direcții necesare de dezvoltare a sistemului din România

nr. 2

Gheorghe COSTACHI, Victor MICU. Imunitatea penală a statului și a autorităților acestuia
 Sergiu CARP. Restrângerea drepturilor și libertăților omului: standarde europene și exigențe constituționale
 Grigore ARDELEAN, Marcel BOȘCA-NEANU. Răspunderea penală a persoanei juridice pentru poluarea apei (art. 229 CP RM)
 Elena BUGUȚA, Vasile BUGUȚA. Garantarea constituțională a independenței autorității judecătorești
 Dr. Vasile BOTOMEI. Devianță și criminalitate în sistemul juridic românesc. Evoluție, tendințe și perspective. studiu științific privind statul paralel – Ediția I. Liliana DREGLEA-LUCAS. Conținutul obiectului juridic al infracțiunii de escrocherie
 Eugeniu PETERSCHI. Abordări teoretico-practice privind falsul în acte
 Radion ROTATU. Dedicare profesionalismului angajaților poliției prin lansarea de proiecte
 A. СОСНА. Прекращение индивидуального трудового договора по обстоятельствам, не зависящим от воли сторон

Ольга ТАТАР. Сходства и отличия непоименованных договоров с поименованными договорами в системе гражданско-правовых договоров Республики Молдова

nr. 3

Alexandru ARSENI. Dreptul de vot - garanție Constituțională și practici
 Gheorghe COSTACHI. Probleme reale și soluții Constituționale pentru consolidarea securității juridice a cetățenilor în materia exercitării dreptului de vot
 Francisco TALMACI. Caracteristica și modelul criminalistic al infracțiunilor de corupție
 Sergiu BODLEV, Valeriu ZUBCO. Dimensiunea răspunderii disciplinare a funcționarului vamal
 Armen OGANESEAN. Realizarea interacțiunii la inițiativa organului de investigații
 Elena BUGUȚA, Vasile BUGUȚA. Raportul constituțional al autorității judecătorești cu legislativul și executivul în Republica Moldova și România
 Liliana DREGLEA-LUCAS. Aspecte de drept penal referitoare la incriminarea escrocheriei în legislația Germaniei
 Vadim PRISACARI. Evoluția instituției dreptului la tăcere și neautoincriminare, aspect comparat
 Boris GLAVAN, Victor MÎRZAC, Ghennadi CALCAVURA. Activitatea specială de investigații: conținutul noțiunii, esența juridică, delimitări conceptuale
 Б. СОСНА. Правовое регулирование обязательств, возникающих вследствие причинения вреда

nr. 4

Anna KHOKH, Vyacheslav ZVYAGINTSEV. Using molecular near infrared spectroscopy in investigation of offences connected with illegal forestry activity
 Anatolie LĂSĂI. Expertizarea proceselor tehnologice – unul din obiectivele de perspectivă ale laboratorului EJIT al CNEJ MJ RM
 Iulian Virgil CALOTA, Radu DASCALU. Importanța și beneficiile adoptării unui sistem de management al calității și a participării la scheme de încercări de competență
 Tatiana CECHIN. Obiectul de studiu al expertizei merceologice. Factorii ce influențează la stabilirea prețului unui produs. Metodica tip aplicată la cercetarea produselor industriei ușoare de larg consum și a produselor alimentare și agroalimentare
 Vasile GURIN. Aspecte metodologice în expertiza judiciar-contabilă. Sarcinile, obiectivele și metodele de cercetări aplicate la efectuarea expertizei contabile

Efim OBREJA. Identificarea și diferențierea materialelor documentelor și a scrisului cu ajutorul comparatorului video spectral

Olga CATARAGA, Piotr PETCOVICI, Sorin ALĂ-MOREANU. Expertiza judiciară. Erori în percepția conceptuală și aplicativă

Sorin ALĂ-MOREANU, Alexandru Mario POP. Observații asupra unei metode de identificare a imprimantelor Lidia RUSANOVSKI. Particularitățile efectuării expertizelor judiciar-contabile. Obiectivele expertizei contabile și problemele existente aferente obiectelor cercetate în cadrul efectuării expertizei judiciar-contabile

Aliona SEBANU, Ghenadie GROSU. Teoria și metodologia expertizei judiciare în domeniul evaluării bunurilor imobile Tomasz MOLL. Proficient on the background of selected provisions of the Code of civil procedure

V.V. КОНТИМИРОВА. Об этапе работы Донецкого научно-исследовательского института судебных экспертиз Министерства юстиции Украины в условиях вооруженного конфликта на востоке Украины

Л.Н. ГРИШЕНКОВА, Г.В. ЖУК. Обтурационная механическая асфиксия у детей в Минске в 2013-2017 гг.

А.С. ЖМАКОВА, О.В. СЕРЕДА. К вопросу об участии экспертов психологов в проведении комплексных экспертиз устных или письменных текстов в Республике Беларусь

Д.В. ЖОЛУДЕВА, О.А. САСИН, А.Г. ЖОЛУДЕВ. К вопросу об обновлении данных идентификационной значимости частных признаков почерка

О.О. МЕШКОВ, И.Р. ШИНКАРЕНКО. К вопросу о теоретической сущности судебной экспертизы случаев электротравмирования

Е.И. МИХЕЕВА, М.Л. МИХЕЕВА. Системно-интегративный подход к изучению психической деятельности несовершеннолетних подэкспертных в контексте проблематики судебно-психологической экспертизы

Артем РИПЕНКО. Рассмотрение земельных споров в судах Украины на основании заключений судебных экспертов

Д.В. САФИЯН. Проблематика внедрения энергоэффективных технологий в строительной сфере Украины с учётом отечественных и зарубежных строительных материалов

Д. В. ВИТЕР. Использование знаний судебного эксперта при расследовании преступлений в сфере финансирования социальных целевых программ

Татьяна ДУДЧАК. Возможности установления различных фактов при исследовании электрографических копий подписей и оттисков печатей на примерах выполненных экспертиз

nr. 5

Victor PUȘCAȘ. Consolidarea statalității Republicii Moldova în contextul actelor juridice – 660 de ani de la întemeierea Țării Moldovei

Mihai CORJ. Abuz de drept al Guvernului și Parlamentului Republicii Moldova sau cum excepția devine regulă

Igor BĂCU. Dreptul la o instanță de judecată independentă – garanție a unui proces echitabil

Andriana COTOROBAI. Aspecte particulare ale tacticii audierii martorilor la infracțiunile de corupție în România

Lilian BELIBOV. Despre formarea experților judiciari în Republica Moldova

Mihai COSTEA. Grafoscopia judiciară ca ramură a tehnicii criminalistice: obiect, sistem, metode

Б. СОСНА, Р. МОРОЗ. Исполнительный кодекс РМ содержит положения, требующие важной доработки

Александр СОСНА, Р. МОРОЗ. Право на справедливое судебное разбирательство в разумный срок

Ярослав БЕЛЯЕВ. Обобщение мирового опыта государственной политики социальной мобильности молодежи

А. ДОВЖЕНКО. Историко-правовые условия становления категории киберпреступности в международном и национальном праве

nr. 6

George КОСТАКИ. Конституция – основа безопасности личности в правовом государстве

Ion FRUNZE. Unele aspecte privind conflictul armat intern în dreptul internațional umanitar

Vera URUSU. Obiectul juridic generic și obiectul juridic special al infracțiunilor legate de insolvabilitate

Anatolie BĂNĂRESCU. Principiul disponibilității, fundamentul funcțional al procedurii de executare

Александр БЕРНАЗЮК. Внедрение единой судебной информационно-телекоммуникационной системы: вопросы теории и практики

Роман ГОЛОБУТОВСКИЙ. Судья как субъект административной ответственности: анализ Украинского законодательства

V.A. DYNTU, Y.O. HRES. Criminalistic crime characteristic in the system of criminalistic methodics of crime investigation

Сергей МЕЛЬНИК. Компетенция высших органов государственной власти Украины в сфере формирования политики обеспечения национальной безопасности и обороны

Константин СПИНУЛ. Электронное управление в системе публичного управления: имплементация опыта ЕС

Gheorghe COSTACHI. Recenzie asupra monografiilor: „Justiția constituțională: Analiză, studiu de caz,

cercetare științifică”, autori: conf. univ., dr. Victor Pușcaș și lector univ., dr. Valeriu

Cristina CEBAN. Recenzie asupra monografiei „Justiția constituțională: Analiză, studiu de caz, cercetare științifică”. Autori: Valeriu KUCIUK și Victor PUȘCAȘ

Petru RAILEAN. Recenzie. Monografie recenzată: Valeriu KUCIUK, Victor Pușcaș, „Justiția constituțională: Analiză, studiu de caz, cercetare științifică”

Sergiu FURDUI. Recenzie la lucrarea „Justiția constituțională: Analiză, studiu de caz, cercetare științifică”, autori: Victor Pușcaș, doctor în drept, conferențiar universitar și Valeriu Kuciuk, doctor în drept

In memoriam: Omul și savantul, domnul Profesor TUDOR ROȘCA, cavaler al Ordinului Republicii, personalitate notorie și marcantă a Științei și Educației din Republica Moldova

nr. 7

George КОСТАКИ. Противодействие попыткам как условие обеспечения безопасности человека

Mihai CORJ. Propuneri de Lege ferenda privind amendarea unor prevederi din Constituția Republicii Moldova, ale Legii cu privire la Curtea Constituțională și ale Codului jurisdicției constituționale

Veaceslav URSU, Gheorghe VARVARICI. Repere conceptuale privind criminalitatea latentă

Vladislav GALEMBA. Efectuarea controlului în administrația publică locală prin prisma subiecților de drept

Ana CREȚU. Ipoteze privind cauzele migrației forței de muncă în contextul prevederilor legislației Uniunii Europene

Sergiu TUREȚCHI. Reglementările juridice internaționale în domeniul protecției mediului înconjurător

Mihai COSTEA. Expertiza grafoscopică judiciară: fundamente teoretice și metodologice

Anatolie BĂNĂRESCU. Clasificarea incidentelor ce apar în procedura de executare silită

Andriana COTOROBĂI. Aspecte teoretice și practice referitoare la infracțiunea de viol prevăzute în legea română

nr. 8

Gheorghe COSTACHI. Securitatea constituțională în Republica Moldova la 25 de ani de existență a legii fundamentale

Valeriu KUCIUK, Victor PUȘCAȘ. Suveranul puterii de stat este poporul! (Studiu de caz privind tentativa de uzurpare a puterii de stat în Republica Moldova)

Alexandr CRUDU. Analiza juridică a mecanismului preventiv și compensator pentru detenția în condiții contrare art. 3 CEDO

Ruslan MUZÎCANT. Infracțiunea – instituția fundamentală a dreptului penal

Alexandru PARENIIUC, Liliana LUCAS. Delimitarea înșelăciunii și abuzului de încredere în componentele de infracțiuni contra patrimoniului

Olesea ȚURCAN. Codul administrativ – factor de consolidare a accesului la justiția administrativă în Republica Moldova

Gheorghe VARVARICI. Diminuarea criminalității latente în contextul acțiunilor de prevenire a criminalității reale

Б. СОСНА. О необходимости совершенствования законодательства, регулирующего залог и ипотеку

Ольга ТАТАР. Юридическая природа и специфика названных, не названных и смешанных договоров

nr. 9

Victor PUȘCAȘ, Valeriu KUCIUK. 29 Iulie–Ziua Constituției RM, 25 de ani de provocarea demnității constituționale a poporului moldovenesc

Gheorghe COSTACHI. Valoarea juristului și a științei juridice în statul de drept

Alexandru PRISAC, Angela CORJAN. Noțiuni conceptuale privind procedura constatării faptelor care au valoare juridică

Oksana VAITSEKHOVSKA. To the questions of the international legal personality of subnational entities in the international financial legal order

Olga DEMCHENKO. On the question of telework organization: legal regulation

Diana CASTRAVEȚ. Aspecte teoretico-practice privind răspunderea juridică pentru actele de concurență neloială

Eugen BUTUCEA. Problema executării actelor justiției constituționale

Corneliu GUZUN. Dreptul constituțional al persoanei vătămate de o autoritate publică: considerații generale Lilia PÎSLARU, Alexandru MARIȚ. Protecția juridică internațională a genomului uman

Victor DONOS. Responsabilitatea ca exigență socio-juridică importantă a statului de drept

Igor SOROCEANU. Raționamentul elementelor de drept comparat privind infracțiunea de activitate a mercenarilor în spațiul ex-sovietic

nr. 10

Valeriu KUCIUK. Abolirea răspunderii judecătorului pentru infracțiuni penale este ea însăși o infracțiune Adelina BĂCU. Instituția mărturisii (recunoașterii) în procesul civil prin prisma abordărilor doctrinare și a dreptului comparat

Lucia RUSU. Conținutul și particularitățile probatoriului în cadrul procesului penal contradictorial

Alexandru MOGÎLDEA. Mișcarea migratorie contemporană în contextul intensificării procesului de restructurare a economiei globale

Vasile DOBÎNDA. Coraportul dintre capacitatea juridică a subiectului de drept și capacitatea delictuală a subiectului răspunderii juridice în teoria generală a dreptului

Ruslan MUZÎCANT. Cadrul normativ național și internațional care reglementează îndeplinirea măsurilor speciale de investigații

Vladimir PUICA. Aspecte evolutive privind incriminarea infracțiunii de exces de putere sau depășire a atribuțiilor de serviciu în legislația penală a Republicii Moldova

Борис СОЧА, Ремус МОРОЗ. Сроки, их виды, правовой статус и значение

Dmitriy TIKHONENKOV. Bolshevik doctrine and terror. Extraordinary commissions in the Ukrainian SSR in 1918-1920

Надежда ЧУБОХА. Отдельные аспекты законного интереса в гражданском праве

nr. 11

Gheorghe COSTACHI, Vadim ENICOV. Neretroactivitatea legii ca garanție de respectare a drepturilor omului

Octavian MARIAN. Statutul persoanei în statul de drept: abordări conceptuale

Vasile DOBÎNDA. Unele considerații privind coraportul răspunderii juridice cu răspunderea socială în teoria generală a dreptului

Vladimir PUICA. Elemente de drept penal comparat privind infracțiunea de exces de putere sau depășire a atribuțiilor de serviciu

Ion FRUNZE. Considerații generale privind conflictele armate fără caracter internațional în lumina prevederilor statutului curții penale internaționale

Andrei SMOCHINĂ, Maria GRÂU-PANȚUREAC. Repertoriul normativ privind consfințirea răspunderii pentru încălcarea normelor de drept electoral

Vitalie MOSCALCIUC. Garanțiile procesual-civile ale reclamantului la examinarea cauzei în lipsa părâtului

Sergiu TUREȚCHI. Cooperările juridice internaționale în domeniul protecției mediului înconjurător

Наталья ШЕЛЕНГА. К вопросу о принципах правового статуса личности

Оксана МАЛЯРЧУК. Этапы развития концепции разделения властей: теоретико-правовой аспект и значение для развития современного государства